

ΣΧΟΛΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΑΗΨΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

(ΑΡΘΡ. 26 ΤΟΥ ΑΝ. Ν. 1805/39 ΚΑΙ ΑΡΘΡ. 19-29 Β.Δ. 19-2-40)

ΑΠΟΣΤΕΛΛΕΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ
ΤΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΠΑΙΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) ΓΕΡ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ: Τροφή και υγεία.
- 2) Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ: 'Ανάγκη συγχρονισμού της παι-
δείας.
- 3) ΑΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ ΔΕΛΗΒΑΝΗ: 'Οξεοβασική ισορροπία.
- 4) ΦΙΛ ΚΟΛΟΒΟΥ: 'Ο φόβος των παιδιών.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ: Κέντρον Μαθητικής 'Αντιλήψεως 'Αθηνών, ὁδὸς Πειραιῶς 33, 'Αριθ. Τηλ. 55-493.

Διὰ Συνδρομὰς Ἰδιωτῶν ἀπευθυντέον :

Διὰ χεῖρισιν Περιεδικῶν, ἐδὲς Πειραιῶς 33

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Διὰ τὰ Σχολεῖα	Δραχ. 30
Εκπαιδευτικούς λειτουργοὺς καὶ	
Σχολιάτρους	» 25
·Δι' ἰδιώτας, 'Οργανισμοὺς κλπ.	» 35
Τιμὴ ἐκάστου τεύχους	» 5

Διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ ἀπευθυντέον :
ὁδὸς Πειραιῶς 33, 'Αθῆναι.

Αἱ μὴ δημοσιευόμεναι ἐργασίαι δὲν ἐπιστρέφονται.

'Υπεύθυνος Τυπογραφείου: Γ. Σεντουκίδης, Φιλολάου 192 — 'Αθῆναι

ΣΧΟΛΙΚΗ

ΥΓΙΕΙΝΗ

ΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΥΓΕΙΑ *

Υπό ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Π. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Καθηγητοῦ τῆς Ὑγιεινῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ἄν ὁ ἐτήσιος ἑορτασμός τῆς Παγκοσμίου Ἡμέρας Ὑγείας κατὰ τὴν ἑναρξιν τοῦ ἔαρος, μετὰ τὸν ἀντίξοον χειμῶνα, ἐνέχη συμβολισμόν τινα, τὸν ὅποιον, πιθανῶς δὲν ἐσκέφθησαν πάντες, τὸ θέμα τῆς ὁμιλίας τοῦ ἐφετεινοῦ ἑορτασμοῦ, ἐνέχει πεζὴν τινα πραγματικότητα, ἥτις οὐδενὸς διαφεύγει τὴν ἀντίληψιν. Δὲν θὰ ἐπιθύμουν, λοιπόν, ν' ἀρχίσω τὴν σημερινήν μου ὁμιλίαν μὲ τὴν κοινοτυπίαν, ὅτι ἡ καλὴ ὑγεία καὶ ἡ ἀποδοτικὴ ἐργασία προϋποθέτουν ἀρίστην διατροφήν, διότι τοῦτο θὰ ἦτο τῆς αὐτῆς ἀξίας ρ η μ ά τ ι ο ν, ὥς, ἐὰν ὁ ὅποιοσδήποτε ὁδηγὸς αὐτοκινήτου ἐξωμολογεῖτο, ὅτι διὰ νὰ διατηρῆται ἐν καλῇ καταστάσει τὸ αὐτοκίνητον, νὰ ἀναπτύσῃ ταχύτητα καὶ νὰ διανύῃ τὸν δρόμον του, χρειάζεται ἀρίστην βενζίνη καὶ ὀρυκτέλαιον, νομίζω δὲ ὅτι δικαιούμαι νὰ ἀρνηθῶ τὰ καλὸβόλα μειδιάματα διὰ μίαν τόσο ἀφελή διαπίστωσιν.

Ἀλλὰ τῆς αὐτῆς θὰ ἡξιούμην ἀμοιβῆς, ἂν ἤθελον παρατάξαι συμβουλὰς τινας, ἐν εἴδει συνταγῶν καλῆς διατροφῆς κατὰ γένη, ἡλικίας, ἀναστήματα καὶ λοιπὰς συνθήκας, διότι ἡ μὲν καλὴ ὀρεξις καταβροχθίζει εὐχαρίστως περιφιλαρύγεια ἐδέσματα καὶ περιφρονεῖ πτεροέσσας συμβουλὰς καὶ χαρτίνας συνταγὰς, ἡ δὲ ἐξ οἰουδήποτε λόγου πείνα δὲν δύναται νὰ χορτασθῇ δι' οἰουδήποτε θάρους καὶ μήκους συνταγῶν. Ἐξ ἄλλου, διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῶν ἐπ' ἀκροατηρίῳ συμβουλῶν, αἱ ὅποιαι χαίρουσι τόσῃ ἐκτιμῆσεως παρὰ τῷ συγχρόνῳ κοινῷ ὅσης ἡ λατινικὴ παρὰ

(*) Διάλεξις ἐν τῇ αἰθούσῃ «Παρνασσός» κατὰ τὸν ἑορτασμόν τῆς Παγκοσμίου Ἡμέρας τῆς Ὑγείας. Ἀναδημοσιεύεται ἀπὸ τὰ «Ἀρχεῖα Ὑγιεινῆς» καθὼς καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ἀλιβιζάτου τὸ δημοσιευθὲν εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῆς Σ.Υ.

τοῖς συγχρόνοις μαθηταῖς, καὶ ἐν διαστήματι ἡμισείας περίπου ὥρας — διότι, ὥπως ἤδη γνωρίζετε, αἱ ὀμίλαια τοῦ σημερινοῦ ἑορτασμοῦ ἀποτελοῦσιν ὠτοάριχον ἐν περιβλήματι ὥρας ἔγκλειστον, κατὰ τὸ διάστημα, λέγω, τῆς ἡμισείας ὥρας θὰ προσέφερον πτωχότατον πνευματικὸν ἐστίασμα ὡς κακὴν διαφήμεισιν καλῆς διατροφῆς.

Ἐνόμισα, ὡς ἐκ τούτου, ὅτι θὰ ἦτο ἴσως προτιμότερον, ἂν δὲν σφάλλωμαι βασικῶς, νὰ εἴπω ὀλίγα τινα περὶ τοῦ σημείου εἰς ὃ εὐρίσκεται οὐχὶ ἡ τροφή ὡς πρὸς τὸ ἄτομον καὶ τὴν υἰεῖαν του, ἀλλὰ γενικῶς καὶ παγκοσμίως ἡ διατροφή ὡς πρὸς τοὺς πληθυσμοὺς καὶ τὴν υἰεῖαν των καὶ εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκεται αὕτη ἐν Ἑλλάδι, διότι οὕτω νομίζω, ὅτι θὰ προσέφερον μικρὰν συμβολὴν εἰς τὸ «γνώθι σαυτὸν» τῆς διατροφῆς τῆς χώρας ἡμῶν, γνῶθι σαυτὸν, τὸ ὁποῖον τοσάκις μετὰ καταφανοὺς ἱκανοποιήσεως λόγους ἐπαναλαμβάνομεν, ὅσῳ ἀποφεύγομεν γενναίως ν' ἀντικρύσωμεν, τρεπόμενοι εἰς φυγὴν ὡς οἱ καλοὶ Χριστιανοὶ πρὸ τῶν θηρίων τῆς Ἀποκαλύψεως.

Ἡ ἐποχὴ ἡμῶν διακρίνεται σαφῶς καὶ ἐνεργῶς πάσης προηγουμένης εἰς τὸ ζήτημα τῆς διατροφῆς τῶν πληθυσμῶν. Ἐλάχιστοι θὰ γνωρίζωσιν ἐκ τοῦ εὐγενοῦς ἀκροατηρίου, ὅτι ἀκόμη μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐν πλήρει εἰρήνῃ, ἤκμαζεν ἐν Εὐρώπῃ ἐμπόριον σιτηρῶν, συνιστάμενον εἰς τὴν ἀποθήκευσιν εἰς τοὺς λεγομένους «ἐλευθέρους λιμένας» τῆς Μεσογείου μεγίστων ποσοτήτων σίτου, κυρίως ἐκ Ρωσίας, πρὸς ταχὺν ἀνεφοδιασμὸν καὶ διανομὴν εἰς χώρας τῆς Εὐρώπης, αἵτινες ἔπασχον ἀπὸ σιτοδείαν ἢ ἑλλειψιν σιτηρῶν. Τοῦτο ἐδήλου συχνότατα ἐπελεύσεως τῶν σιτοδειῶν ἀκόμη καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ βραδύτητα μεταφορῶν. Ἡ ἀμέσως πρὸ ἡμῶν ἐποχὴ διεκρίνετο τῆς παρουσίας οὐ μόνον διὰ τὴν ἐπιστημονικῶς μετρίαν, ἀν' ὅχι μετριοτάτην γνῶσιν τῶν ζητημάτων θρέψεως καὶ διατροφῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀνισότητα καὶ ἀνομοιότητα τῆς κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν τῆς διατροφῆς, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων τάξεις τινὲς — αἱ ὀλιγαριθμώτεραι — ὑπερσεσιτίζοντο κατὰ κόρον, ἐνῷ αἱ λοιπαὶ — αἱ καὶ πολυπληθεστεραι, ἐλίμωττον καὶ αὐταὶ κατὰ κόρον, ἐξ ἀνεχείας, ἀνεργίας, σιτοδειῶν καὶ τῶν τούτοις συναφῶν, περιάγουσαι εἰς κοινὴν θέαν ὅσα ἐν θήκαις δέρματος ἡμφιεσμένα καὶ ἐγκεκορδυλημένα. Τοιαῦτα θεάματα εἶναι οὐ μόνον ἄγνωστα, ἀλλὰ καὶ ἀδόνατα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἡμῶν, ἀσύμβατα τοῦλάχιστον ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν νοοτροπίαν αὐτῆς, διότι εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας ἡνδρώθη ἡ ἀντίληψις, ὅτι, ὅταν πάσχη ἐν οἰονδήποτε τμήμα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, τότε μέγας καὶ ἀκώλυτος εἶναι ὁ κίνδυνος νὰ πάθῃ ὁλόκληρος ἡ κοινωνία ἀτόμων καὶ Ἐθνῶν, ἡ δὲ ἀντίληψις αὕτη ἤρξατο νὰ μεταβάλληται εἰς πεποίθησιν καὶ εἰς τὰς ὑπανεπτυγμένας χώρας τῆς γῆς, ὥστε πανταχοῦ εἰς πᾶσαν γωνίαν γῆς νὰ ἰσχυροποιῇται ἡ ἀπαίτησις καλῆς καὶ πλήρους διατροφῆς. Καὶ ἰδοὺ τὸ μέγα πρόβλημα! Θὰ ὑπάρξῃ ἄραγε δι' ὅλους ἀνεξαιρέτως καλὴ καὶ ἐπαρκὴς διατροφή ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου ἐνὸς ἐκάστου, θανάτου τοῦ ὁποίου τὴν ἐπέλευσιν ἡ σημερινὴ τάσις καὶ ἐπιτυχὴς προσπάθεια εἶναι νὰ ἀναβάλωμεν ὅσῳ τὸ δυνατόν περισσότερο;

Βαρύνουσι ἐπὶ τῶν ὤμων ἡμῶν ὁλόκληραι στρατιαὶ αἰῶνων κακῆς καὶ ἀνωμίας

λου κατανομής τών αγαθών τῆς διατροφῆς, ὥστε νά μὴ δυνάμεθα νά συλλάβωμεν ἀμέσως τὸ μέγεθος τοῦ προβλήματος!

Ἀκόμη καὶ ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι, οἵτινες ἡδέως ἔφερον τὰ ἐπιθέτα «φυλλοτρῶγες» καὶ «μικροτράπεζοι», δὲν εἶχον ἐκφύγει τῶν συνθηγιῶν τῆς ἐποχῆς των. Τεκμήριον αἱ ὀμηρικαὶ εὐωχίαι τῶν μνηστήρων ἐξ ὀπτῶν κρεάτων, δύνανται ὁ Ὀδυσσεὺς ὡς ἰκέτης προσήρχετο εἰς τὸ ἀνάκτορόν του, ἵνα ἐπαιτήσῃ τάχα τεμάχιον «πύρνον», ἥτοι ἄρτου ἐκ σίτου!

Ἀλλὰ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Σωκράτους ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος τὸ αὐτὸ δεικνύουσι, διότι οὗτος ἀντιπαραβάλλει τὴν ὑγιή πόλιν διακρινομένην διὰ τὴν φυσιολογικῶς μὲν ἀρτίαν, μετὰ τινα παρατήρησιν τοῦ Γλαύκωνος καὶ συμπλήρωσιν ὑπὸ τοῦ Σωκράτους διαιτάν της πρὸς τὴν «φλεγμαίνουσαν» πόλιν, ὡς τὴν ὀνομάζει, καὶ ἣτις προβάλλει διὰ τῆς ἀκράτου κρεωφαγίας της: «Ἀληθῆ, ἦν δι' ἐγώ, λέγεις» ἐπελαθόμην ὅτι καὶ ὄψον ἔξουσιν, ἅλας τε δηλονότι καὶ ἐλαίας, καὶ τυρόν καὶ βολβούς, καὶ λάχανα, οἷα δὲ ἐν ἀγροῖς ἐψήματα, ἐψήσονται· καὶ τραγήματά που παραθήσουσιν αὐτοῖς, τῶν τε συκῶν καὶ ἐρεβίνθων καὶ κυάμων καὶ μύρτα καὶ φηγούς σποδιοῦσι πρὸς τὸ πῦρ, μετρίως ὑποπίνοντες, καὶ οὕτω διάγοντες τὸν βίον ἐν εἰρήνῃ μετὰ ὑγείας, ὡς εἰκός, γηραιοὶ τελευτῶντες, ἄλλον τοιοῦτον βίον τοῖς ἐκγόνοις παραδώσουσιν». Εἰς ἐρώτησιν τοῦ Γλαύκωνος: «Εἰ δὲ ὧν πόλιν, ὦ Σώκρατες, ἔφη, κατεσκευάζεις, τί ἂν αὐτοὺς ἄλλο ἢ ταῦτα ἐχόρταζες;». Μετὰ δὲ τὴν ἀπεικόνισιν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ὑγιᾶς διαιτωμένης πόλεως καὶ εἰς ἀντίθεσιν ταύτης, ὁ Σωκράτης λέγει: «Ἡ μὲν οὖν ἀληθινὴ πόλις δοκεῖ μοι εἶναι ἣν διεληλύθαμεν, ὥσπερ ὑγιᾶς τις· εἰ δ' αὖθόλυσθε καὶ φλεγμαίνουσαν καὶ πόλιν θεωρήσωμεν, οὐδὲν ἀποκωλύει, ταῦτα γὰρ δὴ τιςιν, ὡς δοκεῖ, οὐκ ἐξαρκεῖσι· οὐδ' αὐτὴ ἡ δίαίτα· ἀλλὰ κλίνας τε προσέσονται καὶ τράπεζαι καὶ τ' ἄλλα σκευῆ· καὶ ὄψα δὴ, καὶ μύρα καὶ θυμιάματα καὶ ἐταῖραι καὶ πέμματα· ἕκαστον τούτων παντοδαπά». Διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς ταύτης καθίσταται δῆλον, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐπεθύμει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα φέρει ἡ πολυφαγία καὶ ἡ πλουσία τράπεζα ἐν φλεγμαινούσῃ ἐκ τῶν ὄψων πόλει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λιτὴν, ἣτις ἐπέτρεπε τὴν μακροζωίαν. Τὰς δὲ διακρίσεις ταύτας δὲν ἤθελε μνημονεῦσαι ἐν τῷ διαλόγῳ του, ἂν τάξεις τινες πολιτῶν δὲν ἔθυσον ἀφθόνως τῷ Βάκχῳ, τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ δὲν ἦσαν δοῦλοι τῆς γαστρον, ὅταν ἄλλαι τάξεις μόλις ἐτρέφοντο, ὀλόκληροι δὲ τάξεις δούλων ἐλίμωτον!

Ὅταν σκεφθῇ τις τὴν κακὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν μετριωτάτην παραγωγὴν τῶν ἐποχῶν ἐκείνων, ὅταν ἀναπολήσῃ τὴν μικρὰν καὶ ἐντὸς στενῶν πλαισίων δυνατότητα ἀνταλλαγῆς ἀγαθῶν, ὡς καὶ τὸ περιορισμένον τοῦ κέρδους, τότε θὰ συλλάβῃ εὐκόλως, διὰ τὸ καθίστατο δυνατόν νὰ τρέφονται ἐπαρκῶς καὶ ἱκανοποιητικῶς ἅπασαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας καὶ διὰ τὴν ἐντρυφήσιν τοῦ φαγητοῦ ἥτο τὸ προνόμιον ὀλίγων, τῶν λοιπῶν καλυπτόντων μόλις τὰς ἀνάγκας των. Ἡ δὲ ὁ Περικλῆς ἐν τῷ ἐπιταφίῳ αὐτοῦ λόγῳ ἀναφέρει, ὅτι αἱ Ἀθῆναι ἐτρέφοντο σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων τροφίμων: «Ἐπεισέρχεται δὲ διὰ μέγεθος τῆς πόλεως ἐκ πάσης γῆς τὰ πάντα, καὶ ξυμβαίνει ἡμῖν μηδὲν οἰκειότερα τῇ ἀπο-

ματος τής διατροφής όλου του πληθυσμού τής γής έν ίση μοίρα καί μέ ίσα δικαιώματα, ώς τούτο άπαιτεί ή σημερινή τών λαών νοοτροπία καί τάσις.

Τό μόνον τό όποϊον άχρι στιγμής κατωρθώθη, κατά τό παρόν στάδιον τής διατροφής τών λαών, είναι ή από φυσιολογικής άπόψεως καλύτερα διατροφή καί ή καλύτερα καί δικαιιοτέρα κατανομή τών βασικών ειδών τών αγαθών τής διατροφής έντός τών όρίων μόνον τών προηγμένων χωρών. Τό ήμισυ περίπου του πληθυσμού τής γής πάσχει έτι έξ έλλείψεων ή έκ στερήσεως τών περισσότερων έκ τών βασικών ειδών διατροφής.

Θά προσπαθήσω νά παράσχω, έστω καί ώχρον σκιαγράφημα, διότι θά ήτο άδύνατον έντός τών χρονικών όρίων, τά όποία διαθέτω, νά αναπαραστήσω όλόκληρον τήν άπροσμετρήτων διαστάσεων εικόνα τών αναγκών, άν έπρόκειτο νά εφαρμοσθή πρόγραμμα έπαρκούς άπό φυσιολογικής πλευράς διατροφής όλόκληρου του πληθυσμού τής γής! Κατά τούς ύπολογισμούς τών ειδικών καί λαμβανομένου ύπ' όψει του ρυθμού αύξήσεως του πληθυσμού τής γής, θά ύπάρξη άνάγκη αύξήσεως τής παραγωγής τών δημητριακών μέχρι του 1980, ήτοι έντός περίπου είκοσαετίας, του είδους δηλαδή τής διατροφής, τό όποϊον δια τά 9)10 του πληθυσμού τής γής άποτελεί τήν σπονδυλικήν στήλην, τήν βάση τής διατροφής του, θά ύπάρξη, λέγω, άνάγκη αύξήσεως τής παραγωγής κατά 50%, ίνα εξασφαλισθή ίκανοποιητική άπό φυσιολογικής άπόψεως διατροφή αύτου. Διά τινα τών τροφίμων εκείνων, τά όποία έχουσι σүн τοίς άλλοις τό έπίθετον «προστατευτικά» ή παραγωγή θά έδει νά αύξηθί άκόμη περισσότερο, ούτω δια τό γάλα κατά 70% καί δια τούς ίχθεις σχεδόν κατά 90%. Τά ποσά τής αναγκαίας αύξήσεως άντιπροσωπεύουσι πράγματι άστρονομικούς αριθμούς, πρds δε μερικην συμπλήρωσιν τής τέλεστοτάτης εικόνας πρέπει νά προστεθί, ότι πλείστα τών τροφίμων τούτων δέον νά διανύσωσι βραχυτέρας ή μακροτέρας άποστάσεις μέχρι του τόπου τής καταναλώσεώς των, μέχρι τών πτωχών, δηλαδή μη είσέτι έπαρκώς άνεπτυγμένων χωρών, αίτινες διακρίνονται άφ' έ- νος δια τόν υπερπληθυσμόν των, άφ' έτέρου δε δια τόν ταχύν ρυθμόν τής αναπαραγωγής των, δια τήν λίαν καθυστερημένην παραγωγήν των καί πολλάκις δια τας ηύξημένας απαιτήσεις των· διότι δέν πρέπει νά λησμονήται ή άνθρωπίνη άδυναμία, καθ' ήν, καθ' όν τρόπον οί δοϋλοι - σκλάβοι έλευθερούμενοι κακομεταχειρίζονται εις πρώτον χρόνον τήν έλευθερίαν των αναρχούμενοι άπό τήν άκόρεστον δίψαν δι' αύτήν, ούτω καί οί λιμώττοντες κακομεταχειρίζονται τά αγαθά τής διατροφής ύπερσιτιζόμενοι εις πρώτον χρόνον καί αύξάνοντες τας απαιτήσεις των, ώθούμενοι ύπό βουλιμίας, βουλιμίας, ήτις είναι λίαν επικίνδυνος δια τήν έλευθερίαν τών άλλων.

Φυσικόν, λοιπόν, νά υποβληθί ή έρώτησις: 'Υφίσταται τό αγωνιώδες πρόδλημα, άν έντός τόσω βραχείος χρονικού διαστήματος θά είναι εις θέσιν ή γή νά διαθρέψη τόν συνεχώς αύξανόμενον πληθυσμόν της;

Τό έρώτημα δέν τίθεται μόνον σήμερα, άλλ' έτέθη ήδη άπό του τέλους του 18ου αιώνος, ότε ήρхисε δειλώς νά έμφανίζηται, ούχι καταρρακτώδης ώς σήμερα, ή αύξησις του πληθυσμού τής γής, ή δε διατροφή του έπασχε δεινώς έκ τής άνωμαλώ- τάτης κατανομής τών αγαθών τής διατροφής, περι ής ήδη έγένητο λόγος. Καί έτέθη

τόσον ἐνωρὶς παραδόξως ὑπὸ τοῦ Ἁγγλου ἱερωμένου Μάλθους, ὁ ὁποῖος θὰ ἔδει τοῦλάχιστον κατὰ τεκμήριον, νὰ εἶναι βέβαιος, ὅτι ἡ Θεία Πρόνοια θὰ εἶχε φροντίσει δι' ὅλα τὰ πετεινὰ καὶ τὰ μὴ ἰπτάμενα ὄντα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Μάλθους ἦτο βραχύ· «ἐπειδὴ ἡ αὐξήσις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς τελεῖται κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον, ἐνῶ ἡ παραγωγή τῶν ἀγαθῶν τῆς διατροφῆς γίνεται κατ' ἀριθμητικὴν πρόοδον, εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη ἐγκρατείας καὶ ἀποφυγῆς τῆς ἀμέτρου τεκνογονίας, ἵνα ἡ τροφή ἐξαρκέσῃ διὰ τοὺς παρόντας καὶ τοὺς ὑπάρξοντας». Ὁ ἐνδιαφερόμενος κόσμος ἐχωρίσθη εἰς Μαλθουσιανιστὰς καὶ ἀντιμαλθουσιανιστὰς, ἐφύτρωσαν δὲ καὶ αἱρέσεις ὡς ὁ νεομαλθουσιανισμός, ἐνῶ καὶ αἱ πολιτικαὶ μερίδες δὲν ἤρρηξαν ἐκάστη νὰ ἐρμηνεύσῃ συμφῶνως πρὸς τὰ ἐκ τῶν πολιτικῶν τῆς πεποιθήσεων συμφέροντα τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Μάλθους καὶ νὰ ἐξαγάγῃ τὰ ἀνάλογα συμπαθῇ αὐτῇ συμπεράσματα.

Μόνοι ἄνθρωποι τοῦ Νιρβάνα, τῆς ἀπολύτου πνευματικῆς ἀμεριμνησίας μέχρι χαυνότητος, θὰ ἠδύναντο νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν ἀνυπαρξίαν τοιοῦτου προβλήματος, ἡ σπουδὴ ὅμως τῶν προβλέψεων καὶ τῶν τρόπων ἐπιλύσεως τοῦ προβλήματος ἦτο ἀδικαιολόγητος. Ἡ ἀδυναμία ὑφ' ἧς κατέχεται ὁ ἄνθρωπος — φυσικὴ ἄλλως τε — νὰ μὴ δύναται νὰ συλλάβῃ διὰ τῆς φαντασίας του ἡ ἀορίστως μελλοντικὰς καταστάσεις πέραν τῆς ἐμπειρίας του, ἀδυναμία, ἣτις ἔχει τὴν ἐναργεστέραν ἔκφρασιν τῆς εἰς τὴν κατὰ φαντασίαν ἀπεικόνισιν τῆς ἀσυλληπτοῦ μορφῆς τοῦ Θεοῦ ὡς ὁμοίας πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, διὰ τῆς ἐκδοχῆς καὶ ἐπινοήσεως, ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν του, ἡ ἀδυναμία αὕτη μὰς ἐπιβάλλεται καὶ κατὰ τὴν παρούσαν περίπτωσιν καθιστῶσα πᾶσαν ἀσφαλὴ πρόβλεψιν ἀδύνατον, διότι αὕτη ὑποχρεωτικῶς θὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῶν ἐγνωσμένων, ἐνῶ πρόκειται περὶ μεταβλητῶν, ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν ὁποίων εἶναι ἀπρόβλεπτος· διότι οὔτε γνωρίζομεν ποῖος θὰ εἶναι ὁ μελλοντικὸς ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς καθέκαστα χώρας, οὔτε ποῖαι αἱ βαθύτεραι ἀλληλεπιδράσεις μεταξὺ ἀναπαραγωγικότητος, θνησιμότητος καὶ ἀναστολῆς τῆς ταχείας φθορᾶς τοῦ ὀργανισμοῦ, οὔτε ποῖα ἡ διαμόρφωσις καὶ δημιουργία νέων μεθόδων καλλιέργειας καὶ παραγωγῆς ἐξ ἀνοργάνου ὕλης εἰδῶν διατροφῆς καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. Καὶ ἡ μὲν θέσις τῶν προβλημάτων τοιαύτης φύσεως εἶναι ἀναγκαιοτάτη, διότι ἐν μέσῳ ἀλληλοσυγκρούσεων καὶ ἀκροτήτων ὠθεῖται τὸ πνεῦμα εἰς δράσιν καὶ ὁδηγεῖται βραδέως εἰς τὴν προσπέλασιν τῆς ἀληθείας δι' ὁδῶν, αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι διάφοροι τῶν προβλεφθεισῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κτηθείσης πείρας. Ἀπόδειξις αὕτη αὕτη ἡ θεωρία τοῦ Μάλθους, διότι ναὶ μὲν ὁ πληθυσμὸς ἡξήθη ἐν τῷ μεταξὺ καὶ μάλιστα πολὺ ὑπὲρ τὰς προβλέψεις τοῦ Μάλθους, ἀλλὰ καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ μείωσις τῆς θνησιμότητος φέρει εἰς μείωσιν τῆς ἀναπαραγωγικότητος, διότι ὁ ἄνθρωπος ἄνευ ἐπικινδύνων διαφωτισμῶν καὶ ὑπερβολῶν γνωρίζει ἐνστικτικῶς νὰ προσαρμόζῃται διὰ τοῦ χρόνου εἰς νέας συνθήκας καὶ ἡ παραγωγή ἀγαθῶν διατροφῆς ἡξήθη πολλὰκις κατὰ γεωμετρικὴν ἀντὶ τῆς ἀριθμητικῆς προόδου καὶ ὁ αὐξήθεις πληθυσμὸς εἰς τὰς προηγουμένας χώρας διατρέφεται κατ' ἀσυγκρίτως ὁμοιότερον καὶ ἀρτιώτερον τρόπον ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μάλθους.

Τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς προβλέψεως ζητήματός τινος καὶ τῆς λύσεως αὐτοῦ κατ' ἄλλον τοῦ προβλεφθέντος τρόπου δὲν εἶναι ἄηθες, ἄς ἀναφέρωμεν δὲ μόνον ὡς παράδειγμα τὸ πρόβλημα τῆς ἐξαντλήσεως ὡς καυσίμου ὕλης τοῦ ἄνθρακος, τὴν πολὺ πρὸ ἐξαντλήσεως τούτου χρησιμοποίησιν τῶν πετρελαιοειδῶν καὶ τὴν πολὺ πρὸ τῆς ἐξαντλήσεως τούτων χρησιμοποίησιν ὡς πηγῆς ἐνεργείας τὴν διάσπασιν τοῦ ατόμου, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς εἶχε φαντασθῇ κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὅτε ἐτίθετο τὸ πρόβλημα τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ ἄνθρακος καὶ μετὰ τοῦτο τῆς τῶν πετρελαιοειδῶν.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προβλέψῃ τις μετὰ βεβαιότητος τοὺς τρόπους ἐξελίξεως τῆς παραγωγῆς τροφίμων, ἀλλ' ὑφίστανται στοιχεῖα τινὰ ἐφ' ὧν δύναται τις νὰ στηριχθῇ ὡς π. χ., ἡ ὑπαρξὶς ἀνυπολογίστου ἐκτάσεως ἀκαλλιεργήτων ἢ κακῶς καὶ μὴ ἀποδοτικῶς καλλιεργουμένων ἐδαφῶν τῆς Μαύρης Ἡπείρου, τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, ἡ ἀποδοτικωτέρα καλλιέργεια εἰδῶν ἐπιλογῆς, αἱ ἀποδοτικώτεροι μέθοδοι χημικοῦ καὶ βιολογικοῦ ἐμπλουτισμοῦ τοῦ ἐδάφους, πράγματα τὰ ὁποῖα ἀνοίγουσι νέους ἀπεράντους πρὸ ἡμῶν ὀρίζοντας. Καὶ ταῦτα ἐφ' ὅσον στηριζόμεθα ἐπὶ τοῦ μεγαλειτέρου δ η μ ι ο υ ρ γ ο ὕ ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ φυτοῦ, δηλαδή, τὸ ὁποῖον καὶ μόνον τῇ βοηθείᾳ τοῦ φωτὸς δύναται νὰ συνθέτῃ ἐξ ἀνοργάνου ὀργανικὴν ὕλην. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι πρότυπον καὶ θεῖα ὑπόδειξις, διότι τὴν ὁδὸν ταύτην θὰ πρέπη καὶ θὰ δυνηθῇ νὰ χρησιμοποιήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἵνα πέρα τοῦ φυτοῦ συνθέσῃ ὀργανικὴν ὕλην ἐκ τῆς ἀνοργάνου, ὅταν δὲ κατορθώσῃ τοῦτο, τότε ἐκ τοῦ ἀνυπολογίστου ποσοῦ τῶν ἀερίων τῆς ἀτμοσφαιράς καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος θὰ συνθέτῃ ὕλην διατροφῆς, ἱκανὴν νὰ διαθρέψῃ πληθυσμοὺς ἀφαντάστως μεγαλειτέρους τοῦ σημερινοῦ, καὶ τῆς ζώσης ὕλης μεταβαλλομένης εἰς νεκρὰν καὶ ἐκ νέου εἰς ζώσαν νὰ ἀποκαθίσταται ἀρραγῆς ἡ κυκλοφορία ταύτης. Ὅσῳ τὸ ζεῖδωρον τοῦ ἡλίου φῶς δὲν ἀπολείπει ἢ δὲν κατακαίει τὴν γῆν ἢ ζῶῃ ἐπ' αὐτῆς εἶναι ἐξησφαλισμένη.

Ἐν τούτοις αἱ αἰσιόδοξοι αὐταὶ σκέψεις δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παραπλανήσωσιν ἡμᾶς, ὥστε νὰ λησμονήσωμεν δύο βασικοὺς καὶ ἀπαραιτήτους ὁρους διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ μέλλοντος τῆς διατροφῆς κατὰ τὸ μ ε σ ο δ ι ἄ σ τ η μ α, ἐὰν ἐπιθυμῶμεν τὰ λεχθέντα νὰ μὴ παραμείνωσιν ἀπλοὺν πνευματικὸν γύμνασμα.

Ὁ πρῶτος ὅρος εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέον νὰ μεταπηδήσῃ ἀπὸ τῆς σπατάλου ἐμπειρικῆς διατροφῆς εἰς τὴν ὀρθολογιστικὴν ἐπιστημονικὴν τοιαύτην, καθ' ἣν ἕκαστος νὰ τρώγῃ ὅσον καὶ ὅ,τι πρέπει. Καὶ ναὶ μὲν ἡ ἐπιστήμη δὲν κατῴρθωσεν ἀκόμη ν' ἀποκαλύψῃ ἅπαντα τὰ μυστήρια τῆς θρέψεως καὶ διατροφῆς, ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως δηλοῖ, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς ἐπωφελῇ χρησιμοποίησιν τῶν γνωστῶν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐπιστημονικῆς διατροφῆς, ὡς οὐδεὶς θὰ σκεφθῇ νὰ στερηθῇ τῶν συμβουλῶν τοῦ καλοῦ ἱατροῦ, διότι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη δὲν ἔλυσεν ἅπαντα τὰ προβλήματα τῆς. Ἀκριβῶς δὲ ἡ συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τῶν μέχρι τοῦδε γνώσεων φέρει εἰς τὴν ἀπόκτησιν νέων σπουδαίων τοιοῦτων εἰς ἀνεπίστως βραχὺν χρόνον!

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου, ὅστις δὲν θὰ ἔχῃ ὡς μόνον ἀποτέλεσμα

τὴν ἐξοικονόμησιν τροφίμων, ἀλλὰ καὶ τὴν διατήρησιν ἀρίστης ὑγείας, διότι πλεῖστοι τῶν νόσων τῆς προώρου φθορᾶς τοῦ ὀργανισμοῦ δὲν ὀφείλονται εἰς τὸν ὑποσιτισμόν, ἀλλ' εἰς τὸν ἄκρατον ὑπερσιτισμόν ἰδίᾳ τῶν ὠριμότερων ἡλικιῶν, διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, λέγω, τοῦ σκοποῦ τούτου, δὲν ἐξαρκοῦσι διαλέξεις τινὲς ἢ ἀπλούς διαφωτισμός, ἀλλὰ συστηματικὴ τοῦ παιδὸς ἐκπαίδευσις ἐν τῷ σχολεῖω ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης τάξεως τῆς Μέσης ἐκπαιδεύσεως καὶ εἶναι ἀνάγκη τοῦτο νὰ κατανοηθῇ ἐγκαίρως καὶ νὰ ἄρξηται ὅσῳ τὸ δυνατόν πρωιμότερον. Γενικῶς, ὅπως θὰ ἔχω τὴν εὐκαιρίαν καὶ εἰς ἄλλην περίστασιν, προκειμένου περὶ τελείως διαφόρου θέματος νὰ ἐκφράσω τὴν γνώμην, εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη, ὅπως ἡ Μέση ἰδίᾳ ἐκπαίδευσις προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου πολυπλόκου κοινωνίας, ἐνῷ αὕτη ἐξακολουθῇ νὰ ἐξυπηρετῇ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ παλαιᾷ ἐξφανισθῇ ἥδη, ἀπλοϊκῇ τοιαύτῃ.

Ὁ δεύτερος βασικὸς ὅρος εἶναι, ὅτι ἐκάστη χώρα καὶ ἰδίᾳ αἱ ὑπανεπτυγμέναι, αἱ κακῶς καὶ ἀνεπαρκῶς καλλιεργημέναι πρέπει διὰ τῆς ἐφαρμογῆς νέων μεθόδων ἐπὶ παλαιῶν καὶ νέων ἐκτάσεων νὰ αὐξήσωσιν οὕτω τὴν παραγωγὴν τῶν κατὰ τὸ μεσοδιάστημα μέχρι τῆς παραγωγῆς τῆς συνθετικῆς μορφῆς, ὥστε νὰ καταστῶσιν ὅσῳ τὸ δυνατόν περισσότερον αὐτάρκεις ἰδίᾳ εἰς βασικὰ τρόφιμα ἐκάστη. Ἡ παράληψις τῆς καταβολῆς τῆς προσπάθειάς ταύτης, ἐπὶ τῷ ἰσχυρισμῷ, ὅτι ἡ χώρα δὲν εἶναι παραγωγικὴ ἢ ὅτι αἱ δυνατότητες ἐξηντλήθησαν εἶναι αὐτόχρημα ἐγκληματικὴ. Χῶραι ἢ πόλεις ὡς αἱ ἀρχαῖαι Ἀθῆναι, αἵτινες εἰσῆγον τὰ πάντα εἶχον ἐξασφαλίσαι τὴν κυριαρχίαν τῆς θαλάσσης, δι' ὃ καὶ τὸ τοῦ Περικλέους ἐν τῷ Ἐπιταφίῳ λόγῳ ἀξιώμα: «Μέγα τὸ τῆς θαλάσσης κράτος». Πρέπει δὲ νὰ εἶναι καὶ πλούσιαι ἐξόχως, ἵνα δύνανται νὰ ἐπιβαρύνωσι τὰς δαπάνας τῆς διατροφῆς τῶν διὰ τῶν δαπανῶν τῆς μεταφορᾶς.

Λόγοι, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα, λόγοι τελείως ξένοι πρὸς τὰ πράγματα διαιωνίζουν πολλὰκις τοὺς μύθους τῆς ἀνεπαρκείας χώρας τινὸς διὰ τὴν διατροφήν της εἰς ἐπικίνδυνον βαθμὸν διὰ τε τὴν ὑγίαν καὶ τὴν εὐημερίαν αὐτῆς. Παράδειγμα αὕτη αὕτη ἡ ἡμετέρα χώρα.

Μειράκιον ἐτι κατὰ τὴν ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ἤκουον τὸ παράπρον, ὅτι ἡ χώρα ἡμῶν εἶναι ὀρεινὴ καὶ ἄγονος καὶ ὅτι, ὡς ἀπεδείχθη κατὰ τοὺς τότε ὑπολογισμούς, παρ' ὅλην τὴν πρὸ εἰκοσαετίας ἀπόκρησιν τῆς ἐλευθερωθείσης Θεσσαλίας, τὸ ἐπισιτιστικόν μας πρόβλημα δὲν εἶχε λυθῇ καὶ ἡ μόνη διέξοδος ἦτο ἡ ἄθρόα μετανάστευσις, εἰ δ' ἄλλως θὰ εἴμεθα καταδεδικασμένοι εἰς τὸν ἐκ πείνης θάνατον. Εἰς ἅπαντα τὰ στάδια τῆς ἡλικίας μου ἤκουσα τὸ αὐτὸ τροπάριον, εἰς πᾶσαν τὴν φωνητικὴν κλίμακα ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Μακεδονίας καὶ Θράκης, μετὰ τὴν μόνην προσθήκην ἐνὸς ὑπερτόνου ὕμνου ὑπὲρ τῆς ἀκράτου ἐκβιομηχανήσεως. Ἐλάχισται καὶ ἀσθενεῖς ἦσαν αἱ διαμαρτυρίαι, ὅτι κακῶς καὶ καθυστερημένως καλλιεργοῦμεν τὴν γῆν, ὅτι χάνομεν τὴν ἀναγκαιοτάτην ἀγάπην πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἀνωτέρων πνευματικῶν ἐπιδιώξεων, τὰς ὁποίας καθίστα δυνατὰς ἡ καταβίβασις τῆς στάθμης τῆς ἐκπαιδεύσεως! Ὁ μῦθος ἐκαλλιεργεῖτο τεχνηέντως κατὰ πολὺ ἐντατικώτερον τῆς ἀτέχνως, καλλιεργουμένης γῆς καὶ μᾶς ὠδήγησε μέχρις

ἐπικινδύνων μονοκαλλιιεργειῶν ἀχρήστων, βλαβερῶν ἢ ὀλιγοχρήστων προϊόντων!

Καὶ ὅμως! Ἡ χώρα ἐν τῷ μεταξύ ἐδιπλασιάσθη εἰς ἑκτασιν, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς κατὰ πολὺ ὑπερέβη τὸ τριπλάσιον καὶ ἐν τῷ διαστήματι τῶν τελευταίων ἐτῶν παρουσιάζει, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, σπανίαν ἂν μὴ μοναδικὴν αὐξησιν τῆς παραγωγῆς καταστάσα εἰς πλεῖστα εἶδη αὐτάρκης ἢ περίπου αὐτάρκης καὶ ἐπαυξήσασα τὴν ἐξαγωγήν τῆς εἰς τινὰ εἶδη διατροφῆς περισσότερον ἀναγκαῖα καὶ σταθερώτερον ἀνταλλασσόμενα.

Ἐκ τῶν 768 χιλιάδων τόνων σίτου παραγομένων κατὰ μέσον ὅρον μεταξύ 1935 — 38, παράγομεν κατὰ μέσον ὅρον 1953 — 1954. 1.224 πλησιάζοντες τὴν ἐπάρκειαν, ἐκ τῶν 148 χιλ. τόν. γεωμήλων τῶν αὐτῶν χρονικῶν ὀρίων, ἐφθάσαμεν εἰς τὸ τριπλάσιον, 437, τὰς 54 χιλιάδας τόνων ὁσπρίων ἐδιπλασιάσαμεν, τὴν καλλιέργειαν λαχανικῶν πάσης φύσεως ὥς καὶ ἐσπεριδοειδῶν ἐτριπλασιάσαμεν περίπου, τὴν δὲ καλλιέργειαν τῆς ὀρύζης, τοῦ εὐγενεστάτου τούτου δημητριακοῦ, τὸ ὅποιον δικαίως τόσον ἀγαπᾷ ὁ Ἕλλην, διότι περιέχει ἀνωτέρας βιολογικῆς ἀξίας λεύκωμα, εἰκοσπλασιάσαμεν. Καὶ ταῦτα μόνον ὥς δείγμα τοῦ συνόλου.

Πρόκειται δὲ περὶ προϊόντων, ἐκ τῶν ὁποίων ἀναλογικῶς ἐλάχιστα ἐξάγομεν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην παραγωγήν καὶ τὰ ὅποια περίπου ἅπαντα καταναλίσκομεν ἐν τῇ χώρᾳ καὶ διὴ ὁμοτιμώτερον ἢ καθ' οἷανδήποτε ἄλλην ἔποχην, διότι ἐὰν τὰ 40% τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ, ὅσα ἀποτελοῦσι τὸ ἀστικὸν μέρος τούτου ἢ καὶ ἀκόμη χειρότερον ἐν τμήμα αὐτοῦ, ἤθελε καταναλίσκει τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς παραγωγῆς ἔναντι τῶν 60% τοῦ πληθυσμοῦ, τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ τοὺς ἀγρότας, τότε οἱ δυστύχεις αὐτοὶ ἀστοὶ ἤθελον πάθει ἐξ ἐλεφαντιασικῆς δυσμορφίας, τότε οἱ δυστύχεις αὐτοὶ ἀστοὶ ἤθελον πάθει ἐξ ἐλεφαντιασικῆς δυσμορφίας, ἵνα ἀποκτήσωσι διὰ τοῦ τρόπου τούτου νέον σταθερὸν τοιοῦτον κέντρον βάρους! Μόνοι ὀρεῖναι τινες περιοχαὶ κατοικούμεναι ὑπὸ τοῦ 1) 20 περίπου τοῦ πληθυσμοῦ δὲν χαίρουσι τοῦ εὐεργετήματος τῆς ὁμοτίμου διανομῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ μειονέκτημα τοῦτο δύναται μετὰ καταβολὴν οὐχὶ ὑπερμέτρου προσπάθειας νὰ ἐξαφανισθῇ.

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πρέπει νὰ καταλόγηται εἰς βάρος τῶν ἀστῶν ἡμῶν εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ κατὰχρησις κρέατος, ἐκ δὲ ταύτης οὐ μόνον προέρχεται πρόωρος τοῦ ὀργανισμοῦ φθορά, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις μᾶς ἐπιβάρυνσις τοῦ συναλλαγματοῦ ἡμῶν ἰσοζυγίου, λόγῳ τῆς ἐκ τῶν ἐξωθεν εἰσαγωγῆς τῶν ἀφθόνως καταναλισκομένων σφαγίων. Ἡ ἀνάγκη τῆς μειώσεως εἶναι ἐπιβεβλημένη, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι εἶναι πρᾶγματικὸς ἄθλος τὸ νὰ μεταβάλῃ τις παχέως τοὺς εἰθισμένους εἰς ὑπερβολικὴν κρεοφαγίαν καὶ εἰς τὰς γευστικὰς τέρψεις σαρκοφαγισμοῦ εἰς χορτοφάγους ἀμνούς, ἀκόμη δὲ καὶ τὸ νὰ κατορθώσῃ τὴν μείωσιν τῶν καταναλισκομένων ποσοτήτων εἶναι δυσχερές! Διὰ τοῦτο, ὥς πρὸ ὀλίγου εἶπον, μόνῃ ἡ πρῶμος συνεχὴς διδασκαλία καὶ ἡ διαφώτισις περὶ τῶν βαρειῶν συνεπειῶν, τὰς ὁποίας πιθανῶς θὰ ἔχῃ ἡ ἄμετρος κρεοφαγία δύνανται νὰ ἀναχαιτίσωσιν ἢ μάλλον νὰ μὴ ἐπιτρέψωσι τὴν ἄλογον ταύτην ὑπερβολὴν, ἥτις ἀνοήτως καλύπτεται ὑπὸ τῆς ἀφελούς δικαιολογίας, ὅτι πρέπει νὰ τρώγωμεν τὸ κρέας διὰ νὰ ἀποκτήσωμεν τὴν δύναμιν, ἡ ὁποία μᾶς χρειάζεται διὰ τὴν ἐργασίαν μας, ὥσει τὸ

κρέας νὰ ἦτο ποτὲ δυνατόν νὰ ἀποβῇ δυναμογόνος πηγὴ, ὅπως οἱ ὕδατάνθρακες ἢ τὸ λίπος!

Εἶναι εὐνόητον, ὅτι οἱ μεμψίμοιροι καὶ οἱ ἀντιρρησῖαι δὲν πρόκειται νὰ συμφωνήσωσιν οὐδὲ νῦν οὐδ' εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀναμφηρίστως μεγάλην γενικὴν βελτίωσιν τῆς διατροφῆς τοῦ Ἑλληνος ὡς καὶ εἰς τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἥττον ὁμότιμον τῆς κατανομῆς τῶν ἀγαθῶν τῆς διατροφῆς, διότι ἄλλως θὰ ἐπρόδιδον τὸ ἐπάγγελμά των τοῦ διὰ ψευδοῦς συναισθηματισμοῦ προκαλεῖν δυσαρεσκείας, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ τὸν κύριον τῆς ὑπάρξεώς των λόγον· ὑφίστανται ὅμως δύο ἀδιάσειστα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει Σαμφὼν ἐπὶ τῆς γῆς δυνάμενος νὰ καταρρίψῃ ἢ διασεισῇ.

Καὶ ταῦτα εἶναι ἅφ' ἑνὸς μὲν ἡ πτώσις τῆς ἑκ τινων «δεικτῶν» νόσων νοσηρότητος, ἅφ' ἑτέρου δὲ ἡ πτώσις τῆς θνησιμότητος, τοῦ γενικοῦ συντελεστοῦ ταύτης ὄντος μετ' ἐκείνου τῆς Ὀλλανδίας τοῦ μικροτέρου ὅλου τοῦ κόσμου, ἦτοι 7,2 τοῖς χιλίοις ἀντὶ τοῦ 160)οο μεταξὺ 1933—34. Ἄν δὲ μεταξὺ ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, τὴν συνεχῶς ζώντων ἐν τῇ ἀχλύϊ τῆς ἀληθείας, ὑπάρχῃ τι τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ἀφόδως νὰ πιστεύωμεν εἶναι ὁ συντελεστὴς γενικῆς θνησιμότητος τῆς χώρας ἀπλούστατα, διότι ὁ μὴ ληξιαρχικῶς θανὼν ὑφίσταται ἐν ζωῇ κατὰ νόμον καὶ τοιοῦτοι βρυκόλακες δὲν δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσιν ἄνευ ἐγέρσεως τρομακτικοῦ θορύβου καὶ πανικοῦ!

Ὅσον λοιπὸν καὶ ἂν ὀφείλῃται ἡ καταπληκτικὴ αὕτη πτώσις τοῦ συντελεστοῦ γενικῆς θνησιμότητος, εἰς τὴν σχεδὸν πλήρη ἐξαφάνισιν τῆς ἔλνοσας, διὰ τοὺς εἰδότας, ἡ πτώσις αὕτη θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ, ἂν μὴ ἡ βελτίωσις, τῆς διατροφῆς ἦτο γενικὴ καὶ οὐσιαστικὴ, ὅπως γενικὴ εἶναι καὶ ἡ πτώσις τοῦ συντελεστοῦ θνησιμότητος. Ἄλλως τε τὸ νὰ ἔχωμεν σύγχρονον αὐξήσιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς καὶ κατανάλωσιν τῶν προϊόντων ἐντοπίως, νὰ προβλέπωμεν δὲ τὸν παράγοντα τοῦτον ὡς ἓνα τῶν κυρίων αἰτίων τῆς πτώσεως τῆς θνησιμότητος, θὰ ἦτο τὸ αὐτὸ ὡς ἐὰν κρίνοντες τὰ ἀποτελέσματα ἵπποδρομίας ὁμιλῶμεν συνεχῶς περὶ τοῦ ἀναβάτου λησμονοῦντες τὸν ἵππον!

Αἱ αἰσιόδοξοι αὐταὶ διαπιστώσεις δὲν ἐπιτρέπεται οὐδέποτε νὰ καταληγῶσιν εἰς ἐπανάπαυσιν ἐπὶ τῶν δαφνῶν ἢ εἰς παραγνώρισιν τῶν ἐλλείψεων. Πάσχομεν ἐξ ἀνεπαρκείας ἐνὸς τῶν πολυτιμωτέρων προϊόντων, τοῦ θείου γάλακτος καὶ τοῦτο σημαίνει σύγχρονον ἔλλειψιν κρέατος. Εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν ἐλλείψεων τούτων δέον νὰ τείνωσι νῦν αἱ σύντονοι ἡμῶν προσπάθειαι, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι ἵνα ἀποκτήσωμεν τὰ προϊόντα ταῦτα ἐντὸς τῶν οἰκονομικῶν μας δυνατοτήτων πρέπει νὰ ἐξασφαλίσωμεν τούλάχιστον τὴν νωπὴν τροφὴν εἰς τὴν κτηνοτροφίαν μας καὶ ὅτι διὰ τὴν ἀποκτήσωμεν βοσκοτόπους ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς πλήρους ἀποσαθρώσεως ἀπειλουμένων ὀρεινῶν ἐδαφῶν μας πρέπει νὰ ἀποκτήσωμεν τὰ ἀποψιλωθέντα δάση μας τῶν ὁποίων εἴμεθα οἱ μεγαλείτεροι ἐξολοθρευταί. Μόνον οὕτω θ' ἀποκαταστή ἡ κανονικὴ κυκλοφορία τοῦ ὕδατος. Ἄν δὲν πιστεύσωμεν εἰς τὴν ἀπλὴν αὐτὴν ἀλήθειαν θ' ἀπαλώσωμεν καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μετὰ τόσους κόπους, ἀγωνίας, ἀπογοητεύσεις καὶ στερήσεις ἀπεκτήσαμεν!

Ἐχρειάσθη νὰ πληρώσωμεν ἀδρότατα τὰ λάθη δεκαετηρίδων, ἵνα ἀποκτήσωμεν τὴν στοιχειώδη πεῖραν, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι τόσοι βασικῶς ἀφελεῖς ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι θὰ μᾶς ἐπιτρέπωσι νὰ καλλιερῶμεν κακῶς, κακὴν σταφίδα, ἵνα τὴν μεταβάλωμεν εἰς αἰς μετουσιωμένον οἰνόπνευμα, τὰς δὲ δαπάνας τῆς κακῆς ταύτης καλλιέργειας νὰ τὰς καταβάλῃ τὸ μικρὸν μερίδιον τῆς καλῆς σταφίδος καὶ συνεπῶς ὁ ἀγοραστής, διότι οὗτος ἀγανακτῶν εἰς τὸ τέλος θ' ἀποστρέψῃ τὸ πρόσωπόν του ἢ θὰ προβῇ αὐτὸς οὗτος εἰς καλλιέργειαν. Τὸ αὐτὸ δὲ περίπου ἰσχύει καὶ δι' ἄλλα προϊόντα μονοκαλλιέργειας, τὰ ὁποῖα καὶ βάλλονται ἤδη ὡς ἐξόχως βλαπτικά. Αἱ μέθοδοι τῶν Conquistadores καὶ τῶν ἀποικιστῶν, οἱ ὅποιοι ἀντήλλασον μετὰ τῶν ἰθαγενῶν ἐγχρώμους χάνδρας διὰ νὰ ἀποκτήσωσι ψήγματα χρυσοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ πολὺ, διότι καὶ οἱ ἀφελεῖς ἰθαγενεῖς ταχέως ἀνανήφοντες ἐμάνθανον, ὅτι ἡ ὕαλος καὶ τὸ χρῶμα δὲν μεταβάλλουσι τὴν ὑπόστασίν των, ὅταν μειγῶσι καὶ ὅτι τὴν μείξιν αὐτὴν εὐχερέστατα δύνανται αὐτοὶ οἱ ἴδιοι νὰ πραγματοποιήσωσι.

Primum vivere deinde philosophare. Πρώτη μας φροντίς, ὡς ἐκ τῆς μικροτητός μας, τῆς γεωγραφικῆς μας θέσεως, τῆς γειτονίας μας καὶ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους καὶ ὑπεδάφους μας πρέπει νὰ εἶναι τὸ νὰ ἐπαρκέσωμεν διὰ τὴν διατροφὴν μας καὶ νὰ καταβάλωμεν πᾶσαν φροντίδα πρὸς τοῦτο οὐχὶ δέ, ὡς καὶ ἄλλοτε, νὰ ἰσχωριζώμεθα, ὅτι ἐξηντήσαμεν τὴν καλλιερητικὴν μας προσπάθειαν, ὅταν μόλις νῦν ἐβελτιώσαμεν τὰς καλλιερητικὰς μας μεθόδους με ἀποτέλεσμα ν' ἀποκαλυφθῶσιν οἱ μῦθοι δι' ὧν ἐγαλουχούμεθα ἐπὶ ἓνα αἰῶνα. Μετὰ τοῦτο ἂς καταγίνωμεν, ἂν ἔχωμεν μούσαν, καὶ εἰς κερδαλέους διαλογισμούς.

Ὁ πραγματικῶς εὐφυὴς σκέπτεται, κρίνει, προβλέπει καὶ δρᾷ δι' ὅλων του τῶν δυνάμεων, ἀποστρεφόμενος καὶ ἀπορρίπτων μετὰ περιφρονήσεως τὰ χρυσοδαφὴ ἡδυόνειρα μανδραγορείου νυκτός.

ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ *

Υπό Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Εκπαιδευτικού Συμβούλου

Η ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὰ σχολεία ἀπὸ τῆς κατωτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος εἶναι ἐργαστήρια καλλιέργειας τοῦ ἀνθρώπου, ἐπαγγελματικῆς κατάρτισεως, προσηλώσεως πρὸς τὰς ἀξίας, καὶ γενικώτερον ἐργαστήρια διαδόσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ, ἀνυψώσεως τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους. Τὸ ἐπίπεδον τοῦ πολιτισμοῦ μιᾶς χώρας σπνρίζεται εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος διὰ νὰ καταστῇ ἐπαρκὴς εἰς τὰς ἀνάγκας του, διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις του ὡς ἐπαγγελματίας, οἰκογενειάρχης, Ἕλλην πολίτης, διὰ νὰ καταστῇ ἐπαρκῶς ὠφέλιμος εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ τὴν κοινωνίαν ἔχει ἀνάγκην ἐκπαιδεύσεως.

Εἰς τὴν χώραν μας δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ ἀξία τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἀλλ' ὁ βαθμὸς ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας τῆς ἴσως δὲν εἶναι ὑψηλός. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ σημεῖον τοῦτο τὸ βασικὸν πρόβλημα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν, μιᾶς συγχρονισμένης παιδείας. Ἄνευ πίστεως εἰς τὴν μεγάλην ἀποστολὴν τῆς παιδείας, αἱ προσπάθειαι βελτιώσεως τῆς θὰ εἶναι περιορισμέναι μὲ ἀποτέλεσμα τὴν γενικωτέραν καθυστέρησιν τοῦ ἔθνους εἰς τὴν πρόοδον, τὴν ἐξέλιξιν του. Δὲν παραγνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τομεῖς, ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ὑπηρεσίαι μεγάλης σπουδαιότητος διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους καὶ δὲν ζητοῦμεν νὰ ὑποτιμηθῇ ἡ ἀξία των καὶ ἡ προσοχὴ τῆς πολιτείας πρὸς τοὺς τομεῖς τούτους, ἐκεῖνο ὅμως ποῦ φοβοῦμεθα εἶναι ὅτι ἡ παιδεία δὲν κατέχει ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς λοιποὺς τομεῖς τὴν προσήκουσαν θέσιν τῆς.

Ἔργον ὄλων μας, καὶ προπαντὸς τοῦ πολιτικοῦ κόσμου, εἶναι νὰ κατανοηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ ἡ μεγάλη ἀξία τῆς παιδείας καὶ ἐν τῷ μέτρῳ τῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας μας νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τὰ προβλήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως μὲ θέρμην, πίστιν, πνοήν, παλμὸν ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν τῆς.

ΠΑΡΑΠΟΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΙΝΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς παιδείας δὲν φαίνεται ὅτι ἱκανοποιεῖ ὅλους,

* Διάλεξις δοθεῖσα τὴν 17 Δεκεμβρίου 1957 εἰς τὴν αἵθουσαν τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Παρθενόου».

ἀλλ' ἀκούονται πολλά παράπονα καὶ ἔχει δημιουργηθῇ ζωηρὰ ἀνησυχία διὰ τὴν ἐπάρκειάν της, ποὺ διατυπώνονται εἰς τὴν Βουλὴν, τὸν τύπον, τὰ θέματα διαλέξεων, τὰς κατ' ἰδίαν συζητήσεις καὶ προκαλεῖται μία γενικώτερα ἀνησυχία, δυσπιστία, φόβος περὶ τῆς καταστάσεως τῆς παιδείας μας καὶ μία ζωηρὰ ἐπιθυμία πρὸς βελτίωσίν της. Ὅταν ὅλοι ἢ οἱ περισσότεροι τομεῖς τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους μεταρρυθμίζονται, ἀνασυγκροτοῦνται, ἐπόμενον εἶναι νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἀνάγκη μεταρρυθμίσεως καὶ ἀνασυγκροτήσεως τῆς παιδείας.

Ἄς προσέξωμεν. Ὅταν ἡ ἐκπαίδευσις δὲν θεωρεῖται ἱκανοποιητικὴ ἀπὸ μίαν μεγάλην μερίδα τοῦ λαοῦ καὶ ὅταν ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ὑποστηρίζεται ἀπὸ μίαν μεγάλην ἴσως μερίδα ἐκπαιδευτικῶν, τότε φυσικὴ εἶναι ἡ δημιουργία κάποιας ζωηρᾶς ἀνησυχίας, ἡ ὁποία καθίσταται ὁλονὲν καὶ περισσότερον ἔκδηλος καὶ ὁ λαὸς στρέφεται πρὸς τοὺς ὁδηγούς του διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν καθοδήγησιν. Ἄν δὲ ἡ ἡγεσία εἶναι ἀνίκανος νὰ ἀντιληφθῇ καὶ αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἂν εἶναι ἀνίκανος νὰ τὴν ἀντιμετωπίσῃ, ἂν δὲν ἔχῃ τὴν δέουσαν κατανόησιν, τὸ θάρρος, τὴν φαντασίαν, ἂν αἱ προτεινόμεναι μεταρρυθμίσεις δὲν ἱκανοποιοῦν, τότε γεννᾶται ὀξυτέρα κατάστασις φόβου καὶ ἀνησυχίας, συσκοτίζεται τὸ λογικὸν καὶ προπαρασκευάζεται ἡ ψυχικὴ κατάστασις ἡ κλονίζουσα τὴν πίστιν πρὸς τὴν δημοκρατίαν.

Ὅταν οἱ νέοι καὶ ὁ λαὸς κατέχονται ἀπὸ κάποιαν ἀθυμίαν πιστεύοντες ὅτι εἶναι ἀνεπαρκὴς ἡ ἐκπαίδευσις ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῶν σχολείων· ὅταν δημιουργηθῇ διστακτικότης ὡς πρὸς τὴν ἐπαρκῆ προπαρασκευὴν τῶν νέων διὰ τὸ μέλλον των, τότε κλονίζεται ἡ πίστις πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὸ ἔργον τῆς καθίσταται δυσκολώτερον.

Εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἐμπνεύσῃ ἡ ἐκπαίδευσις πεποιθήσιν, ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν λαὸν ὅτι προπαρασκευάζει ἐπαρκῶς τὸ μέλλον τῆς νέας γενεᾶς. Ἡ πεποίθησις ὅμως αὕτη θὰ δημιουργηθῇ, ἂν ἡ ἐκπαίδευσις καταστῇ ἱκανὴ νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων σήμερον, ἂν τὸ σχολεῖον πράγματι προπαρασκευάζῃ ἐπαρκῶς διὰ τὴν ζωὴν. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐργασθῶμεν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πίστεως πρὸς τὴν ἀξίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Καὶ θὰ τὸ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς συνεργασίας πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν καταλληλοτέρων λύσεων εἰς τὰ ποικίλα προβλήματα τῆς παιδείας.

Ἄς δοθῇ ἐπίσης προσοχὴ εἰς τὸ ὅτι ἡ βελτίωσις τῆς παιδείας περιβάλλεται ἀπὸ δυσκολίας εἰς κάθε χώραν, εἰς τὴν ἰδικήν μας ὅμως χώραν ἡ ὁποία εἶχε τὴν πρωτοπορίαν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κόσμου ἐπὶ αἰῶνας, εἶχε λαμπρότατον παρελθὸν ποὺ διεκόπη κατὰ τοὺς σκληροὺς χρόνους μακρᾶς δουλείας, ὅτε ἄλλοι λαοὶ ἀνέλαβον τὰ σκήπτρα τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ δυσκολίαι συγχρονισμοῦ τῆς παιδείας εἶναι ἀκόμη περισσότεραι, λόγῳ τοῦ δημιουργηθέντος μεγάλου κενοῦ, τῶν ἐν τῷ μεταξύ μεταβολῶν τῶν ὁρῶν ζωῆς αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν καὶ τῶν προδῶν αἱ ὁποῖαι ἐπετελέσθησαν, ὡς καὶ τῶν νέων ἰδεῶν αἱ ὁποῖαι ἀνεπτύχθησαν.

Πάντες οἱ ἀνωτέρω λόγοι, ὡς καὶ οἱ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν πόλεμοι μὲ τὰς συγκλονιστικὰς των συνεπειὰς δημιουργοῦν δυσκολίας διὰ τὸν συγχρονισμόν τῆς παιδείας, ἀντιθέσεις ἀπόψεων ὑποστηριζομένων μὲ ἀρκετὴν δόσιν συναισθηματισμοῦ.

Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προβλήματος πρέπει ὅλοι νὰ συγκρατήσωμεν τὰ συναισθήματά μας, ὥστε νὰ δύναται νὰ λειτουργήσῃ τὸ λογικόν, τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ὀρθὴν λύσιν.

Μία σύντομος ἀνασκόπησις τῶν κυριωτέρων ρευμάτων περὶ ἀγωγῆς θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ νὰ ἀτενίσωμεν σαφέστερον τὸ ἐκπαιδευτικόν μας ζήτημα κατὰ τρόπον δημιουργικόν.

ΑΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Αἱ διαφωναίαι ἐπάνω εἰς τὸ μεγάλο αὐτὸ θέμα προέρχονται ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἐξεκινούμεν ὅλοι ἀπὸ τὴν αὐτὴν φιλοσοφίαν περὶ ζωῆς, περὶ ἀξιών, περὶ ἀγωγῆς καὶ ἐπομένως αἱ προσεγγίσεις εἰς τὸ θέμα εἶναι διάφοροι. Εἶναι δυνατόν νὰ διακρίνωμεν εἰς δύο κυρίως τοὺς δρόμους ποὺ ὀδηγοῦν εἰς τὸ ἀντίκρουσμα τῆς παιδείας. Ὁ ἓνας εἶναι ὁ κατὰ παράδοσιν καὶ ὁ δεύτερος εἶναι ὁ ἀνταποκρινόμενος εἰς συγχρόνους ἀντιλήψεις. Δὲν θὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, ἀλλὰ θὰ δώσωμεν συντομωτάτην εἰκόνα τῶν βασικῶν γραμμῶν τῶν δύο αὐτῶν ἀντιλήψεων.

Ἡ κατὰ παράδοσιν προσέγγισις τῆς παιδείας

Ἡ κλασσικὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ παράδοσις ἔδωσαν τὸ σημερινὸν σχῆμα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν μὲ βασικὴν γραμμὴν τὴν χριστιανικὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν γενικὴν καὶ ὄχι τὴν εἰδικὴν ἐκπαίδευσίν του, τὴν κατευθυνομένην πρὸς τὴν καλοζυγισμένην ἀνάπτυξιν του μὲ ἀρμονικὸν συνδυασμὸν τῆς καλλιέργειας τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, βραδύτερον δὲ μὲ προτίμησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας.

Αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ἀνυψώνονται εἰς ἀπρόσβλητα ὕψη, διότι οἱ κλασσικοὶ θεωροῦνται ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὰ ἄριστα τῆς ἀνθρωπότητος ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος θὰ εὕρῃ τοὺς ὁδηγούς, τὰ πρότυπα εἰς τὴν ζωὴν. Αὐτὰ ὑποστηρίζει ὁ ἀνθρωπισμὸς τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ὁ νεο-ἀνθρωπισμὸς, ὁ ὁποῖος δίδει τὴν ἔμφασιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἠθικῆς καὶ εὐφυοῦς πνευματικῆς ἡγεσίας. Αὐτὰ ὑποστηρίζει ὡς ἓνα σημεῖον καὶ ἡ ἐκκλησία θέτουσα ὡς σκοπὸν τὴν ἀνάπτυξιν ἀληθοῦς, τελείου χαρακτῆρος. Πέραν τούτων οἱ ὁπαδοὶ τοῦ κλασσικισμοῦ ἐπιμένουν ὅτι μὲ κανένα ἄλλον τρόπον δὲν ἐπιτυγχάνεται ἡ πνευματικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ μόνη πραγματικὴ ἐλευθερία.

Κατὰ τὴν νεο-κλασσικὴν ἀντίληψιν πρωταρχικὴ ἐπιδίωξις τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀγαθόν, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πηγάζουν ὅλα τὰ ἄλλα, ὅπως ἡ ἠθικότης, ἡ νομιμοφροσύνη, ἡ πεποιθήσις, ἡ ἀνάληψις εὐθυνῶν. Τὰ κλασσικὰ πρότυπα εἶναι τὰ τελειότερα. Οἱ κλασσικοὶ εἶναι κατὰλληλοι διὰ κάθε ἡλικίαν καὶ ἀποτελοῦν τὸ πλέον κατὰλληλον ὕλικόν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς προσωπικότητος καὶ τὴν ἀνάδειξιν πνευματικῆς ἡγεσίας.

Διὰ τὴν διατηρήσιν δὲ ἡ ἐκπαίδευσις τὸν κλασσικόν, τὸν Liberal χαρακτήρα της πρέπει νὰ διαχωρισθῇ αὐστηρῶς ἀπὸ τὰς πρακτικὰς ἐπιδιώξεις τῆς ἐπαγγελματικῆς προπαρασκευῆς. Ἡ κλασσικὴ ἐκπαίδευσις ἀρνείται νὰ φιλοξενησῇ τὴν ἐπαγγελματικὴν προπαρασκευὴν. Θεωρεῖ τὰ στενὰ ὅρια τῆς εἰδικῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, ὅτι ἀντιτίθενται πρὸς τὸ εὐρὺ πεδίον τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τῆς καλοζυγισμένης προσωπικότητος. Καὶ πιστεύει ὅτι οἱ οὕτω διαπαιδαγωγηθέντες θὰ ἐπιτύχουν εἰς τὸ κάθε τι εἰς τὴν ζωὴν.

Τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ μέθοδος. Τὸ πρόγραμμα κατὰ τὴν κλασσικὴν ἀνθρωπιστικὴν παράδοσιν ἔχει σαφῶς καθωρισμένον τύπον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν ἔρχονται τὰ γλωσσικὰ μαθήματα, ἡ φιλολογία, ἡ ἀναστροφή μὲ τοὺς μεγάλους κλασσικοὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸ πρωτότυπον. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπάρχουν ἀντιλογίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐπάρκειαν τῶν μεταφράσεων καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων εἰς τὸ πρόγραμμα. Δευτέραν θέσιν ἔχει ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ἱστορία, διὰ τῶν ὁποίων δίδεται εὐρυτέρα θεώρησις, μελετᾶται ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτᾶται οἰκειότης μὲ τοὺς προγόνους. Τρίτην θέσιν ἔχουν αἱ φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ τὰ μαθηματικά, διὰ τῶν ὁποίων γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος τὸ φυσικόν του περιβάλλον. Τέλος εἰς ἀκροσφαλὴ θέσιν ἔρχονται τὰ κοινωνικὰ μαθήματα, ὅπως ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου, ἡ κοινωνιολογία.

Ὑποστηρίζουν ὅτι μελετῶμεν τὸν πολιτισμὸν ἐκεῖνον ὡς ἔχοντα ἐσωτερικὴν ἀξίαν, ἀσχέτως τοῦ βαθμοῦ σχέσεώς του πρὸς τὰ σύγχρονα ζητήματα. Οἱ κλασσικοί, διότι εἶναι κλασσικοὶ εἶναι σημαντικοὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς. Ἐνέχουν παιδαγωγούσαν ἀξίαν. Ἐπομένως ἡ ἐκπαίδευσις θὰ τοὺς χρησιμοποιοῖ ὡς ἀφετηρίαν, ὁδηγὸν καὶ πρότυπον. Αἱ ἀλήθειαι ποὺ περικλείονται εἰς τὰς αὐτὰς πηγάς, θρησκείαν καὶ κλασσικοὺς, ἀποτελοῦν τὴν οὐσίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως ἀνεξαρτήτως χρόνου, τόπου, περιστάσεων. Ἡ μόνη ἀξία ἐκπαίδευσις εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία οἰκοδομεῖται ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποία εἶναι διαρκῆ, σταθερά, αἰώνια καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπομνημονεύσῃ ὁ μαθητής. Διὰ δὲ τὴν ἀπόκτησιν των χρειάζεται ἐπανευλημένη ἀσκήσις. Αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιώδες μεθοδικῶς καὶ ὄχι αἱ ἀνάγκαι, τὰ διαφέροντα τοῦ ἀτόμου.

Πιστεύουν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον ἔχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀσκηθῇ, δὲν εἶναι μὲν στενῶς εἰδικευμένον, εἶναι ὅμως ἔτοιμον, ἡσκημένον, ἐξωπλισμένον διὰ τὴν ζωὴν. Ἐπιμένουν ὅτι τὰ κλασσικὰ γράμματα προπαρασκευάζουν δι' ὅλους τοὺς ρόλους τοῦ ἐνηλίκου, ἥτοι τοῦ γονέως, ἐπαγγελματίου, πολίτου. Ὑποστηρίζουν οὕτω μίαν ἀποψιν ἡ ὁποία ἀμφισβητεῖται σήμερον, ἥτοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἀποκτηθεῖσα ἱκανότης π.χ. εἰς τὰ λατινικά, δύναται νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἡ ἀποκτηθεῖσα ἱκανότης εἰς τὴν ἀλγεβραν δύναται νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν κοινωνιολογίαν.

Κατὰ τὴν κατὰ παράδοσιν ἀντίληψιν δὲν χωροῦν μεγάλαι μεταβολαὶ εἰς τὴν παιδείαν, διότι τείνει πρὸς παγίως καθορισθέντας σκοποὺς καὶ ἔχει καθωρισμένον πρόγραμμα. Μεταβολαὶ δύναται νὰ σημειωθοῦν μόνον εἰς τὰς μεθόδους κατὰ τινὰ βαθμὸν καὶ τὸν ὕλικὸν ἐξοπλισμὸν τῶν σχολείων.

Εἰς τὴν χώραν μας αἱ δύο αὐταὶ βασικαὶ ἐκ παραδόσεως ἀντιλήψεις περὶ ἐκπαίδευσως, αἱ ὅποσαι στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ, συνεινούνται εἰς τὸ ἑλληνο - χριστιανικὸν ἰδεῶδες.

Πέραν ὅμως τοῦ ἰδεαλισμοῦ, ὁ ρεαλισμὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ οὕτω τὰ μαθήματα τῶν φυσικῶν καταλαμβάνουν θέσιν εἰς τὸ πρόγραμμα, ἔστω τὴν προτελευταίαν, ὡς ἀνωτέρω εἵπομεν, ἰδρύονται ἐργαστήρια εἰς τὰ σχολεῖα καὶ ἐπηρεάζονται αἱ μέθοδοι διδασκαλίας ἀπὸ τὰς ρεαλιστικὰς ἀντιλήψεις.

Ἡ κατὰ τὰς συγχρόνους ἀντιλήψεις προσέγγισις τῆς παιδείας

Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὡς ἄνω κατὰ παράδοσιν προσέγγισιν ἀνεπτύχθησαν νεωτεριστικαὶ φιλοσοφικαὶ ἀπόψεις περὶ ἀγωγῆς, στηριζόμεναι εἰς τὸν ἐμπειρισμὸν, τὸν νατουραλισμὸν, τὸν πραγματισμὸν, τὸν ἐξπριμενταλισμὸν καὶ τὰς θεωρίας περὶ προσωπικότητος.

Κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις, ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὅ,τι εἶναι λόγῳ τῆς ἀλληλεπιδράσεως ἀτόμου καὶ πολιτισμοῦ, περιβάλλοντος. Κύριος δὲ σκοπὸς τῆς ἐκπαίδευσως εἶναι ἡ βελτίωσις τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἡ βελτίωσις τῶν ὅρων τῆς ζωῆς. Τὸ ἄτομον πρέπει νὰ ἐξέλθῃ τοῦ σχολείου ἐξωπλισμένον, ὥστε νὰ κατανοήσῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν πολιτισμὸν εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ, ὅπως ἐπίσης νὰ προσαρμοσθῇ εἰς αὐτόν.

Ἐκ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ πηγάζουν δύο βασικὰ χαρακτηριστικά, ἥτοι τὸ ὅτι ἐκπαίδευσιν καὶ ζωὴν δὲν δύνανται νὰ ἀποχωρισθοῦν καὶ τὸ ὅτι τὸ φορτίον διδασκαλίας θὰ μετατεθῇ εἰς τὴν μάθησιν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐκπαίδευσιν καὶ ζωὴν δὲν ἀποχωρίζονται, οἱ σκοποί, αἱ ἀξίαι, ἡ διδακτέα ὕλη δεόν νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν, τὸν σημερινὸν πολιτισμὸν.

Οἱ ἀκολουθοῦντες τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς δέχονται τὴν μεταβολήν, τὴν ποικιλίαν, τὴν προσαρμογὴν τῆς ἐκπαίδευσως. Οἱ σκοποί, τὰ κριτήρια, αἱ ἀξίαι μεταβάλλονται, ἐφ' ὅσον νέαι ἐμπειρίαι καὶ ἀποδείξεις εἰσάγονται. Συνεπῶς ὅχι μόνον ἀποδέχονται, ἀλλὰ καὶ ἐκθειάζουν τὴν ἀναθεώρησιν, τὸν νεωτερισμὸν, τὴν μεταρρυθμίσιν τῆς ἐκπαίδευσως, διότι ἀντιθέτως πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν ἀντιλήψεις ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ παιδεία δὲν προσδένεται εἰς ἕνα παγίως καθωρισμένον σχῆμα, εἰς ἕνα status quo.

Τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα. Τὸ κατὰ παράδοσιν πρόγραμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀρισμένην σειράν μαθημάτων τῆς κωδικοποιηθείσης γνώσεως, ἐνῶ κατὰ τὰς νεωτέρας ἀντιλήψεις τὸ πρόγραμμα δίδεται εἰς τὰς γενικάς του μόνον γραμμάς, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ ἐλαστικότης, περιθώριον προσαρμογῆς.

Τὸ παρελθὸν μελετᾶται ὡς ὁδηγὸς διὰ τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον ρίχνει εἰς τὰ σύγχρονα ζητήματα, εἰς τὸ παρὸν, καὶ διὰ τὴν βοήθειαν σχεδιάσεως τοῦ μέλλοντος. Αὐτὰ δὲν σημαίνουν ὅτι μειοῦται ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος. Ἀντιθέτως ἐκτιμᾶται τοῦτο,

ἀλλ' ἡ μελέτη του γίνεται ἐν συσχετίσει μὲ τὸν σημερινὸν κόσμον τοῦ μαθητοῦ, δηλαδὴ λειτουργικῶς.

Τὸ ὅλον πρόγραμμα τῶν σχολείων καθορίζεται ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ παρόντος, ἐπεὶ δὲ αἱ ἀπαιτήσεις αὗται σταθερῶς μεταβάλλονται, τὸ πρόγραμμα προσαρμόζεται πρὸς τὰς μεταβολὰς αὐτάς. Οὕτω δὲν ὑπάρχει ἐν προγράμματι κατ'ἀλλήλων δι' ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι αἱ ἐποχαὶ δὲν ὁμοιάζουν καὶ διότι ὑπάρχει τὸ πλῆθος τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν. Τὸ πρόγραμμα, λοιπόν, θὰ στηρίζεται εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς χώρας, εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τοπικὰς συνθήκας καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν μαθητῶν.

Τὸ πρόγραμμα πρέπει ἀκόμη νὰ σχεδιάζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου, τῶν διαφερόντων, τῶν λαμβανουσῶν ἱκανοτήτων του. Διαφορετικὰ ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν πορισμάτων τῆς ψυχολογίας καὶ ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι καταδικασμένη νὰ ἀποτύχῃ.

Εἰς τὰ προγράμματα τῆς Στοιχειώδους καὶ Μέσης Ἐκπαίδευσως κατὰ τὰς ἀντιλήψεις αὐτάς ἡ μελέτη τῆς συγχρόνου κοινωνίας ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ ἐπομένως τὰ κοινωνικὰ μαθήματα παίρνουν τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν καὶ ὄχι οἱ κλασσικοί, οἱ ὅποιοι δὲν ἴστανται ὡς σκοποὶ καὶ ἰδανικά, ἀλλὰ μάλλον ὡς ὁδηγοὶ ἢ ὄργανα διὰ περισσότερον ἐπαρκῆ καὶ δημιουργικὴν κατανόησιν τῆς ζωῆς σήμερον.

Δὲν συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς διακρίσεως τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἢ γενικοῦ προγράμματος ἀπὸ τὸ ἐπαγγελματικόν, ἀλλὰ δέχονται ὅτι τὰ δύο ἀλληλοσυμπληροῦνται. Ὁ διαχωρισμὸς τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἀπὸ τὸ ἐπαγγελματικόν πρόγραμμα εἶναι ὄχι μόνον παιδαγωγικῶς ἀστήρικτος, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς ἐπικίνδυνος.

Ὑποστηρίζουν τέλος, ὅτι αἱ ἐκτὸς προγράμματος ἀπασχολήσεις τῶν μαθητῶν δεόν νὰ θεωρηθοῦν μέρος τοῦ προγράμματος. Αἱ διάφοροι κοινωνικαί, καλλιτεχνικαί, ἀθλητικαὶ καὶ ψυχαγωγικαὶ ἀπασχολήσεις εἶναι ἐξ ἴσου σπουδαῖαι μὲ τὴν διδασκαλίαν, διότι οὕτω ἡ ἐκπαίδευσις πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὴν ζωὴν καὶ παρέχονται οὐχὶ ὀλιγώτερον πολύτιμοι παιδευτικαὶ δυνατότητες ἀπὸ τὸ πρόγραμμα τῶν μαθημάτων. Τὸ σύγχρονον σχολεῖον περιλαμβάνει ἐντὸς τοῦ προγράμματός του καὶ τὰς ἀπασχολήσεις ταύτας. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς καλῆς χρήσεως τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, χωρὶς ἀμφισβήτησιν, ἓνα ἀπὸ τὰ κρίσιμα παιδαγωγικὰ προβλήματα σήμερον.

Ἡ μέθοδος. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς κατὰ παράδοσιν μεθόδους τονίζουν τὴν ἀξίαν τῆς ἐρευνῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν, τὴν ἑκφρασίαν καὶ τὴν κριτικὴν σκέψιν καὶ ὄχι τὴν ἀπομνημόνευσιν καὶ τὴν μηχανικὴν ἄσκησιν.

Ἡ μέθοδος πρέπει νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν μαθητῶν ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὰ διαφέροντα, ἀλλὰ καὶ τὸν ρυθμὸν μαθήσεως. Ποικιλία, εὐκαμψία, προσαρμοστικότητα, φαντασία, ἀνεξάντλητη ὑπομονὴ εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς μεθόδου.

Τέλος, ἡ μέθοδος θὰ παρέχῃ εὐκαιρίαν δι' ὁμαδικὴν μελέτην, ὁμαδικὴν σκέψιν, συμφωνίαν καὶ ἐνέργειαν. Οἱ μαθηταὶ θὰ μάθουν πῶς νὰ ἐργάζονται μὲ ἄλλους, νὰ

μθαίνουν από τους άλλους και να αναγνωρίζουν τὰ εὐεργετήματα τῆς συνεργασίας. Αἱ ἐκτὸς προγράμματος ἀπασχολήσεις, ἀλλὰ καὶ ἡ αἰθουσα διδασκαλίας πρέπει νὰ εἶναι πηγὴ κοινωνικῆς ἐμπειρίας. Τοῦτο ἀποτελεῖ οὐσιώδεις στοιχεῖον διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν δημοκρατίαν.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΛΥΣΙΣ

Κατόπιν τῆς συντόμου ἐκθέσεως τῶν δύο ὡς ἄνω διαφορετικῶν ἀντιλήψεων εἶναι νομίζομεν ἀναγκαῖον πρὶν ἢ προχωρήσωμεν εἰς οἰανδήποτε συζήτησιν περὶ παιδείας νὰ ἀποσαφηνίσωμεν τὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων αὕτη θὰ στηριχθῇ. Ἄν δὲν πράξωμεν τοῦτο, ὅποιαιδίποτε λύσεις καὶ ἂν προταθοῦν θὰ παρουσιάζωνται χωρὶς συνέπειαν, χωρὶς βάσιν καὶ θὰ εἶναι ἴσως ἐπιζημία.

Εἰς τὴν χώραν μας ἐπικρατεῖ ἡ πρώτη ἀντίληψις περὶ παιδείας ἡ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ τῶν δύο βασικῶν πηγῶν, ἥτοι τῆς θρησκείας καὶ τοῦ κλασσικισμοῦ. Εἶναι ἡ παιδεία ἡ ὁποία ἔχει ἑλληνικὴν ὑπόστασιν καὶ διεδόθη εὐρύτατα ἀνὰ τὸν κόσμον. Ὑπέστη βραδύτερον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ρεαλισμοῦ ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν τοῦ προγράμματος καὶ τὰς μεθόδους, παρέμεινεν ὁμως κατὰ βάσιν ἑλληνικὴ - χριστιανικὴ ἐκπαιδεύσις.

Ἄν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον συμφέρῃ εἰς τὸ ἔθνος σήμερον εἶναι νὰ κρατηθῶμεν εἰς τὸ σχῆμα αὐτὸ τῆς ἐκπαιδεύσεως, τότε αἱ μεταβολαὶ θὰ εἶναι μικραὶ καί, ὅπως εἴπομεν ἀνωτέρω, θὰ περιορισθοῦν εἰς μικρὰς βελτιώσεις τοῦ προγράμματος, σχετιζομένας κυρίως πρὸς τὴν κοινωνικὴν ἀγωγὴν τῶν ἀτόμων, τὴν ἐπ'ἀνδρωσιν τῶν σχολείων δι' ἑπαρκoὺς προσωπικοῦ καὶ τὴν λύσιν τοῦ διδακτηριακοῦ προβλήματος. Ὁδηγούμενοι δὲ ἀπὸ τὴν ἀριστοκρατικὴν ἀντίληψιν περὶ Μέσης Ἐκπαιδεύσεως θὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὸν περιορισμὸν τῶν σχολείων διὰ τοὺς ἀρίστους, παραμενοῦσης τῆς Στοιχειώδους μόνον ὡς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἄν ὁμως δεχθῶμεν, ὅτι τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται καὶ πρὸς τὰς συγχρόνους ἀνάγκας τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀτόμων, τότε πρέπει νὰ προχωρήσωμεν εἰς μίαν μέσιν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Αἱ κατὰ παράδοσιν ἀντιλήψεις περὶ παιδείας, ὅπως συνεβιάσθησαν μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ρεαλισμοῦ καὶ εἰρηνικῶς διαβιοῦν, οὕτω πρέπει κατὰ ἓνα βαθμὸν νὰ συμβιβασθοῦν καὶ πρὸς νεωτέρας περὶ ἐκπαιδεύσεως ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποτελοῦν αὐθαίρετον θεωρητικὸν κατασκευάσμα, ἀλλὰ πηγάζουν ἀπὸ ὑπαρχούσας ἀνάγκας, ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσαν πραγματικότητα.

Ἄν ἡ λύσις αὕτη γίνῃ ἀποδεκτὴ, τότε ἡ μεταρρυθμισις τῆς παιδείας θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος. Ἡ διαπίστωσις τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος, τῶν τάσεων, τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς, πρέπει νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον μακρᾶς καὶ ἐπισταμένης μελέτης. Δὲν ἡμπορεῖ νὰ προχωρήσῃ ἡ λύσις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος, ἂν δὲν μελετήσωμεν τὸν λαόν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς παραδόσεις του, τοὺς θεμελιώδεις σκοποὺς, τὰς ὑποσχέ-

σεις του διὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν θέσιν του εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ἄν ἡ ἐκπαίδευσις δὲν στηρίζεται εἰς αὐτὴν τὴν βάση, θεωρεῖται ἀνεδαφικὴ καὶ ἀσυγχρόνιστος.

Ὁφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι διὰ τὴν χώραν μας ἡ παράδοσις, τόσον εὐγενής, πλουσία καὶ λαμπρὰ παράδοσις, καταυγάζουσα τὸν κόσμον, ἀποτελεῖ πολὺτιμον κληρονομίαν, ποὺ πρέπει νὰ τὴν σεβασθῶμεν καὶ νὰ τὴν περιφρουρήσωμεν. Ἀποτελεῖ ἓνα μέρος, ἓνα μεγάλο μέρος τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος. Δὲν εἶναι νεκρὸν βάρος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ τὸ ἐγκαταλείψωμεν, ἀλλὰ πραγματικότης ποὺ δὲν ἐπιτρέπεται, δὲν εἶναι συμφέρον μας νὰ τὴν ἀρνηθῶμεν. Ἀφοῦ οἱ ξένοι λαοὶ δίδουν ἐξέχουσιν θέσιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν αὐτὴν παράδοσιν ἐντὸς τῶν σχολείων των, θὰ ἦτο παράλογον νὰ ἐγκαταλειφθῇ εἰς τὸν τόπον της. Καὶ ἂν ἀκόμη συνέβαιεν αἱ ἄλλαι χώραι νὰ παραιτηθῶν τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ παραμείνωμεν ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς, ὅχι διὰ τὴν τιμὴν τῶν ὄπλων, ἀλλὰ διότι εἶναι συνυφασμένη μὲ τὴν ὑπόστασίν μας.

Πέραν ὅμως τῆς παραδόσεως ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη πραγματικότης, ἡ ὁποία εἶναι συνέπεια τῆς ἐξελίξεως, τῶν συγχρόνων ἀναγκῶν καὶ συνθηκῶν τῆς ζωῆς. Πρέπει δὲ καὶ αὕτῃ νὰ ἀποτελέσῃ βάθρον τῆς ἐκπαιδεύσεώς μας μαζὶ μὲ τὸ ἑνδοξον, τὸ λαμπρὸν παρελθόν μας. Δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ἐκπαιδεύσις χωρὶς κληρονομίαν, ἀλλὰ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐκπαιδεύσις κυριαρχουμένη ἀπολύτως ἀπὸ τὴν κληρονομίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ μέσος δρόμος, ὁ δρόμος τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς παιδείας χωρὶς φανατισμοὺς διὰ τὴν θετικὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς κοινωνίας. Ὁ γνησίως καὶ εὐφυῶς σκεπτόμενος μοντέρνος σύγχρονος ἄνθρωπος βλέπει τὴν παράδοσιν μὲ ἐκτίμησιν, διότι κατανοεῖ τὴν ἀξίαν της καὶ διὰ τὴν σημερινὴν ζωὴν. Ὁμοίως ὅμως ὁ γνησίως καὶ εὐφυῶς σκεπτόμενος ὁπαδὸς τοῦ κλασσικισμοῦ δὲν ἀποτυγχάνει εἰς τὸ νὰ κατανοήσῃ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς συγχρόνου ζωῆς. Εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ὁ μέσος αὐτὸς δρόμος προσεγγίσεως τῆς παιδείας μας δὲν ἀνταποκρίνεται μόνον εἰς τὴν ἀρχὴν ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν τὸ μέτρον ἀποτελεῖ τὴν ἀρίστην λύσιν, ἀλλὰ εἶναι καὶ σύμφωνος πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἀνάγκας, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Ἄν ἡ ἀντίληψις αὕτῃ γίνῃ ἀποδεκτὴ διὰ νὰ ἀποτελέσῃ τὸ βάθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἀνοικοδομηθῇ ἡ παιδεία μας, τότε εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὸν συγχρονισμόν της, ἐκκινώντας ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς.

Σύντομος ἐπισκόπησις τῶν ἐκδήλων χαρακτηριστικῶν τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς παρουσιάζει ἔντονον τὸ ἰδανικὸν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀνεξαρτησίας, τοῦ ἡρωϊσμοῦ, τῆς αὐτοθυσίας. Ποταμοὶ αἵματος ἐχύθησαν διὰ νὰ ποτίσουν τὸ δένδρον τῆς ἐλευθερίας καὶ σήμερον ἀκόμη ἐξακολουθεῖ νὰ χύνεται τὸ ἑλληνικὸν αἷμα εἰς τὴν μαρτυρικὴν Κύπρον. Τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν νέαν γενεὰν βαθεῖαν

συναίσθησιν τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας καὶ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ἡ ὑψηλὴ μας κληρονομία διακρίνεται διὰ τὴν πρωτοπορείαν εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν φιλογολίαν καὶ τὰς καλὰς τέχνας, διακρίνεται διὰ τὴν ἠθικὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀφοσίωσίν του εἰς τὰ ἰδανικά τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας, τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ὅπως ἐπίσης διακρίνεται διὰ τὴν σύνδεσιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἑθνους μὲ τὴν ὀρθόδοξον χριστιανικὴν θρησκείαν, σύνδεσιν ἡ ὁποία ὑπῆρξε σταθερὰ καὶ ἄρρηκτος. Ἡ ὑψηλὴ αὐτὴ κληρονομία ὀφείλει νὰ ἐμπνεύσῃ ὄχι μόνον ὑπερηφάνειαν, διότι ἀποτελεῖ μέγαν τίτλον τιμῆς, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν νὰ ἀρχίσωμεν καὶ ἡμεῖς νὰ δημιουργώμεν, χωρὶς βεβαίως νὰ ἀγνοῶμεν, ὅτι ἐβγήκαμεν ἀπὸ μίαν μακρὰν δουλείαν αἰῶνων πτωχοί, γυμνοί, συντετριμμένοι.

Ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς ἔχει σημειώσει μεγάλην πρόοδον καὶ ἡ χώρα μας ἤρχισε νὰ ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασίν του. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν συγκοινωνιῶν, τῶν ἐργοστασίων, τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ τῆς χώρας δημιουργοῦν τὴν ἀνάγκην ὀργανώσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ τελευταῖος πόλεμος ἔχει δημιουργήσει προβλήματα εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ παρὰ τὴν συσῶρυσιν τῶν συντριμμάτων ἔχει δημιουργηθῇ ἡ ἀνάγκη μιᾶς καλυτέρας ζωῆς ἀπὸ τὴν προπολεμικὴν.

Ἡ στενὴ ἐπαφή καὶ αἱ σχέσεις μας πρὸς ἄλλας χώρας λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς μας θέσεως, τῆς ἱστορίας μας καὶ τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν μεταναστῶν μας, ὡς καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν θαλασσίων συγκοινωνιῶν μας καὶ τοῦ τουρισμοῦ ἀποτελοῦν θέματα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ ἀγνοῇ ἡ ἐκπαίδευσις.

Ἀκόμῃ ἔχει εὐθύνην ἡ ἐκπαίδευσις νὰ ἐνημερώσῃ τὴν νέαν γενεὰν μὲ τὴν σημερινὴν πραγματικότητα τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, μὲ τὰς συγκρουόμενας οικονομικὰς, πολιτικὰς, ἠθικὰς, θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις, ὥστε νὰ κατανοηθῇ ἡ ἀπειλὴ τοῦ ἐλευθέρου κόσμου καὶ νὰ ἐμφυσηθῇ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καλῶν σχέσεων πρὸς τοὺς ἄλλους, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνῃ ὅτι θὰ διδάξωμεν τὸν ἀφελῆ νισμὸν, θὰ ὑποσκάψωμεν τὸν πατριωτισμὸν, θὰ ἐξασθενήσωμεν τὸν ἐθνισμὸν μας, ἀλλ' ἐκκινῶντες ἀπὸ τὴν βάσιν ὅτι πρωταρχικὸν εἰς μίαν δημοκρατίαν εἶναι ἡ εὐτυχία τοῦ ἀτόμου, θὰ τὸνῶσμεν τὴν ἀντίληψιν ὅτι πρωταρχικὸν καὶ εἰς μίαν δημοκρατικὴν ἔνωσιν ἐθνῶν εἶναι ἡ εὐημερία καὶ ἡ ἀξιοπρέπεια ἐκάστου ἔθνους.

Ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν κυρίων χαρακτηριστικῶν τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς θὰ καθορισθῇ ἡ παιδεία μας, ἡ ὁποία θὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς παραδόσεως καὶ τῶν νεωτέρων συνθηκῶν ζωῆς. Ὅλα αὐτὰ δημιουργοῦν προβλήματα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἡ ὁποία διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ ἐπαρκῶς ὀφείλει νὰ προσαρμοσθῇ, νὰ συγχρονισθῇ.

Ἀνάγκη ἐλληνικῶν λύσεων.

Ἡ χώρα μας, ὅπως κάθε χώρα ἔχει τὰ ἰδικὰ της ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα

καὶ ἐπομένως ἀπαιτεῖται συστηματικὴ μελέτη τῶν προβλημάτων αὐτῶν καὶ λύσις ἀναταποκρινομένη πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἀπαιτεῖται· δηλαδὴ λύσις ἑλληνική.

Δὲν ὑπάρχει ὁμως σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓν ἀνώτατον ἐπιστημονικὸν παιδαγωγικὸν κέντρον, τὸ ὁποῖον νὰ καλλιεργῇ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ νὰ προπαρασκευάζῃ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαιδευτικὴν ἡγεσίαν τῆς χώρας, ἐνῷ ἡ ἀνάγκη ἰδρύσεώς του φαίνεται ἐπιτακτική. Μεγάλῃ εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ Ἰδρύματος Κρατικῶν Ὑποτροφιῶν διὰ τῆς μετεκπαιδεύσεως ἐκπαιδευτικῶν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡ ἀποστολὴ ὁμως ἀρίστων ἐκπαιδευτικῶν πρὸς μετεκπαίδευσιν εἰς τὴν Εὐρώπην ἢ Ἀμερικὴν, δὲν φαίνεται νὰ λύῃ τὸ πρόβλημα ἐξ ὁλοκλήρου. Οἱ μετεκπαιδευόμενοι εἰς τὸ ἐξωτερικόν μελετοῦν καὶ βλέπουν λύσεις, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τῶν ξένων χωρῶν καὶ ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν τῆς νοοτροπίας αὐτῶν, ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα φέρουν νέας ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ὁμως κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος δὲν προσαρμόζονται πρὸς τὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα, οὔτε εἶναι δυνατόν εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν θέσεων τὰς ὁποίας κατέχουν εἰς διάφορα σημεία τῆς χώρας νὰ μελετήσουν τὸ ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα, νὰ τὸ συλλάβουν ἐν τῷ συνόλῳ του καὶ νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν λύσιν του. Ἐπόμενον, λοιπόν, εἶναι νὰ ἐξαμύζεται ἡ καὶ νὰ ἀποτυγχάνῃ ἡ συμβολὴ των εἰς τὸν συγχρονισμόν τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἴτε διότι προσπαθοῦν νὰ μεταφυτεύσουν τὰς ξένας ἀντιλήψεις εἰς τὸν τόπον μας, πρᾶγμα ἀδύνατον καὶ ἐπιζήμιον, εἴτε διότι δὲν ὑπάρχουν δι' αὐτοὺς οἱ ἀπαιτούμενοι ὅροι διὰ τὴν συστηματικὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς πραγματικότητος καὶ τὴν ὑπόδειξιν λύσεων προσηρμοσμένων πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου μας.

Θὰ εἶναι πενιχρὰ τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς μετεκπαιδεύσεως εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἂν δὲν μελετηθῇ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, ἡ ἑλληνικὴ πραγματικότης καὶ δὲν οἰκοδομηθῇ τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν πραγματικότητα. Ἀκούεται ἴσως ἡ διαμαρτυρία ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι ἐπιστήμη, ἡ ὁποία δὲν περιορίζεται ἐντὸς ὁρισμένων τοπικῶν ὁρίων, ἀλλ' ἀνήκει καὶ δύναται νὰ χρησιμοποιοθῇ ἀπὸ ὅλους τοὺς λαούς. Ἀπαντῶμεν, ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ ὡς ἐπιστήμη δὲν ἔχει ὅρια, ἡ ἐκπαίδευσις ὁμως ἐνὸς ἐκάστου λαοῦ ἔχει τὰς ἰδιαιτέρας τῆς ἀνάγκας, τὸ ἰδικόν της χρῶμα, τὰ ἰδικὰ της προβλήματα καὶ ἀπαιτεῖ τὰς ἰδικὰς τῆς λύσεις. Ἔργον δὲ τῆς ἐπιστήμης εἶναι νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν λύσιν αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν προβλημάτων καὶ ὄχι νὰ δώσῃ ἐτοίμους λύσεις. Αἱ ἔτοιμοι λύσεις, ἄριστοι ἴσως δι' ἄλλους λαούς, ὅσον πολιτισμένοι καὶ ἂν εἶναι οὗτοι, δὲν εἶναι πάντοτε αἱ καταλλήλοισι διὰ τὴν χώραν μας.

Κρίνεται λοιπὸν ἀπαραίτητος ἡ λειτουργία Ἀνωτάτου Παιδαγωγικοῦ Ἰδρύματος ἢ Ἀνωτάτης Παιδαγωγικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία νὰ περιλάβῃ τὰς μετεκπαιδεύσεις καθηγητῶν καὶ δημοδιδασκάλων, νὰ ἐπιλέγῃ δὲ τοὺς ἀρίστους ἐκ τῶν μετεκπαιδευμένων, οἵτινες σπουδάζοντες ἐπὶ ἓν εἰσέτι ἔτος νὰ προορίζονται διὰ τὰς ἡγετικές θέσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως. Τὸ Ἰδρυμα τοῦτο θὰ ἀναλάβῃ ὡσαύτως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας εἰς τὴν χώραν μας καὶ τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Είναι πολύ δύσκολον νὰ ἀναπτυχθοῦν ἐντὸς τῶν τόσοι περιορισμένων χρονικῶν ὁρίων τῆς διαλέξεως, τὰ προβλήματα, ἔστω τὰ σπουδαιότερα προβλήματα, τῆς παιδείας μας. Διὰ τοῦτο θὰ περιορισθῶμεν εἰς ἀπλὴν σκιαγράφειν μερικῶν ἐκ τούτων.

Ἀνάγκη περισσοτέρας παιδείας.

Ἐν τῶν βασικῶν προβλημάτων εἶναι ἡ ἀνάγκη περισσοτέρας παιδείας. Ἀναγνωρίζεται, ὅτι εἰς μίαν δημοκρατίαν δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ὀλίγων, ποὺ θὰ ἀποτελέσουν τὴν ἡγετικὴν τάξιν τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ ἐξ ἴσου σπουδαία εἶναι καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πρόοδος δὲν ἀρκοῦν οἱ ἱκανοὶ ἡγέται, χρειάζεται ὅλοι οἱ πολῖται νὰ καταστοῦν ἐπαρκέστεροι, ὥστε νὰ συνεισφέρουν περισσότερα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς προόδου.

Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἀποτελεῖ σήμερα τὸ μέγιστον ὄριον τῆς ἐκπαίδευσως τοῦ λαοῦ μας. Μὲ μόνην αὐτὴν τὴν ἐκπαίδευσιν ἐξοπλίζομεν τὰ 80% περίπου τῆς νέας γενεᾶς καὶ περιμένομεν νὰ εἶναι ἐπαρκεῖς ἐπαγγελματίαι, οἰκογενεάρχαι, πολῖται. Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι τὸ ποσοστὸν (80%) τῶν περιοριζομένων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Δημοτικοῦ μόνον σχολείου εἶναι πολὺ ὑψηλὸν διὰ τὴν ἐποχὴν μας καὶ κατὰ συνέπειαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς προόδου θὰ εἶναι μέτρια. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ μεγαλύτερα βελτιώσεις, διὰ νὰ καταστή σημαντικώτερα ἡ συμβολὴ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἀνύψωσιν τοῦ οἰκονομικοῦ, πολιτιστικοῦ καὶ πολιτικοῦ τομέως τῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, ὁ ἀποτελεσματικὸς καὶ βέβαιος τρόπος εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρα ἐκπαίδευσις. Αὕτῃ θὰ αὐξησθῇ τὰς ἱκανότηας καὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου, θὰ βελτιώσῃ τὰς ιδιότητας τῆς προσωπικότητος καὶ τὸν χαρακτήρα του, θὰ τὸν καταστή καλῦτερον ἐπαγγελματίαν, οἰκογενεάρχην, Ἕλληνα πολίτην.

Κατακτᾷ εὐρύτερον ἔδαφος ἡ ἀντίληψις, ὅτι τὰ ἐξ χρόνια σπουδῶν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον κρίνονται ἀνεπαρκῆ, ἂν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ὠρίμανσις τῶν μαθητῶν μέχρι τῆς ἡλικίας τῶν δώδεκα ἐτῶν δὲν ἐπιτρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου γνώσεις, δεξιότητες, συνθηεῖας, ἰδανικά, τὰ ὁποῖα κρίνονται ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτυχὴ ἀντιμετώπισιν τῆς ζωῆς. Φεύγει τὸ Ἑλληνόπουλον ἀπὸ τὸ σχολεῖον πρὶν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν, ἡ ὁποία παρέχει δυνατότητας εὐρυτέρας ἀναπτύξεώς του.

Αἱ ἀλήθειαι αὗται δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ἀμφισβητηθοῦν. Ἄν δὲ σήμερον, λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας, εἶναι τολμηρὸν νὰ ζητήσωμεν αὐξησιν τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως καὶ πέραν τῶν ἐξ τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, δὲν νομίζομεν ὅτι εἶναι φρόνιμον νὰ ἀνακόπτωμεν τὴν ἔκδηλον διάθεσιν ἐνὸς ποσοστοῦ γονεῶν, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχίσουν τὰ παιδιὰ των σπουδὰς καὶ μετὰ τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. Τὸ ποσοστὸν δὲ αὐτὸ θὰ αὐξηθῇ ἂν λειτουργήσουν κατάλληλα καὶ περισσότερα εἰς ἀριθμὸν σχολεῖα, ἂν ἀκολουθήσῃ ἡ ἐπιλογὴ καὶ καθο-

δήγησις τῶν μαθητῶν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ θεσμοῦ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, ἂν ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κατώτερον κύκλον τοῦ Γυμνασίου, καὶ ἂν παρέχεται ἄνευ φορολογικῶν ἐπιβαρύνσεων.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὸ μέτρον αὐτὸ χρειάζεται νὰ ὀργανωθῇ ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων. Τὸ ἐλάχιστον ὅριον ἐκπαιδεύσεως ποῦ ἀποτελεῖ ἡ Στοιχειώδης ἐκπαίδευσις πρέπει νὰ δοθῇ καὶ εἰς αὐτοὺς μὲ πρόγραμμα ὅμως καὶ μέθοδον ἀναποκρινομένην πρὸς τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἐμπειρίαν των. Ὁ ἀγὼν ποῦ ἔχει ἀναληφθῇ σήμερον διὰ τὴν παροχὴν στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως δέον νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τοὺς ἄνω τῶν 20 ἐτῶν, μὲ σκοπὸν καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν των βελτίωσιν.

Κατόπιν αὐτῶν γίνεται προφανὲς ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς καταπολεμήσεως τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καθίσταται περισσότερον ἐπείγον. Καθ' ἣν στιγμὴν ἐπικρατεῖ εὐρέως ἡ ἀντίληψις, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς ἀναγκαία ἡ ἀνύψωσις τῆς ἐκπαιδευτικῆς στάθμης τοῦ λαοῦ, φυσικὸν εἶναι νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς στίγμα ὁ ἀναλφαβητισμὸς, στίγμα τὸ ὁποῖον πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ ἐκλείψῃ.

Ἄς σημειωθῇ, ὅτι αἱ βασικαὶ δεξιότητες αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν, ἀλλ' ἐκτείνονται εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν δεξιοτήτων τῆς μελέτης καὶ χρήσεως τῆς βιβλιοθήκης, τῆς κριτικῆς σκέψεως, τῶν συνηθειῶν ὑγείας, τῆς ἱκανότητος συζητήσεως καὶ ἀναπτύξεως ἀγαθῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Αἱ νέαι αὗται δεξιότητες πρέπει νὰ προστεθοῦν εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ σχολείου, διότι θὰ προπαρασκευάσουν ἐπαρκέστερον τὸν ἄνθρωπον νὰ ἀντεπεξέρχεται εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς. Εἶναι δὲ δεκτόν, ὅτι ἡ ἀπόκτησις των ἐξασφαλίζεται διὰ τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως εἰς τὴν χρήσιν τῶν δεξιοτήτων τούτων.

Τὰ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα δύνανται νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν διεύρυνσιν τοῦ πνευματικοῦ ὀρίζοντος τοῦ λαοῦ διὰ τῆς ἐκλαϊκεύσεως τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ τῆς ἐμφανισέως των κατὰ τρόπον προσελκύοντα τὰς λαϊκὰς τάξεις.

Ἀκόμη ἀναγνωρίζεται, ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις δὲν πρέπει νὰ ἐκταθῇ μόνον πρὸς τὰ ἄνω, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ κάτω, δηλαδὴ εἰς τὸ νηπιαγωγεῖον. Μελέται ἰδίως κατὰ τὰς τελευταίας τρεῖς δεκαετηρίδας ἀποκαλύπτουν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀσκήσεως τῶν νηπίων, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νηπιακῆς ἡλικίας, διότι ἡ ἡλικία αὕτη εἶναι περισσότερον εὐπλαστος καὶ διότι διευκολύνεται ἡ κανονικὴ ἀνάπτυξις τῆς ψυχουσυνθέσεως των. Μόνον ὅσοι ἔχουν πολὺ περιορισμένην ἐκπαιδευτικὴν ἀντίληψιν δὲν βλέπουν τὴν ἀνάγκην ἐπεκτάσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ νήπια. Σήμερον δὲν θεωρεῖται πρόβλημα τὸ ἂν θὰ ἐκταθῇ ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις πρὸς τὰ κάτω, ἀλλὰ πῶς τὸ πρόβλημα αὐτὸ θὰ ἀντιμετωπισθῇ κατὰ τὸν πλεονεκτήστον τρόπον μὲ τὰς ὑπαρχούσας σήμερον δυνατότητας.

Κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀνάπτυξις τοῦ παιδιοῦ.

Ἄλλο πρόβλημα εἶναι ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀτόμου. Ὁ ἀ-

τομικισμός εις την χώραν μας υπήρξεν αίτια να μη καθίσταται δυνατή ή συνένωσις των δυνάμεων, ή συνεργασία, ή πρόθυμος συμμετοχή εις κοινὰς υποθέσεις, ή ανάληψις εὐθυνών, ή άνοχή, ό συμβιβασμός που άποτελούν άπαραίτητα χαρακτηριστικά του καλού πολίτου. Ή έκπαίδευσις είναι υπεύθυνη δια την κοινωνικήν άγωγήν του πολίτου.

Μόναί αί σχετικαί γνώσεις προς τόν σκοπόν τούτον δέν είναι άρκεταί. Άναγνωρίζεται ότι αί κοινωνικά διαθέσεις καθορίζουν περισσότερον των γνώσεων τό τί είδους πολίτης θά καταστή έν άτομον. Ή έκπαίδευσις έχει εὐθύνην να καλλιεργήσῃ την κοινωνικήν ώριμότητα του ατόμου, αναπτύσσουσα διαθέσεις προς κοινωνικήν εὐαισθησίαν, διαφέρων δια τας κοινὰς υποθέσεις, σεβασμόν προς τους άλλους καί τόν έαυτόν του, άνοχήν, προθυμίαν προς προσέγγισιν άπόψεων, ανάληψιν εὐθυνών, συνεργασίαν, σεβασμόν προς την έλευθερίαν τής σκέψεως καί του λόγου των άλλων, σεβασμόν προς την ήγεσίαν καί την άνεγνωρισμένην αυθεντίαν, αυτοπειθαρχίαν, ώστε να οδηγῆται τό άτομον εις τας άποφάσεις καί ενεργείας του άπό τό λογικόν καί όχι άπό τό συναίσθημα.

Ή βελτίωσις του ανθρώπου ως πολίτου άποτελεί την πλέον όφθαλμοφανή εὐθύνην τής εκπαιδεύσεως. Δέον όμως να τονισθῇ, ότι τούτο δέν έπιτυγχάνεται με σειράς διαλέξεων ή μεμόνα τὰ μαθήματα. Χρειάζεται θεβαίως να έπιτευχθῇ ή κατανόησις των συγχρόνων κοινωνικών καί πολιτικών προβλημάτων, πέραν όμως τής κατανοήσεως απαιτεΐται ή άπόκτησις των καταλλήλων διαθέσεων.

Πρόβλημα άποτελεί ό καθορισμός των αναγκαίων διαθέσεων, διότι υπάρχουν διαφωναί, όπως επίσης τό να μελετηθούν αί δέουσαι μεταβολαί εις τό πρόγραμμα καί ή χρῆσις άποτελεσματικώτερων μεθόδων, ώστε να καταστούν αί διαθέσεις αὐται κτήμα των μαθητών.

Βάσις τής πραγματοποιήσεως των άνωτέρω είναι ή πίστις προς τόν δημοκρατικόν τρόπον σκέψεως καί ενεργείας. Τὰ σχολεία μας καί ή εκπαίδευσις μας έν γενεί πρέπει να οργανωθούν κατὰ τρόπον δημοκρατικόν, ώστε ή νέα γενεά να διαποτισθῇ άπό τό πνεύμα αυτό καί να έθισθῇ να ενεργῇ συμφώνως προς αυτό. Άν πιστεύωμεν εις την δημοκρατίαν, τὰ σχολεία πρέπει να άποδοῦν κέντρα δημοκρατικής ζωής. Δια να πραγματοποιηθῇ δέ αυτό χρειάζεται όχι μόνον να χρησιμοποιοῦν αί κατάλληλοι μέθοδοι, αλλά πρό παντός να πιστεύσουν οί εκπαιδευτικοί εις την άποστολήν αὐτήν του σχολείου. Δια του τρόπου αυτού θά έπιτευχθῇ ή πλέον ίκανοποιητική άγωγή του πολίτου.

Συγχρονισμός των μεθόδων καί του προγράμματος.

"Άλλο εκπαιδευτικόν πρόβλημα είναι ό συγχρονισμός των μεθόδων καί του προγράμματος. Σοβαρώς συζητεΐται σήμερον ή άνεπάρκεια των κατὰ παράδοσιν μεθόδων που χρησιμοποιεΐ τό σχολείον. Αί μέθοδοι τής άποστηθίσεως καί άκόμη τής μηχανικής άσκήσεως, όχι μόνον δημιουργοῦν άμφιβολίας δια την έπάρκειάν των προς στερέωσιν των γνώσεων καί δεξιότητων, άλλ' άμφισβητεΐται άν δι' αὐτών είναι δυνατή ή προπαρασκευή των μαθητών δια να λύουν προβλήματα, ήτοι να

σκέπτονται καὶ νὰ καταστρώνουν σχέδια. Εἶναι δὲ ἀπαράδεκτον ὅτι δι' αὐτῶν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθῶν εὐμενεῖς διαθέσεις, διαφέροντα καὶ τὰ ἀπαραίτητα χαρακτηριστικά τῆς προσωπικότητος, ἥτοι ἡ συνεργασία μετὰ τῶν ἄλλων, ἡ πρωτοβουλία, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ γενικώτερον ἡ ἀπόκτησις τῶν ἄλλων ἀρετῶν αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν.

Ἄν λοιπὸν θέλωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὴν κατηγορίαν ὅτι οἱ μαθηταὶ φεύγουν ἀπὸ τὸ σχολεῖον μὲ ὀλιγωτέραν ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἑαυτὸν των, ὀλιγωτέραν αἰσιοδοξίαν καὶ ἰκανότητα νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς. Ἄν δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις δὲν ἔχει μοναδικὴν ἀποστολὴν τὴν ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ δεξιοτήτων, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπόκτησιν διαφερόντων, διαθέσεων, συνηθειῶν, ἀρετῶν, τότε θὰ δεχθῶμεν ἐπίσης ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ συγχρονίσωμεν τὰς μεθόδους ἐργασίας τοῦ σχολείου.

Ὑποστηρίζεται ὅτι διὰ τὴν ἀπόκτησιν αὐτῶν βοηθεῖ ἡ ὀργάνωσις τοῦ σχολείου εἰς μικρὰν δημοκρατικὴν κοινωνίαν καὶ ὅτι ἡ μάθησις πραγματοποιεῖται ἀσφαλῶς διὰ τῆς συμμετοχῆς, τῆς δρώσεως εἰς πᾶς διαφόρους ἀπασχολήσεις ἐντὸς τῆς κοινωνίας ταύτης.

Ἡ δραστηριότης, ἡ ἐνεργητικότης τῶν μαθητῶν ἀποτελεῖ τὸν βασικὸν παράγοντα τῆς μαθήσεως, τὸ ἐκπαιδευτικὸν βοηθῶντος, παρεμβάλλοντος εἰς δυσκόλους στιγμάς, καθοδηγοῦντος.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς βιβλιοθήκης, τοῦ ραδιοφώνου, ἡ ἐκτέλεσις ἐπισκέψεων καὶ ἐκδρομῶν, ἡ πρόσκλησις ὁμιλητῶν εἰς τὸ σχολεῖον, ἡ λειτουργία τῶν θερινῶν κατασκηνώσεων, ἡ χρησιμοποίησις μεθόδων διὰ τῶν ὁποίων καλλιεργεῖται ἡ ἰκανότης τῆς σκέψεως πρὸς ἐπιτυχίαν ὁρθῶν λύσεων, ἡ συζήτησις, ἡ ἔρευνα, ὅλα βοηθοῦν ὥστε νὰ σημειώη ἡ μάθησις ὑψηλὸν βαθμὸν ἐπιτυχίας.

Τονίζεται ἡ ἀνάγκη χρησιμοποίησεως τῶν γνώσεων καὶ ἀντὶ τῆς μηχανικῆς ἀσκήσεως, ἡ ἀσκήσις εἰς θέσεις ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἀσκήσις εἰς τὰ γλωσσικὰ μαθήματα γίνεται διὰ νὰ συντάξουν οἱ μαθηταὶ λόγους τοὺς ὁποίους θὰ ἐκφωνήσουν εἰς τὸ σχολεῖον, ἄρθρα τὰ ὁποῖα θὰ δημοσιεύσουν εἰς τὴν σχολικὴν ἐφημερίδα, ἐπιστολὰς τὰς ὁποίας ἀπευθύνουν εἰς διαφόρους μετὰ τῶν ὁποίων ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν ἡ μαθητικὴ των κοινότης. Τὸ αὐτὸ εἶδος ἀσκήσεων δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ εἰς τὰ ἄλλα μαθήματα.

Σύμφωνος πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῆς χρησιμοποίησεως τῶν ὧν διδάσκει τὸ σχολεῖον, τῆς ἀναθεωρήσεως δηλαδὴ τῶν περὶ μηχανικῆς ἀσκήσεως ἀντιλήψεων, εἶναι καὶ ἡ ἀναθεώρησις τοῦ περιεχομένου τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος ἐπὶ πρακτικώτερον καὶ συγχρόνων βάσεων.

Εἰς τὰς προοπταεῖας αὐτὰς εὐρίσκονται ἐνίοτε ἀντιμέτωποι οἱ γονεῖς ποὺ ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν ἀποτελεσματικότητά των νέων μεθόδων, ἀναμνησκονται δὲ μετὰ νοσταλγίας τῶν χρησιμοποιομένων ὑπὸ τοῦ σχολείου μεθόδων ὅταν οὗτοι ἦσαν μαθηταὶ. Πολλοὶ ἐπίσης ἐκπαιδευτικοὶ αἰσθανόμενοι τὸν ἑαυτὸν των περισσότερον ἀσφαλῆ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ διδακτικοῦ ἐγχειριδίου καὶ τῆς διδασκαλίας διὰ ζωῆς, ἐμμένουν εἰς τὴν μεθοδικὴν αὐτὴν παράδοσιν, ὑποστη-

ρίζοντες ότι αἱ νέαι μεθοδικαὶ ἀντιλήψεις εἶναι ὅπωςδήποτε καταδικασμένοι εἰς ἀποτυχίαν.

Γεγονὸς ὅμως παραμένει ὅτι μόνον μὲ τὰς νέας μεθόδους θὰ τροποποιήσωμεν τὰς προδιαθέσεις καὶ προκαταλήψεις τῶν μαθητῶν, θὰ ἀναπτύξωμεν εἰς αὐτοὺς ὑγιὰ ἀντίληψιν περὶ ζωῆς καὶ τῶν ἀξιών αὐτῆς.

Ἄν τὸ σχολεῖον παραμείνῃ ὡς ἔχει μὲ τὸν ὑπερτονισμόν εἰς τὰς γνώσεις καὶ δεξιότητας, ἡ ἐλπίς περὶ ἀναπτύξεως τῶν ἐπιθυμητῶν διαθέσεων, διαφερόντων, συνηθειῶν, ἰδανικῶν θὰ παραμείνῃ ἀπραγματοποίητος. Αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει καὶ ἡ πλεόν πρόχειρος ἐξέτασις τῶν ἀποφοίτων τῶν σχολείων μας. Ἄν ὑπάρχουν πολῖται μὲ προκαταλήψεις, εὐκολόπιστοι, ἀνυπόμονοι, στρεψόδιοι, μὴ ἔκτελοῦντες τὰς ὑποχρεώσεις των, τὴν εὐθύνην φέρει τὸ σχολεῖον καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ ἀναλάβῃ τὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, ὥστε νὰ μὴ ἐξέρχωνται οἱ ἀποφοῖτοι μὲ ἀμετάβλητα τὰ ἀνεπιθύμητα διαφέροντά των, ἀδιάφοροι πρὸς τὰ κοινωνικὰ προβλήματα, μὲ διαθέσεις ἀρνητικὰς καὶ ἀντιδημοκρατικὰς.

Τὴν λύσιν τοῦ ἀναμένει καὶ τὸ μεγάλο πρόβλημα τοῦ ἀναλυτικοῦ προγράμματος, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ συγχρονισθῇ, νὰ προσαρμοσθῇ καὶ πρὸς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς. Αἱ βασικαὶ ἀντιλήψεις περὶ ἐκπαιδεύσεως, ἥτοι ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ παρελθόν, πρὸς τὴν παράδοσιν, ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀναγκῶν τῆς σημερινῆς ζωῆς καὶ προόδου, ὡς καὶ τὰ πορίσματα τῆς ψυχολογίας πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς διὰ τὴν σύνταξιν ἑνὸς νέου προγράμματος συγχρονισμένου.

Ἑπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός.

Ἄλλο σημαντικὸν πρόβλημα εἶναι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός. Ἡ πίστις πρὸς τὰς ἱκανότητας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ ἀνάγκη χρησιμοποίησέως των διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν πτωχείαν, τὴν ἄγνοιαν, τὴν διαφθορὰν ὠδήγησαν εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἐπιλυθῶν πολλὰ ἀτομικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα.

Διὰ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως χρησιμοποιεῖται ἡ ἀνθρωπίνη δύναμις πρὸς ἐπίτευξιν καλλιτέρων ἀποτελεσμάτων, αἱ φυσικαὶ πηγαὶ πλούτου τυγχάνουν τῆς καταλλήλου ἐκμεταλλεύσεως, τὸ ἔθνικόν εἰσόδημα αὐξάνει.

Ἀφοῦ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως, τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν δύναται σήμερον νὰ ἀγνοηθῇ.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας ὁργανοῦται κατὰ πρῶτον λόγον ἡ γενικὴ ἐκπαίδευσις καὶ κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἐπαγγελματικὴ καὶ μάλιστα προηγεῖται ἡ ἀριστοκρατία τῶν ἐπαγγελμάτων, ἥτοι τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπαγγέλματα. Καὶ εἰς τὴν χώραν μας αὐτὸ συμβαίνει. Ἐπιτακτικὴ ὅμως εἶναι ἡ ἀνάγκη σήμερον νὰ ἀσχοληθῶμεν καὶ μὲ τὴν ὁργάνωσιν σχολείων Μέσης ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ τὰ γεωργικά, τὰ

τεχνικά, τὰ βιομηχανικά, τὰ ἐμπορικά, ὡς καὶ τὰ ἐπαγγέλματα οἰκοκυρικῆς.

Ἡ κατὰ παράδοσιν ἐκπαίδευσις οὐδεμίαν ἤθελε νὰ ἔχη σχέσιν πρὸς τὴν Μέσιν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν. Σήμερον ὅμως εἶναι δύσκολον νὰ ἀμφισβητήσῃ ὄχι μόνον τὴν οἰκονομικὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀξίαν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως, ὡς καὶ τὸ ὅτι τὰ σχολεῖα αὐτὰ εἶναι καὶ παιδαγωγούντα σχολεῖα. Ἡ παιδαγωγικὴ ἀντίληψις σήμερον εἶναι ὅτι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις ἀποτελεῖ μίαν ὅψιν τῆς ἐκπαίδευσως. Ἡ νεότης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τύχῃ τῆς καταλλήλου δι' αὐτὴν ἐκπαίδευσως. Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις περιλαμβάνει ἀπαραιτήτως τὴν προπαρασκευὴν διὰ τὸ ἐπάγγελμα. Οἱ νέοι οἱ ὅποιοι χρειάζονται τὴν προπαρασκευὴν αὐτὴν εἶναι πολὺ περισσότεροι ἐκείνων ποὺ φοιτοῦν εἰς τὰ Γυμνάσια. Ἐκτὸς δὲ αὐτῶν ὑπάρχει ἕνας ἀριθμὸς ἡλικιωμένων ποὺ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην βελτιώσεως τῆς ἐπαγγελματικῆς τῶν ἐπαρκείας.

Ἡ ἐπίλυσις ὁμως καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ αὐτοῦ προβλήματος, ἀπαιτεῖ μελέτην τῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας μας. Ὁφείλομεν δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ μελέτη αὕτη προσκόπτει εἰς τὴν ἔλλειψιν στατιστικῶν στοιχείων καὶ ἄλλων συναφῶν δεδομένων καὶ καθίσταται δύσκολος ἡ διαπίστωσις τῶν ἐπαγγελματικῶν ἀναγκῶν τῆς χώρας. Ὡσαύτως εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ τὸ πρόγραμμα, ἡ κατάρτισις διδασκτικοῦ προσωπικοῦ, ὁ τύπος τῶν σχολείων αὐτῶν καὶ τέλος ἡ πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ τόπου νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ἀνάγκην, νὰ προβῇ εἰς τὴν κατὰ στρωσιν σχεδίου, νὰ θεσπίσῃ εἰδικὴν νομοθεσίαν καὶ νὰ παράσχωι τὰ οἰκονομικὰ μέσα διὰ τὴν ὀργάνωσιν ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσως.

Διὰ νὰ καταστή ἀποτελεσματικώτερα ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ ἐκπαίδευσις γενικώτερον, παρίσταται ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῇ εἰς αὐτὴν ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμός. Δι' αὐτοῦ θὰ καταστή δυνατὴ ἡ διάγνωσις τῶν ἱκανοτήτων, διαφερόντων καὶ χαρακτηριστικῶν τῆς προσωπικότητος ἐκάστου μαθητοῦ ὥστε νὰ διαγνωσθῇ ἐγκαίρως τὸ ἐπάγγελμα διὰ τὸ ὁποῖον οὗτος εἶναι καταλληλότερος. Ἐπίσης θὰ διαγνωσθῇ τὸ ἀνώτατον δυνατὸν ὄριον προόδου εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ ἕκαστος μαθητής, ὥστε ἡ διδασκαλία νὰ προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς καὶ νὰ καθορισθῇ ἂν ὁ μαθητής εἶναι ἱκανὸς δι' ἀνωτέρας καὶ ἀνωτάτας σπουδὰς. Οὕτω θὰ φθάσῃ ἕκαστος εἰς τὸ ἀνώτατον δυνατὸν ὄριον τῆς ἀποδόσεώς του, πρὸς τὸ ἰδικόν του συμφέρον καὶ τὸ καλὸν τῆς κοινωνίας. Ἡρχισε νὰ γίνεται πλέον πιστευτὸν ὅτι ἕνα ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα δὲν εἶναι πλῆρες χωρὶς τὸν ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμόν. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ θὰ καθορισθῇ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστος μαθητής εἶναι ἱκανώτερος νὰ φοιτήσῃ καὶ θὰ καθορισθῇ ἂν ὁ μαθητής εἶναι ἱκανὸς νὰ συνεχίσῃ σπουδὰς πέραν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἢ πέραν τοῦ Κατωτέρου Κύκλου τοῦ Γυμνασίου καὶ μέχρι ποίας βαθμίδος.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἔχουν μετεκπαιδευθῇ εἰς τὸ Διδασκαλεῖον Μέσης Ἐκπαίδευσως ἀπὸ ἡμᾶς 200 περίπου καθηγηταί, λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μας τὸ Πρότυπον Κέντρον Ἐπαγγελματικοῦ Προσανατολισμοῦ καὶ ἤρχισεν ἡ πειραματικὴ ἐφαρμογὴ εἰς τινὰ Γυμνάσια ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν μας.

Ἡ ἐκπαίδευσις δύναται νὰ ἀναλάβῃ καλλίτερον πάσης ἄλλης ὑπηρεσίας ἢ ἰδρύματος τὴν εὐθύνην τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ἔργου, ὃ δὲ λαὸς καὶ τὸ Ἔθνος ἔχουν τὴν μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην ἀναθέτοντες τὴν εὐθύνην αὐτὴν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν.

ΑΝΑΓΚΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων ὑπάρχουν εἰς τὴν παιδείαν τῆς χώρας μας καὶ πολλὰ ἄλλα, ὅπως ἡ διάθρῃσις τῆς ἐκπαιδύσεως, οἱ τύποι τῶν σχολείων, ἡ χρῆσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου, τὰ διδακτήρια καὶ ὁ ἐξοπλισμὸς αὐτῶν, αἱ δαπάναι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἡ καλυτέρα κατάρτισις ἐκπαιδευτικῶν, ἡ ἐκτίμησις τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκπαιδύσεως, ἀλλὰ τῶν προβλημάτων τούτων τὴν ἐξέτασιν ἔστω καὶ εἰς τὰς γενικὰς γραμμὰς παραλείπομεν, διότι τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς διαλέξεως δὲν τὸ ἐπιτρέπουν.

Διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων τούτων δὲν ἀρκεῖ ἡ μέθοδος τῆς δοκιμῆς καὶ πλάνης, ἀλλ' εἶναι ἀπαραίτητος ὁ προγραμματισμὸς, ἡ κατὰστρωσις δηλαδὴ σχεδίου ἀμέσου ἐκτελέσεως καὶ μακροτέρας πνοῆς. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ πρωτοβουλίαν, κατανόησιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἀναγκῶν, προοπτικὴν καὶ πρακτικὸν πνεῦμα. Ἡ κατὰστρωσις τοῦ σχεδίου εἶναι μία ἰδέα, ἡ ὁποία ἀπεδείχθη πολὺ χρήσιμος διὰ τὴν συστηματικὴν προαγωγὴν τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων μιᾶς χώρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκπαίδευσις ἀντιμετωπίζει διαρκῶς προβλήματα, συμφῶνως πρὸς τὰς παρουσιαζομένας νέας ἀνάγκας καὶ συμφῶνως πρὸς τὰς ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου ἐνδεικνυόμενας μεταβολάς, δι' αὐτὸν τὸν λόγον τὸ σχέδιον χρειάζεται συμπλήρωσιν καὶ ἀναπροσαρμογὴν, χρειάζεται κάποιαν ἐλαστικότητα. Ἡ παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι μεταφυσικὴ. Τοποθετεῖ σκοπούς, ἀποφασίζει διὰ τὴν χρησιμοποίησιν μέσων καὶ μεθόδων πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν αὐτῶν καὶ ἐλέγχει περιοδικῶς τὸ τί συνετελέσθη καὶ τί ἐναπομένει. Οὕτω νοεῖται ἡ διαρκὴς ἀναπροσαρμογὴ τοῦ προγράμματος. Μὲ αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον καθίσταται δυνατὴ ἡ χάραξις ὀρθῆς ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς.

Διὰ νὰ καταστή τὸ ἔργον τοῦτο ἐπαρκὲς δὲν ἀρκεῖ τὸ ἀνώτατον συμβούλιον ἐξ εἰδικῶν εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐκπροσωποῦνται αἱ διάφοροι τάξεις, ἀπαιτεῖται εὐρυτέρα συμμετοχή. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξασφαλίζεται ἡ καλλίτερα λύσις καὶ θραύεται ἡ ἀντίδρασις. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες πιστεύομεν ὅτι ἔχομεν τὰς ἀναγκαίας γνώσεις καὶ τὴν πνευματικὴν δύναμιν νὰ σχεδιάσωμεν τρόπους βελτιώσεως τῆς ἰδικῆς μας ζωῆς καὶ τῆς γενεᾶς ἡ ὁποία θὰ μᾶς διαδεχθῇ. Τὸ πνεῦμα λοιπὸν τῆς δημοκρατίας ἀπαιτεῖ μίαν εὐρυτέραν συμμετοχὴν διαφόρων ἐκπροσώπων, διότι οὗτοι ὄχι μόνον δύνανται νὰ συμβάλλουν εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ σχεδίου, ἀλλὰ καὶ διαφωτίζονται, ὥστε νὰ κατατοπίσουν εὐνοϊκῶς τὴν κοινὴν γνώμην ἢ κυριωτέρα ὅμως εὐθύνη ἀνήκει καὶ θὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἐκπαιδευτικὴν ἡγεσίαν τῆς χώρας.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΗΓΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΙ ΕΥΘΥΝΑΙ ΤΗΣ

Διὰ τὴν ὑπηρετήσῃ ἡ ἐκπαίδευσις οὐσιαστικῶς τὴν χώραν μας καὶ διὰ τὴν συντελέσῃ εἰς τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν πρόδοδόν της, πρέπει ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἡγεσία πρῶτῃ νὰ μὴ κυριαρχῇ ἀπὸ τὸ συναίσθημα καὶ τὴν προκατάληψιν, νὰ χρησιμοποιοῖ τὸ λογικὸν καὶ τὴν συζήτησιν καὶ ὄχι τὴν βίαν καὶ τὴν ἀναζήτησιν εὐκαιριῶν διὰ τὴν ἐπιβολὴν προσωπικῶν ἀπόψεων καὶ τὴν ἱκανοποίησιν συναισθηματικῶν ἐπιδιώξεων. Ἡ σκέψις, τὸ λογικὸν πρέπει νὰ δημιουργῇ τὴν ἀπαραίτητον εἰρηνικὴν ἀτμόσφαιραν, ὥστε νὰ ἀκούωνται μετὰ προσοχῆς καὶ ἀνοχῆς πᾶσαι αἱ ἀντίθετοι ἀπόψεις, νὰ συζητοῦνται καὶ νὰ ἐπικρατοῦν αἱ χρήσιμοι σκέψεις ὁποῦνθεδήποτε καὶ ἂν προέρχονται αὐταί.

Ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἡγεσία φέρει καὶ θὰ φέρῃ τὴν μεγαλυτέραν εὐθύνην διὰ τὴν κακοδαίμονίαν ἢ τὴν πρόδοδον τῆς παιδείας. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον χρειάζεται εἶναι ἡ συνεννόησις, ἡ συνεργασία, ἡ εἰλικρινὴς πρόθεσις, νὰ κατισχύσῃ μόνον τὸ συμφέρον διὰ τὴν παιδείαν καὶ τὸν τόπον μας. Ἄν ἀντιθέτως δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀνωτέρω, ἀλλ' ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἡγεσία δίδει μάχας, τότε ἡ λύσις τῶν ἐκπαιδευτικῶν προβλημάτων δὲν θὰ εἶναι ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ ἀνάγκη διὰ συγχρονισμόν τῆς παιδείας θὰ παραμείνῃ ἀνικανοποίητος.

Αἱ ἀντίθετοι ἀπόψεις ὑπάρχουν καὶ πρέπει νὰ ὑπάρχουν, οἱ ὑποστηρίζοντες ὁμῶς αὐτὰς πρέπει ἀπηλλαγμένοι τοῦ συναισθήματος νὰ εἶναι ἔτοιμοι ὄχι μόνον νὰ ἀκούσουν τὰς ἀντιθέτους ἀπόψεις, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰς ἀποδεχθῶν ἢ νὰ καταλήξουν εἰς μέσας λύσεις, ἂν αὐταὶ κριθοῦν ὀρθότεραι. Προσφέρουν κακὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν λύσιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προβλήματος τῆς χώρας, ὅσοι ἐπιμένουν μὲ φανατισμόν, οἵανδήποτε ἄποψιν καὶ ἂν ὑποστηρίζουν οὗτοι. Ἀντιμετωπίζεται λοιπὸν ὡς οὐσιώδης πρόβλημα διὰ τὸν συγχρονισμόν τῆς παιδείας, ὁ συγχρονισμὸς τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἡγεσίας. Ἡ «Ἑλληνικὴ Παιδαγωγικὴ Ἑταιρία» τοποθετεῖ ὡς μίαν τῶν κυριωτέρων ἐπιδιώξεων της τὴν προσέγγισιν τῶν ἀπόψεων, τὴν συνεννόησιν, τὴν συνεργασίαν, ποὺ ἔχουν ὡς ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τὴν εἰλικρινή, τὴν ἔντιμον πρόθεσιν ἐξ ὧν τῶν πλευρῶν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Περαίνοντες τονίζομεν ὅτι σκοπὸς τῆς ὁμιλίας αὐτῆς ἦτο νὰ διαγράψωμεν τὰ κύρια σημεῖα τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὴν βάσιν ἐνὸς συγχρονισμένου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, νὰ τονίσωμεν τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν καὶ ὄχι νὰ δώσωμεν λύσεις.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις ὅπως ἔχει δὲν ἱκανοποιεῖ, διότι δὲν παρέχει τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια ἐπαρκούς ἀντιμετώπισεως τῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς καὶ ἐπαρκούς προσαρμογῆς εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐπιβάλλει ἀναπροσαρμογὴν, συγχρονισμόν τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ συγχρονισμὸς αὐτὸς δὲν ἐπιτυγχάνεται μὲ τὴν προσθήκην περισσοτέρως

ύλης εἰς τὰ προγράμματα, οὔτε λύει τὸ πρόβλημα ἢ ἐπίτευξις μεγαλύτερας ἐπιδόσεως τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἀπαιτεῖται περισσότερα προσέγγισις τοῦ σχολείου εἰς τὴν ζωὴν καὶ μεγαλύτερα προσέγγισις τῶν διδασκομένων πρὸς αὐτήν. Ἀνάγκη νὰ γίνη ἀναπροσαρμογὴ εἰς τὸ πρόγραμμα, τὰς μεθόδους, τὴν ὁργάνωσιν τοῦ σχολείου καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν γένει, ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ καταστοῦν περισσότερον ἐπαρκεῖς διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς εὐθύνas των ὡς ἐπαγγελματίαι καὶ πολῖται εἰς τὴν σύγχρονον κοινωνίαν.

Ὑποχρέωσις νομίζομεν ὅτι εἶναι ὄχι νὰ δημιουργήσωμεν ἀτμόσφαιραν ἀποθαρρύνσεως διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ νὰ τονίσωμεν μὲ ὅλον τὸν σεβασμὸν ποὺ τρέφομεν πρὸς τὴν παράδοσιν ὅτι πρέπει νὰ προχωρήσωμεν δεικνύοντες σεβασμὸν καὶ πρὸς τὴν σύγχρονον ζωὴν, πρὸς τὴν πρόοδον, πρὸς τὰ πορίσματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐπιστήμης.

Ὑποχρέωσις τέλος εἶναι νὰ συνεργασθoῦν αἱ ἐκπαιδευτικαὶ δυνάμεις τῆς χώρας μὲ εἰλικρινεῖς διαθέσεις συνεργασίας καὶ μὲ νηφαλιότητα, ὥστε τὸ μέγα πρόβλημα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας μὲ τὴν συμμετοχὴν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερων, νὰ εὕρῃ τὴν ὀρθὴν του λύσιν καὶ νὰ καταστῇ ἡ ἐκπαίδευσις ἐπαρκὴς διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα λαμπρὸν μέλλον διὰ τὴν χώραν, μέλλον ἰσάξιον πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς φυλῆς μας.

ΟΞΕΟΒΑΣΙΚΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ

Υπό ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΟΥΣ ΔΕΛΗΒΑΝΗ
Υγειονομικού 'Επιθεωρητοῦ
Β' Π Ε ρ ι φ ε ρ ε ί α ς 'Α θ η ν ῶ ν

Ἡ ἀντίδρασις τοῦ αἵματος εἶναι ἐλαφρῶς ἀλκαλική. Τὸ ἀρτηριακὸν μάλιστα αἷμα εἶναι ἀλκαλικώτερον τοῦ φλεβικοῦ. Ἡ διατήρησις τῆς ἀντιδράσεώς του εἰς τὰ φυσιολογικὰ ὅρια εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ὁμαλὴν ζωὴν λειτουργικῶν ὀργάνων καὶ συστημάτων. Μικραὶ παρεκκλίσεις ἐκ τοῦ φυσιολογικοῦ εἶναι ἐπιτρεπταὶ χωρὶς τὴν δημιουργίαν ἀνωμαλιῶν, ἀλλάωσις ὅμως ἡ δξέωσις πέραν τῶν μικρῶν ὁρίων τούτων φέρει βασικὰς διαταραχάς. Ὡς ἐκ τούτου ὁ μηχανισμὸς ὅστις εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν διατήρησιν τῆς σταθερότητος τῆς ἀντιδράσεως τοῦ αἵματος εἶναι λεπτὸς, σοφός, ἀλλὰ καὶ πολὺπλοκος.

Κάθε βῆμα τοῦ μεταβολισμοῦ εἰς τοὺς ἰστούς τείνει νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ αἵματος. Ἀνθρακικὸν δξὺ ἐκ τῆς πλήρους ὀξειδώσεως λιπῶν καὶ ὕδατανθράκων, οὐρικὸν δξὺ ἐκ τῆς ὀξειδώσεως τῶν πουρινῶν, γαλακτικὸν δξὺ ἐκ τῆς ἀναεροβίου καταλύσεως τῶν ὕδατανθράκων, ὀξόνη, ἀκετοξεικὸν καὶ β' δξυβουτυρικὸν δξὺ ἐκ τῆς μὴ πλήρους ὀξειδώσεως τῶν λιπῶν τείνουν διηνεκῶς νὰ διαστρέψουν τὴν ἀντίδρασιν πρὸς τὴν δξέωσιν. Τοῦτο λαμβάνει χώραν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Ὁ μηχανισμὸς τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας εἶναι ἐν διαρκεί ἐπιφυλακῇ καὶ λειτουργίᾳ. Ἀνταγωνισμὸς ἰόντων Η καὶ (HO) εἶναι σκληρὸς καὶ διαρκής. Ἴσορροπία εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν υγείαν καὶ ζωὴν. Ὑπεροχὴ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μεγάλη καὶ ἀναντιστάθμητος προκαλεῖ βαρεῖας λειτουργικὰς ἀνωμαλίας καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον.

Θὰ πραγματευθῶμεν ὅθεν πλὴν τοῦ θεωρητικοῦ καὶ τὸ πρακτικὸν κλινικὸν μέρος. Ἡ περιγραφή καὶ ἀπαρίθμησις τῶν κλινικῶν καταστάσεων, αἵτινες συνδέονται μὲ διαταραχάς τῆς ἀντιδράσεως τοῦ αἵματος ἔχει μέγα πρακτικὸν ἐνδιαφέρον.

Κρίνομεν ὅμως πρωτίστως σκόπιμον ὅπως ὑπενθυμίσωμεν ὀλίγα τινα σχετικῶς μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς δξύτητος καὶ ἀλκαλικότητος.

Ὁξέα, βάσεις, δξύτης, ἀλκαλικότης.

Ὁξέα εἶναι χημικαὶ ἐνώσεις αἵτινες ἐν ὕδατικῇ διαλύσει ἀπελευθερῶνουν ὕδρογόνον ὑπὸ ἰονισμένην μορφήν. Ἡ ἰσχὺς ἐνὸς δξέως ἢ ὁ βαθμὸς τῆς δξύτητός του εἶναι εὐθὺς ἀνάλογος τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἰονισμοῦ ὃν ὑφίσταται. Οὕτω τὸ

υδροχλωρικών δξύν είναι ισχυρόν δξύν διότι εις δεκατοκανονικήν διάλυσιν ιονίζεται σχεδόν καθ' ολοκληρίαν. Όλα τὰ άτομα τοῦ υδρογόνου του εὑρίσκονται ὑπὸ ιονισμένην μορφήν.

Ἀντιθέτως τὸ δξικόν δξύν είναι σχετικῶς ἀσθενὲς διότι ὁ βαθμὸς ιονισμοῦ ἐξικνεῖται μόλις εἰς τὰ 1,36%. Ὡστε διὰ τὴν ἰσχύν ἐνὸς δξέως δὲν ὑπολογίζονται τὰ άτομα τοῦ υδρογόνου τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὸ μόριόν του ἀλλὰ μόνον τὰ ιονιζόμενα ἐν ὕδατι καὶ διαλύσει.

Τὸ φωσφορικόν δξύν π.χ. είναι ἀσθενὲς καίτοι ἔχει τρία άτομα υδρογόνου εἰς τὸ μόριόν του. Ὁμοίως καὶ τὸ ἀνθρακικόν δξύν είναι ἀσθενέστατον ἐνῶ ἔχει δύο άτομα υδρογόνου.

Αἱ **βάσεις** ἐπίσης καθορίζονται ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ιονισμοῦ τοῦ υδροξυλίου (OH). Ἡ ἀλκαλικότης μιᾶς διύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἰόντων υδροξυλίου. Τὸ καυστικόν κάλι π.χ. είναι ἰσχυροτάτη βάση διότι ὅλα τὰ υδροξυλικά της ἰονίζονται εἰς τὸ ἀκέραιον ἐνῶ τὸ διττανθρακικόν νάτριον είναι ἀσθενὲς βάση διότι ὁ ιονισμὸς τοῦ υδροξυλίου του είναι μικρὸς.

Τὸ ὕδωρ τέλος είναι οὐδέτερον.

Ἐλαφρὸς ιονισμὸς (H+) καὶ (OH) λαμβάνει χώραν καὶ εἰς τὸ ὕδωρ.

Ἐχομεν ὅμως ἰσορροπίαν καὶ ἰσότητά μεταξὺ ἰόντων υδρογόνου καὶ υδροξυλίου.

Οὕτω ἔχομεν τὸν τύπον

$$(H) \times (OH) = KW$$

Τὸ γινόμενον τοῦτο KW εἶναι πάντοτε σταθερόν ἔχει τὴν τιμὴν 1/100.000.000 ἢ 10^{-14} . Ἐκ τούτου ἐπεταὶ ὅτι εἰς τὸ ὕδωρ τὰ ἰόντα υδρογόνου (H+), ἐφ' ὅσον εἶναι ἴσα πρὸς τὰ ἰόντα υδροξυλίου (OH-), θὰ ἔχουν τὴν τιμὴν 10^{-7} . Τοῦτο σημαίνει ὅτι εἰς τὸ καθαρόν ὕδωρ ἔχομεν ἐν γραμμάριον ἰόντων υδρογόνου ἐντὸς 10.000.000 λίτρων.

Ἐὰν τώρα εἰς τὸ οὐδέτερον ὕδωρ προσθέσωμεν δξύν ἢ ἀλκαλί ἢ ἰσορροπία μεταξὺ (H+) καὶ (OH) θὰ διαταραχθῇ. Τὸ γινόμενον ὅμως $(H+) \times (OH) = KW$ πρέπει νὰ παραμείνῃ σταθερόν, ἦτοι 10^{-14} . Εἰς προσθήκην ὅθεν δξέως θὰ ἔχωμεν αὐξήσιν τῶν ἰόντων υδρογόνου καὶ ἐλάττωσιν τῶν ἰόντων υδροξυλίου. Εἰς προσθήκην βάσεως θὰ συμβῇ τὸ ἀντίθετον.

Οὕτω ἡ καταμέτρησις τῆς δξύτητος ἢ ἀλκαλικότητος ἀπλούστερον γίνεται διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων υδρογόνου.

Ὅταν τὰ ἰόντα (H+) ἔχουν τὴν πυκνότητα τοῦ ὕδατος δηλαδὴ 10^{-7} τότε τὸ διάλυμα είναι οὐδέτερον. Εἰς περίπτωσιν αὐξήσεως ὁ ἀρνητικὸς ἐκθέτης τῆς δυνάμεως θὰ κατέλθῃ ὡς π.χ. ἐπὶ υδροχλωρικοῦ δξέος φθάνει μέχρις 10^{-1} .

Ἐὰν ὁ ἐκθέτης ἀνέλθῃ ἄνω τοῦ -7 σημαίνει ὅτι τὰ ἰόντα τοῦ (H) ἡλαττώθησαν καὶ τὰ ἰόντα τοῦ υδροξυλίου ἠξήθησαν, ἐπομένως ἡ ἀντίδρασις είναι ἀλκαλική.

Διὰ πρακτικοὺς W καθαρῶς λόγου ὁ Sørensen εἰσήγαγεν τὸν ὅρον τοῦ PH ὅστις ἐγένετο γενικῶς δεκτός. Οὕτω ἀφήρεσε τὴν βάσιν καὶ τὸ ἀρνητικὸν σημεῖον καὶ ἔλαβε μόνον ξηρὸν τὸν ἐκθέτην. Π.χ. ὅταν λέγωμεν ὅτι τὸ ὕδωρ ἔχει οὐδετεράν ἀντίδρασιν διότι ἡ πυκνότης τῶν ἰόντων (H+) εἶναι 10^{-7} , ἐννοοῦμεν

ὅτι τὸ PH τοῦ ὕδατος εἶναι ἀπλῶς 7. Τιμαὶ ἄνω τοῦ 7 σημαίνουν ἀλκαλικότητα ἐνῷ τιμαὶ κάτω τοῦ 7 δέξυται. Τὸ PH π.χ. N/10 HCL εἶναι 1.0, ἐνῷ τὸ PH N/10 NaOH εἶναι 13.0.

Ὡστε PH εἶναι ὁ ἀρνητικὸς λογάριθμος τῆς βάσεως 10 ἐπὶ τῆς τιμῆς ἰονόσεως τῶν ἀτόμων ὑδρογόνου.

Ἡ ἐκλογὴ τῆς διατυπώσεως ταύτης τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων ὑδρογόνου διὰ τοῦ PH εἶναι ἴσως ἀπλοποιημένη οὐχὶ ὅμως ἀκριβὴς οὔτε παραστατική τῶν πραγματικῶν μεταβολῶν. Π.χ. τὸ PH τοῦ ἀρτηριακοῦ αἵματος, ἐν ὑγείᾳ, κυμαίνεται ἀπὸ 7.3—7.5. Ἐχομεν ἐπομένως φαινομενικῶς ἀσήμαντον διακύμανσιν 0.2. Εἰς τὴν πραγματικότητά ὅμως μεταξὺ 7.3 καὶ 7.5 ἔχομεν αὐξησιν πυκνότητος (H+) κατὰ 50%.

Μηχανισμοὶ ρυθμίσεως τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας τοῦ αἵματος.

Πολλοὶ παράγοντες τείνουν διαρκῶς εἰς τὴν δημιουργίαν μεταβολῶν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ αἵματος.

Ὑπὸ ὁμαλᾶς καὶ φυσιολογικᾶς ὁμοῦ συνθήκας ἡ ἐπάρκεια τῶν ἀντισταθμιστικῶν καὶ ρυθμιστικῶν μηχανισμῶν διατηρεῖ διαρκῶς τὸ PH τοῦ αἵματος ἐντὸς τῶν κανονικῶν ὁρίων.

Ὅξέα σταθερῶς καὶ διαρκῶς εἰσέρχονται εἰς τὸ αἷμα ὡς προϊόντα τοῦ μεταβολισμοῦ. Ὡς ἤδη ἀνεγράφη δι' οἷματιον τοῦ ἀνθρακικοῦ, φωσφορικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος ἐκ τῆς πλήρους ὀξειδώσεως ὑδατανθράκων, λιπῶν καὶ λευκωμάτων, ὡς ἐπίσης γαλακτικῶν ὀξέων καὶ ὀξενικῶν σώματα ἐκ τῆς ἀτελοῦς διασπάσεως τῶν λιπῶν καὶ ὑδατανθράκων τείνουν διαρκῶς νὰ ὀξεώσουν τὸ αἷμα.

Ἀφ' ἑτέρου βάσεις τοῦ νατρίου, καλίου, ἀσβεστίου, μαγνησίου λαμβανόμενα εἰς ἱκανὰς ποσότητας διὰ τῆς καθημερινῆς διατροφῆς τείνουν νὰ στρέψουν τὴν ἀντίδρασιν πρὸς τὴν ἀλκαλικὴν περιοχὴν. Ἡ τάσις πρὸς ὀξέωσιν ὅμως εἶναι ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρα δι' ὅ καὶ τὸ κυριώτερον σκέλος τοῦ ὀξεοβασικοῦ μηχανισμοῦ ἀφορᾷ οὐσιαστικῶς τὴν προσπάθειαν ἐξουδετερώσεως τῶν ἰόντων (H+).

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μηχανισμῶν τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας θεωροῦμεν ἀπαραίτητον ὅπως, ἐν ἀπολύτῳ συντομίᾳ, ἐκθέσωμεν τὸν ρόλον τῶν οὐσιῶν ἐκείνων αἵτινες ἐν διαλύσει ἐξασκοῦν ρυθμιστικὸν ρόλον ἐπὶ τῆς ἰσορροπίας τοῦ PH. Αἱ διαλύσεις αὗται καλοῦνται **ἰσορροπητικαὶ ἢ ρυθμιστικαὶ** (Buffer).

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὸν ρόλον τῶν ἰσορροπητικῶν τούτων διαλυμάτων θὰ ἀναφέρωμεν τὸ κάτωθι παράδειγμα. Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς ὕδωρ μικράν ποσότητα ἰσχυροῦ ὀξέος, τὸ PH θὰ κατέλθῃ, δηλαδὴ ἡ πυκνότης τῶν ἰόντων ὕδρογόνου θὰ ἀνέλθῃ πολὺ. Ἐὰν ὅμως τὸ ἴδιον ποσὸν ὀξέος προσθέσωμεν εἰς διάλυμα περιέχονσαν ἐν ἀσθενὲς ὀξὺ καὶ ἐν ἄλλας τοῦ ἀσθενοῦς τούτου ὀξέος, δὲν θὰ ἔχωμεν τὴν αὐτὴν μεταβολὴν τοῦ PH. Ἡ προκύπτουσα ὀξύτης θὰ εἶναι πολὺ μικροτέρα. Ἡ διάλυσις ἐπομένως τοῦ ἀσθενοῦς ὀξέος καὶ τοῦ ἁλτος ἔδρασε κατὰ ἰσορροπητικὸν ἢ ἐξουδετερωτικὸν τρόπον.

Τὸ κλασσικὸν ὑπόδειγμα τοιούτου ρυθμιστικοῦ διαλύματος εἰς τὸ αἷμα ἀποτελεῖ ἡ παρουσία ἀνθρακικοῦ ὀξέος (λίαν ἀσθενοῦς ὀξέος) καὶ διττανθρακικοῦ νατρίου. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ ἰονίζεται ἐλαφρῶς εἰς $(H+)$ καὶ HCO_3 . Τὸ διττανθρακικὸν νάτριον, ἐξ ἄλλου, ὅπως τὰ πλείστα τῶν διαλυτῶν ἀλάτων, διασπάζεται σχεδὸν πλήρως εἰς κατιόντα $(Na+)$, καὶ ἀνιόντα (HCO_3) . Οὕτω ἔχομεν μεγάλην πυκνότητα ἰόντων $(O+)$, ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ HCO_3 εἰς (OH) καὶ CO_2 .

Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς μαζικῆς δράσεως ἐφ' ὅσον τὰ ἰόντα τοῦ ὕδροξυλίου αὐξάνουν πρέπει νὰ ἐλαττωθῶν ἀντιστοίχως τὰ ἰόντα τοῦ ὕδρογόνου. Οὕτω τελικῶς ἔχομεν ἀλκάλωσιν ἐκ τῆς ὑπάρξεως διαλύσεως, ἐν ᾗ περιέχεται H_2CO_3 καὶ $NaHCO_3$.

Ἐὰν τώρα εἰσέλθῃ εἰς τὴν κυκλοφορίαν ἐν ἰσχυρὸν ὀξύ τὸ πλεῖστον τῶν ἰονισθέντων ἀτόμων τοῦ ὕδρογόνου θὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν εἰζαν HCO_3 καὶ θὰ σχηματίσῃ H_2CO_3 . Οὕτω τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἰσχυροῦ ὀξέος ἐξασθενεῖ διότι τὸ σχηματιζόμενον ἀνθρακικὸν ὀξύ εἶναι ἀσθενές. Θεωρητικώτερον τοῦτο δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ὡς ἐξῆς:

Παρουσία ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐν διαλύσει δημιουργεῖ ἰονισμόν $(H+)$ καὶ HCO_3 ἐνῶ μέγα μέρος ἀνθρακικοῦ ὀξέος παραμένει ἀδιάσπαστον.

Τὸ πηλίκον τοῦ γινομένου $\frac{(H+) \times (HCO_3)}{H_2CO_3}$ εἶναι σταθερὸν K καὶ παραμένει πάντοτε σταθερὸν, ἐφ' ὅσον οὐσιαστικῶς δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ γινόμενον $(H+) \times (OH)$.

Ὅταν προστεθῇ $NaHCO_3$ ἀπελευθεροῦται μεγάλη ποσότης ἀνιόντων HCO_3 .

Διὰ νὰ παραμείνῃ σταθερὸν τὸ γινόμενον $(H+) \times (CO_3)$ πρέπει νὰ ἔχομεν ἀντίστοιχον ἐλάττωσιν τῶν ἰόντων (H) .

Ἡ ὑπαρξὶς ἐντὸς τοῦ αἵματος περισσοτέρων ρυθμιστικῶν διαλυμάτων (δηλαδή συνδυασμοῦ ἀσθενοῦς ὀξέος μετὰ τοῦ ἀλατός του) αὐξάνει τὴν ἰσορροπητικὴν ἰσχύν του ἀναλόγως.

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν εἰδικωτέραν ἀνάπτυξιν τῶν μηχανισμῶν τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας τοῦ αἵματος.

Δύο εἶναι αἱ κύριαι κατηγορίαι μεθόδων ἃς χρησιμοποιεῖ ὁ ὁργανισμὸς διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ τὰς φυσικοχημικὰς ἀντιδράσεις καὶ ἡ δευτέρα τὰς βιολογικὰς τοιαύτας.

Φυσικοχημικαὶ ἀντιδράσεις.

Τρεῖς εἶναι οἱ τύποι τῶν φυσικοχημικῶν ἀντιδράσεων τοῦ ὀξεοβασικοῦ μηχανισμοῦ:

α) **Ἡ ὑπαρξὶς ρυθμιστικῶν συνδυασμῶν** (Buffering) ὡς οἱ περιγραφέντες δηλαδή συνυπαρξὶς ἀσθενῶν ὀξέων μετὰ τῶν ἀλάτων τῶν ἐντὸς τοῦ πλάσματος. Περιεγγραφή ἤδη ὁ συνδυασμὸς ἀνθρακικοῦ ὀξέως καὶ διττανθρακικοῦ νατρίου. Ἄλλος συνδυασμὸς ρυθμιστικῶν οὐσιῶν ἀφορᾷ τὸ φωσφορικὸν ὀξύ.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν τὸ μὲν ὀξύ ἀντιπροσωπεύει τὸ φωσφορικὸν μονο-

νάτριον NaHPO_4 ἐνθ' τὸ ἄλλας του εἶναι τὸ φωσφορικὸν νάτριον Na_2HPO_3 .

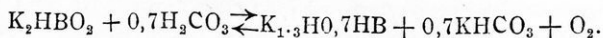
β) **Οἱ κυτταρικοὶ ρυθμιστικοὶ συνδυασμοὶ** κατ' οὐσίαν δὲν διαφέρουν τῶν τοῦ πλάσματος εἰμὴ μόνον ὅτι ἀντὶ νατρίου ὡς κατιόντος περιέχουν κάλιον.

Τὸ σύστημα ἀνθρακικοῦ ὀξέος διττανθρακικοῦ νατρίου εἰς τὰ κύτταρα ἔχει πολὺ μικροτέραν σημασίαν.

γ) **Ὁξεοδεσμευτικὴ δράσις τῶν πρωτεϊνῶν καὶ κυρίως τῆς αἰμοσφαιρίνης.** Δύο εἶναι αἱ ὁδοὶ διὰ τῶν ὁποίων ἡ αἰμοσφαιρίνη ἀσχεῖ τὸν ρόλον της ὡς ὀξεοβασικοῦ ρυθμιστοῦ.

Ὁ πρῶτος στηρίζεται εἰς τὴν ἔνωσιν τῆς αἰμοσφαιρίνης καὶ δξυαιμοσφαιρίνης μετὰ τοῦ καλίου. Ἡ δξυαιμοσφαιρίνη δεσμεύει κατὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν φορὰν περισσότερον κάλιον τῆς ἀπλῆς αἰμοσφαιρίνης.

Δυνάμεθα διὰ πρακτικοὺς λόγους νὰ δώσωμεν εἰς τὴν καλιοῦχον δξυαιμοσφαιρίνην τὸν τύπον K_2HBO_3 καὶ εἰς καλιοῦχον αἰμοσφαιρίνην τὸν τύπον $\text{K}_{1,5}\text{H}_{0,7}\text{HB}$. Ὅταν ἡ καλιοῦχος δξυαιμοσφαιρίνη ἀποδώσῃ τὸ δξυγόνον της μετατρέπεται εἰς καλιοῦχον αἰμοσφαιρίνην καὶ ἀπελευθερώνει τὴν πλεονάζουσαν ποσότητα καλίου τὸ ὁποῖον οὕτω δύναται νὰ ἐξουδετερώσῃ ἰσοδύναμον ποσότητα ὀξέος. Ἡ ἀντίδρασις εἶναι ἀμφίδρομος καὶ διατυπῶνται ὡς κάτωθι :

Ἀντιθέτως ὅταν ἡ καλιοῦχος αἰμοσφαιρίνη παραλάβῃ δξυγόνον ἡ ἀντίδρασις χωρὶς ἀντιστροφῆς.

Ἄλλος τρόπος δράσεως τῶν πρωτεϊνῶν καὶ τῆς αἰμοσφαιρίνης εἶναι διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν ἀμινοομάδων μετὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τοῦ σχηματισμοῦ ἀνθρακομυνοξέων. Ἡ αἰμοσφαιρίνη ὡς πρωτεΐνη περιέχει ἀμινοομάδας.

Ὅταν λοιπὸν τὸ αἷμα διέρχεται διὰ τῶν ἱσθῶν καὶ παραλαμβάνει ἀνθρακὸν ὀξὺν σχηματίζονται ἀνθρακαμυνοξέα τὰ ὁποῖα εἶναι ἀσθενέστερα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Τὸ αἷμα ἐν συνεχείᾳ διέχεται διὰ τῶν πνευμόνων τὰ δὲ ἀνθρακαμυνοξέα (ἡ ἀνθρακαμυνοσφαιρίνη) διασπῶνται καὶ ἀποδίδουν εἰς τὸν ἀέρα τὸ CO_2 . Οὕτω τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺν μεταφέρεται καὶ ἀποβάλλεται εἰς τοὺς πνεύμονας ὑπὸ μορφήν ὀξίνου μὲν ἀλλὰ πολὺ ἀσθενεστέραν.

Ἡ ἀλκαλικὴ παρακαταθήκη ἐπομένως τοῦ αἵματος θὰ πρέπει νὰ ἐκφράζῃ τὸ σύνολον τῆς ὀξεοδεσμευτικῆς ἱκανότητός του. Ἀναλυτικῶς ὑπολογίζεται αὕτη ὡς ἑξῆς :

Ἐπὶ 1000 γραμμαρίων :

Διττανθρακικὸν νάτριον ἐξουδετερώνει	18,0	κυβ. ἐκατ.	N/10 ὀξέος
Αἰμοσφαιρίνη	»	8,0	» » » »
Πρωτεΐναι πλάσματος	»	1,7	» » » »
Ἄλλαι οὐσίαι (κυρίως φωσφορ. ἐνώσεις)	0,3	»	» » » »

Σύνολον 28 κυβ. ἐκατ.

Πρακτικῶς ὅμως καταμετράται μόνον τὸ διττανθρακικὸν νάτριον τοῦ πλάσματος.

Βιολογικαὶ ἀντιδράσεις ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας.

1) **Ἀναπνοή.** Ὁ ρόλος τῆς ἀναπνευστικῆς λειτουργίας ἔχει ἐν μέρει ἑκτα-
θῇ. Διὰ τῆς δεύσης προσαρμογῆς τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπνοῆς τὸ CO_2 τὸ ὁποῖον
ἀπελευθεροῦται ἐκ τῶν ἰσθῶν καὶ ἀποβάλλεται διὰ τῶν κυψελίδων παίξει σπου-
δαῖον ρυθμιστικὸν ρόλον.

Ὡς ἴδωμεν ἡ ὀξυγόνωσις τῆς αἰμοσφαιρίνης προκαλεῖ βαθμὸν τινα ἀλκαλώ-
σεως, ἐπομένως ὑπέρπνοια προκαλεῖ ἐνίοτε ἀλκάλωσιν. Ἡ αἰτία ἔγκειται ἀφ' ἐνὸς
μὲν εἰς τὴν ἀποβολὴν μείζονος ποσότητος ἀνθρακικοῦ ὀξέος μεταφερομένου ὑπὸ
μορφῇν ἀνθρακαμινοξέων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν δέσμευσιν καὶ ἀπελευθέρωσιν
ὑπὸ τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης μεγαλυτέρας ποσότητος καλιοῦχος βάσεως.

2) **Ἡ νεφρική λειτουργία** ἐπεμβαίνει κατὰ τρόπον λίαν σημαντικόν. Ὁ
ρόλος εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας εἶναι ἀποφασιστικὸς.

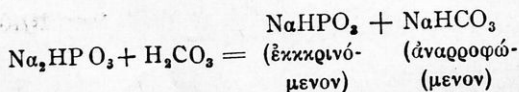
Ἡ λειτουργία τοῦ νεφροῦ, ὥς εἶναι γνωστόν, δὲν εἶναι ἀπλὴ ἀπέκκρισις.
Ἐχει χαρακτῆρα καθαρῶς καὶ σαφῶς ρυθμιστικόν. Γνώμων τῆς ἐκκρίσεως ἢ ἀ-
ναρροφήσεως ὁρισμένων οὐσιῶν εἶναι ἡ διατήρησις σταθερᾶς συστάσεως καὶ ἀγ-
τιδράσεως τοῦ αἵματος.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἐλαφρὰ ὀργανικὰ ὀξέα ἀπεκκρίνονται αὐτοῖσι ὑπὸ τοῦ
νεφρικοῦ ἐπιθηλίου. Τὸ πλεῖστον ὅμως τῶν ὀξέων ἀποβάλλεται ὑπὸ τὴν μορφὴν
ἀλάτων. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ὁ νεφρὸς εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐξοικονομῇ βασικὰς ρίζας
δσάκας τοῦτο ἐπιβάλλεται. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἡ λειτουργία δέον νὰ εἶναι
λίαν εὐκαμπτος καὶ νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἐκάστοτε κρατούσας συνθήκας.

Δύο εἶναι οἱ πλέον ἀξιωμαζόμενοι μηχανισμοὶ τῆς νεφρικῆς ὀξεοβασικῆς
ἰσορροπίας.

α) **Ὁ μηχανισμὸς τοῦ φωσφόρου.** Ὡς ἤδη ἀνεφέραμεν αἱ ἐνώσεις τοῦ
φωσφόρου αἱ ὁποῖαι ἀπαρτίζουν τὸ εἰς τὸ πλάσμα ρυθμιστικόν σύμπλεγμα εἶναι
ὁ φωσφορικός μονονάτριος ὀρὸς, ὡς ἐλαφρὸν ὀξύ, $(\text{NaH}_2\text{PO}_4)$ καὶ τὸ φωσφορι-
κὸν δινάτριον $(\text{Na}_2\text{HPO}_4)$ εἰς τὴν τάσιν τοῦ αἵματος.

Ἐνῶ ὁ ρόλος τοῦ συστήματος φωσφόρου εἰς τὸ κλάσμα εἶναι ἀσημάντος
(ἀναλογῶν μόνον εἰς τὸ 1 % τοῦ ὀξεοδεσμευτικοῦ δυναμικοῦ), ὡς μέρος τοῦ νε-
φρικοῦ μηχανισμοῦ εἶναι πολὺ σπουδαῖος. Τοῦτο καταφαίνεται ἐὰν λάβωμεν ὑπ'
ὄψιν ὅτι τὸ ποσὸν τοῦ ἀπεκκρινόμενου φωσφορικοῦ μονονατρίου (ὀξέος) εἶναι
50—100 φορὰς περισσότερον τοῦ περιεχομένου μὲ τὸ πλάσμα. Παραδεχόμεθα ὅτι
εἰς τὰ οὐροφόρα σωληνάρια λαμβάνει χώραν ἀνταλλαγὴ ἰόντων ὡς κάτωθι :

Οὕτω τελικῶς ἔχομεν ἀποβολὴν ὀξίνου φωσφορικοῦ μονονατρίου καὶ ἐξοικο-
νόμησιν διττανθρακικοῦ νατρίου τὸ ὁποῖον ἀναρροφᾶται.

Εἰς περίπτωσιν ὅμως ἀλκαλώσεως λαμβάνει χώραν τὸ ἀντίθετον. Τὸ φωσφο-
ρικὸν μονονάτριον μετατρέπεται εἰς φωσφορικὸν δινάτριον λαμβάνον τὸ νάτριον

Να ἐκ τῶν ἄλλων στοιχείων (κυρίως NaCl). Οὕτω τὸ (H^+) τὸ ὁποῖον ἀπελευθεροῦται ἐπαναπορροφᾶται εἰς τὸ αἷμα ὡς HCl . Ἐπομένως ὁ μηχανισμὸς τῆς φωσφόρου εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐξοικονομῇ πότε δὲν καὶ πότε ἄλκαλι ἀναλόγως τῶν ἐκαστοῦτε συνθηκῶν.

β) **Ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀμμωνίας.** Τὸ ἐπιθήλιον τῶν νεφρικῶν σωληναρίων συνθέτει ἀμμωνίαν (NH_3) ἐκ τῶν ἀμινοξέων τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται εἰς τὸ διήθημα τὸ κατερχόμενον ἐκ τῶν μαλπιγιανῶν σωμάτων. Ἡ ἀμμωνία ἐξουδετερώνει δξέα σχηματίζουσα ἅλατα. Π.χ. τὸ γαλακτικὸν δξὺ τὸ ὁποῖον μεταβάλλεται εἰς γαλακτικὸν νάτριον ἐνοήμενον μετὰ τῆς ἀμμωνίας σχηματίζει γαλακτικὸν ἀμμώνιον ἀπελευθερώνον Na . Τὸ Na ἀπορροφᾶται ἐκ νέου οὕτω δὲ τελικῶς ἔχομεν ἐξοικονόμησιν βάσεως.

Ἄλλος παράγων ὅστις παραγνωρίζεται καὶ δέον ὅπως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ρόλου τοῦ νεφροῦ εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ἀντιδράσεως τοῦ αἵματος εἶναι ἡ οἰκονομία τοῦ ὕδατος καὶ δὴ ἡ **ἀφυδάτωσις**.

Ὅσῳ οἱ νεφροὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ἀπεκκρίνουν μεγάλας ποσότητας προϊόντων μεταβολισμοῦ ἀναγκαστικῶς αὐξάνουν τὸ ποσὸν τῶν ἀποβαλλομένων ὑγρῶν καὶ βάσεων κυρίως δὲ νατρίου ὑπὸ τὴν μορφήν χλωριούχου νατρίου.

Ἀφυδάτωσις ἐπομένως δημιουργεῖ πολλὰς διαταραχὰς τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας τοῦτο δὲ δέον νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν. Χορήγησις ὕδατος καὶ ἁλτος εἶναι τὸ μόνον μέσον διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἰσορροπίας ὑγρῶν καὶ ἰόντων.

Παθολογικαὶ μεταβολαὶ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ αἵματος.

Ἐξ ὅσων ἤδη ἀνεπτύξαμεν δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν παθολογικῶν παρεκκλίσεων τῆς ἀντιδράσεως τοῦ αἵματος αἵτινες ἀπαντῶνται ἐν τῇ καθ' ἡμέραν πράξει. Τὸ φυσιολογικὸν pH τοῦ ἀρτηριακοῦ αἵματος κυμαίνεται μεταξὺ 7.39 καὶ 7.44.

Ὁ ὑπόλογισμὸς τῆς πυκνότητος τῶν ἰόντων τοῦ ὀξυγόνου εἰς τὸ αἷμα θεωρητικῶς λαμβάνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς σχέσεως ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ διττανθρακικοῦ νατρίου καὶ ἀνθρακικοῦ δξέως $\frac{\text{NaHCO}_3}{\text{H}_2\text{CO}_3}$. Τὸ ρυθμιστικὸν διάλυμα τῶν δύο τούτων ἐνώσεων παίζει τὸν πρωτεύοντα ρόλον. Ὅταν τὸ πηλίκον τοῦτο ἀνέρχεται ὑψηλότερον ἢ τὸ ἀριθμητικόν, δηλαδὴ τὸ διττανθρακικὸν νάτριον αὐξάνει ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀνθρακικὸν δξὺ. Ἐάν ὅμως ἀντιθέτως ἔχωμεν αὐξήσιν τοῦ ἀνθρακικοῦ δξέως προκύπτει μείωσις τοῦ πηλίκου καὶ δξέωσις.

Ὅταν ἔχωμεν αὐξήσιν ἀμφοτέρων τὸ μὲν pH εἶναι φυσιολογικόν, εἰς τὴν ὁσίαν ὅμως ὁμιλοῦμεν περὶ ἀλκαλώσεως. Ἀντιθέτως ἐπὶ ἐλαττώσεως τῶσιν τοῦ διττανθρακικοῦ νατρίου ὅσον καὶ τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος, καίτοι τὸ πηλίκον παραμένει ἀμετάβλητον, πραγματικῶς ὅμως ὑφίστανται αἱ προϋποθέσεις δξέωσεως. Ἀπλοποιούντες τὰ ἀνωτέρω διὰ καθαρῶς πρακτικοὺς σκοποὺς, δυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν ὅτι ὁσῶς ἔχομεν ἀπόλυτον αὐξήσιν τοῦ NaHCO_3 δυνάμεθα νὰ διαγιγνώσκωμεν ἀλκαλῶσιν ἢ τῶσιν πρὸς ἀλκαλιαιμάν.

Ἡ ὀργανισμικὴ προσδιορισμὸς τῆς ἀλκαλικῆς παρακαταθήκης ἐκτελεῖται ὡς γνωστὸν διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Van Slyke ἥτις εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὰς κλινικὰς ἀπαιτήσεις. Ἡ ἀλκαλικὴ παρακαταθήκη ἐκφράζεται εἰς ὄγκους CO_2 τὸ ὁποῖον ἐκλύεται κατὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ διττανθρακικοῦ νατρίου ὑπὸ ἐνὸς ὀξέως. Φυσιολογικῶς ἡ ἀλκαλικὴ παρακαταθήκη κυμαίνεται εἰς 53—75 ὄγκους CO_2 . Τιμαὶ ἄνω τῶν 75 ὄγκων σημαίνουν ἀλκάλωσιν ἐνῶ κάτω τῶν 53 ὄγκων ὀξέωσιν. Τὰ θρία τοῦ PH τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν τὴν διατήρησιν τοῦ ἀτόμου ἐν ζωῇ κυμαίνονται μεταξὺ 7.8 καὶ 6.8.

Τὸ PH τοῦ φλεβικοῦ αἵματος εἶναι κατὰ μέσον ὄρον 0.2 κατώτερον τοῦ PH τοῦ ἀρτηριακοῦ αἵματος. Ὁ λόγος ἐξετέθη ἤδη ὅτι εἶναι τὸ πλουσιώτερον ἀπό-θεμα εἰς κάλιον τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ἡ καλιούχος δξυαιμοσφαιρίνη

Τὰ ἐρυθρὰ αἱμοσφαίρια εἶναι δξύτερα τοῦ πλάσματος κατὰ 0.08—0.14 PH. Αἱ παρεκκρίσεις ἀπὸ τῶν ὀρίων τούτων εἴτε πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς δξύτητος εἴτε πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἀλκαλικότητος παρουσιάζουν μέγα κλινικὸν ἐνδιαφέρον καὶ θὰ ἐκτεθοῦν ἐνταῦθα ἐν συντομίᾳ.

Α) Ἀλκαλιαιμία.

Εἰς τὰς κάτωθι περιπτώσεις ἀπαντᾶται κυρίως τάσις πρὸς ἀλκαλαιμίαν ἢ γνησίαν ἀλκαλαιμίαν.

1) Ὑπέρπνοια κατὰ τὴν ἀνάπαυσιν.

Ἡ ἀναπνευστικὴ αὐτὴ ἀλκάλωσις, ὡς ἔχομεν ἤδη ἐξηγήσει ὀφείλεται εἰς τὴν ἀποβολὴν μεγάλης ποσότητος διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος, ἐπομένως εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ πηλίκου $\frac{\text{NaHCO}_3}{\text{H}_2\text{CO}_3}$.

2) Ἐπὶ αὐξήσεως τῆς περιεκτικότητος τοῦ αἵματος εἰς NaHCO_3 .

Ὁ τύπος τῆς ἀλκαλαιμίας ταύτης ἀπαντᾶται :

α) Ὅσάκις διὰ θεραπευτικούς σκοποὺς λαμβάνεται μεγάλη ποσότης διττανθρακικοῦ νατρίου ἢ ἄλλων ἀλκαλικῶν π.χ. κιτρικοῦ καλίου ἢ νατρίου κ.λ.π.

β) Ἐπὶ συνεχῶν ἐμέτων συνεπείᾳ πυλωρικής ἀποφράξεως ἢ εἰλεοῦ ἐδραζο-μένων εἰς τὰ ὑψηλὰ τμήματα τοῦ ἐντέρου. Ἐπὶ τῶν ἐμέτων τούτων ἔχομεν μεγαλύτεραν ἀπώλειαν χλωρίου μικροτέραν δὲ νατρίου.

Ὡς ἐκ τούτου τὸ νάτριον τοῦ πλάσματος, τὸ ὁποῖον ἦτο συνδεδεμένον μετὰ τοῦ χλωρίου ἀπελευθεροῦται καὶ συνδέεται μετὰ τοῦ H_2CO_3 διὰ νὰ σχηματίσῃ διττανθρακικὸν νάτριον.

Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν μιᾶς καταστάσεως ὡς δξέωσεως ἢ ἀλκαλώσεως δὲν εἶναι ἀρκετὴ μόνον ἡ ὑπαρξὶς πύξιμένου διττανθρακικοῦ να-τρίου ἀλλὰ καὶ ἡλαττωμένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος ὥστε τὸ πηλίκον $\frac{\text{NaHCO}_3}{\text{H}_2\text{CO}_3}$ νὰ

αὔξηθῃ. Εἰς περιπτώσεις π.χ. κατακρατήσεως διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος λόγω κο-πώσεως καίτοι ἔχομεν αὔξησιν τοῦ διττανθρακικοῦ νατρίου δὲν ἔχομεν ἀλκάλωσιν διότι ἔχομεν πολὺ μεγαλύτεραν αὔξησιν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Τὰ συμπτώματα τῆς ἀλκαλιαιμίας συνίστανται εἰς ἀπώλειαν τῆς ὀρέξεως, κεφαλαλγίαν, ναυτίαν, τάσις πρὸς ἐμέτους ἢ καὶ ἐμέτους (ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἡ ἀρχικὴ αἰτία), νευρικὴν διέγερσιν, μυαλγίας, μυϊκὴν ἐξασθένειαν, ἰδρώτας καὶ αἵσθημα γενικῆς καταβολῆς. Εἰς πλεόν προκεχωρημένα στάδια δυνατόν νὰ ἔχωμεν διαταραχὰς τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπνοῆς, καθισταμένου βραδέως, τοῦ σφυγμοῦ ὅστις γίνεται μικρὸς καὶ ταχύς, δὲν εἶναι δὲ σπάνιον νὰ ἐμφανισθῇ καὶ τετανία. Βλάβαι τῶν νεφρῶν συνίστανται εἰς λευκωματουρίαν, ἐμφάνισιν κυλινδρῶν καὶ ἐρυθρῶν αἰμοσφαίρων. Ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐν κώματι προεχούσης τῆς νεφρικῆς βλάβης καὶ οὐραιμικῆς συμπτωματολογίας. **Ἡ θεραπεία** συνίσταται εἰς τὴν χορήγησιν NaCl , NH_4Cl , NaH_2PO_4 τέλος δὲ διακοπὴν λήψεως ἀλκαλικῶν.

Β) Ὁξεώσεις ἢ ὀξυαιμία.

Ὅπως ἐπὶ ἀλκαλιαιμίας δίδεται τὸ μέτρον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ πηλίκου διττανθρακικοῦ νατρίου - ἀνθρακικοῦ ὀξέος $\frac{\text{NaH}_2\text{O}_3}{\text{H}_2\text{CO}_3}$, οὕτω καὶ ἐπὶ ὀξεώσεως ἔχομεν ἀντίστροφον τροπὴν τῆς σχέσεως ταύτης. Ἀπόλυτος ἢ σχετικὴ ἐλάττωσις τοῦ NaHCO_3 προκαλεῖ ἐλάττωσιν τοῦ πηλίκου ὃ δὲ βαθμὸς τῆς ἐλαττώσεως ταύτης εἶναι τὸ μέτρον τῆς ὀξυαιμίας.

Αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας ἀπαντᾷται ἐν τῇ κλινικῇ ὀξέωσις κατατάσσονται ὡς κάτωθι:

1) Πρωτοπαθὴς ἐλάττωσις τοῦ NaHCO_3 .

Τὰ αἷτια τῆς πρωτοπαθοῦς ἐλαττώσεως τοῦ ἀποθέματος διττανθρακικοῦ νατρίου εἶναι πολλὰ. Ἀναφέρονται τὰ κυριώτερα:

α) Διήψεις ὀξυντικῶν συνθέσεων ὡς ξυλοπνεύματος NH_3CL .

Τὸ ξυλόπνευμα ἢ μεθυλικὴ ἀλκοόλη διασπᾶται εἰς τὸ σῶμα εἰς φορμικὸν ὀξύ καὶ τὸ χλωριοῦχον ἀμμώνιον εἰς NH_3 καὶ HCL τὸ ὁποῖον εἰσέρχεται εἰς τὸ αἷμα.

β) Ἐπὶ νηστείας.

Λόγφ ἐξαντλήσεως τῶν ἀποθεμάτων τοῦ γλυκογόνου ἔχομεν παραγωγὴν ὀξονικῶν σωμάτων ἐκ τῆς ἀτελοῦς διασπάσεως τῶν λιπῶν.

γ) Ἐπὶ νεφρίτιδος καὶ οὐραιμίας.

Ὁ μηχανισμὸς τῆς δημιουργίας ὀξεώσεως ἐπὶ νεφρίτιδος καὶ οὐραιμίας εἶναι πολυπλοκώτερος. Ἐχομεν κατακράτησιν ὀξέων συνεπείᾳ ἀνικανότητος ἀπεκκρίσεως των. Ἡ σύνθεσις ἀμμωνίας χωλαίνει ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀναρρόφησις βασικῶν ριζῶν. Ὑφίσταται ἐπομένως συνεχὴς διαρροὴ βάσεων καὶ κατακράτησις ὀξέων. Ἡ ὀξέωσις ἐπὶ οὐραιμίας δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς σπασμὸς καὶ κῶμα. Χορήγησις ἀλκαλικῶν προκαλεῖ κατάπανσιν τῶν σπασμῶν, ἡ βελτίωσις ὁμως τῆς νεφρικῆς λειτουργίας εἶναι πολὺ ἐπιπολαία καὶ προσωρινή.

δ) *Ἐπὶ σακχαρώδους διαβήτου.*

Ἡ γλυκογονοπενία καὶ ἀτελής διάσπασις τῶν λιπῶν ὁδηγεῖ εἰς τὴν παραγωγὴν ὀξόνης, ὀξυβουτυρικοῦ καὶ ἀκετοξεικοῦ ὀξέος. Τὰ ὀξονικά ταῦτα σώματα τείνουν ὅπως ἔξουδετερῶσιν τὸ ὑπάρχον ἀπόθεμα διττανθρακικοῦ νατρίου.

Οὕτω ἔχομεν ἐλάττωσιν τοῦ διττανθρακικοῦ νατρίου μὲ ἀντίστοιχον αὐξησιν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέως. Τὸ πηλίκον τῶν μειοῦται μὲ ἀποτέλεσμα ὑπεροχὴν εἰς τὸ πλάσμα ἰόντων ὑδρογόνου καὶ ὀξέωσιν.

Παραθέτομεν τὰς τιμὰς τῆς ἀλκαλικῆς παρακαταθήκης ἐν συγκρίσει μὲ τὴν σοβαρότητα καὶ πρόγνωσιν ἥτις ἰσχύει ἐπὶ σακχαρώδους διαβήτου.

Κετονουρία, οὐχὶ ὅμως ἄμεσος κίνδυνος κώματος	50 ὄγκοι CO_2 καὶ ἄνω
» ἄμεσος κίνδυνος κώματος	» CO_2
» συμπτώματα	40—50 » CO_2
» μετὰ ἐλαφρῶν ἀλλὰ σαφῶν συμπτωμάτων κώματος	35—40 » CO_2
» κῶμα ἀλλὰ καὶ καλὴ πρόγνωσις	20—35 » CO_2
» » » κακὴ »	20 » CO_2 καὶ κάτω

Ἐπὶ διαβητικῆς ὀξεώσεως ἔχομεν ἀναπληρωματικὴν ἢ ἀντισταθμιστικὴν ὑπέρπνοϊαν. Διὰ ταύτης ἐπιτυγχάνονται τὰ κάτωθι:

Ἀποβολὴ τοῦ CO_2 , ἐπάνοδος τοῦ πηλίκου διττανθρακικοῦ νατρίου πρὸς ἀνθρακικὸν ὀξὺ εἰς τὸ φυσιολογικόν. Ὁ νεφρὸς ἀπεκκρίνει περισσότερα ὀξεία οὐρά καὶ παράγει περισσότεραν ἀμμωνίαν. Γενικῶς ὁ μηχανισμὸς τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας κινητοποιεῖται ἐντονώτατα καὶ ἐπὶ ἐλαφρῶν καὶ μετρίων περιπτώσεων ἔχομεν πλήρη ἀντιρρόπην. Ἐπὶ βαρυτέρων ὅμως μορφῶν διαβήτου ἢ διάσπασις λιπῶν καὶ ὑπὸ τοῦ ἥπατος παραγωγή ὀξονικῶν σωμάτων εἶναι τόσοσιν δαψιλῆς ὥστε ἡ ὀξεοβασικὴ ἀντιρρόπσις διασπᾶται καὶ ἐπακολουθοῦν σοβαραὶ διαταραχαὶ μέχρι καθιζήσεως καὶ κῶμα.

ε) *Ἐπὶ παιδικῆς διαρροίας.*

Εἶναι δυνατόν νὰ ἔχομεν πλεονάζουσιν ἀπώλειαν βάσεως καὶ ὀξέωσιν.

2) *Πρωτοπαθὴς αὐξήσις τῆς τάσεως τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθράκος εἰς τὸ αἷμα.*

Δηλαδή ἡ πρωτοπαθὴς ἀναπνευστικὴ ὀξυαιμία λαμβάνει χώραν ἐπὶ τῶν κάτωθι κυρίως καταστάσεων:

α) *Ἐπὶ πειραματικῆς ἀναπνοῆς μίγματος ἀέρος μὲ μεγάλην περιεκτικότητά CO_2 .*

β) *Ἐπὶ μυϊκῆς ἐργασίας.*

Ἐπὶ μὲν μικρᾶς μυϊκῆς ἐργασίας, ἔχομεν ὀξυαιμίαν συνεχεῖα λιμνάσεως CO_2 εἰς τοὺς μῦς. Ἐπὶ παρατεινομένης ὅμως καὶ κοπιώδους ἔχομεν εἴσοδον γαλακτικοῦ ὀξέως εἰς τὸ αἷμα ὁπότε τὸ εἶδος τῆς ὀξυαιμίας εἶναι καθαρῶς μεταβολικόν.

γ) *Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θνῆου.*

Λόγῳ τῆς ἐπιπολαίας ἀναπνοῆς ἀνέρχεται περισσότερον ἢ πυκνότης τοῦ κυψελιτικοῦ CO_2 καὶ τὰ οὖρα καθίστανται ὄξινα.

δ) *Ἐπὶ δηλητηριάσεως διὰ μορφίνης ἢ ἄλλων ναρκωτικῶν ἢ ἀναισθητικῶν.*

Λόγῳ παραλύσεως τοῦ κέντρου τῆς ἀναπνοῆς ἀνέρχεται πολὺ τὸ ἐπίπεδον τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀνθρακος, λόγῳ ἀνεπαρκoῦς πνευμονικοῦ ἀερισμοῦ.

ε) *Ἐπὶ καρδιακῆς ἀνεπαρκείας.*

Ὅταν ἔχωμεν στάσιν εἰς τὴν μικρὰν κυκλοφορίαν, βλάβην τοῦ κυψελιτικοῦ ἐπιτηλίου καὶ ἀνεπαρκῆ δξυγόνωσιν.

στ) *Ἐπὶ πνευμονικοῦ ἐμφυσήματος.*

ζ) *Ἐπὶ πάσης μηχανικῆς ἀποφράξεως τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν.*

Περιεγράψαμεν ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ καὶ σαφηνείᾳ τὸν μηχανισμόν τῆς ὀξεοβασικῆς ἰσορροπίας καὶ τὰς παθολογικὰς παρεκκλίσεις τὰς ἐν τῇ κλινικῇ πράξει ἀπαντωμένας. Τὸ θέμα εἶναι πολὺπλοκον καὶ ἀνεξάντλητον. Ὑπερχρεώθημεν εἰς συντόμευσιν καὶ παράλειψιν περισσοτέρων θεωρητικῶν λεπτομερειῶν χωρὶς ὅμως νὰ παρασυρθῶμεν εἰς ἀκρωτηριασμόν τῆς οὐσίας.

Διὰ τὸν κλινικὸν ἱατρὸν εἶναι ἐπάναγκες ὅπως οὗτος κατέχη γενικὴν ἰδέαν τοῦ ἀξιοθανυμάστου συμπλέγματος τῆς ἀνταλλαγῆς ἰόντων ἐντὸς τοῦ πολυδαίδαλου μεταβολικοῦ συγκροτήματος τοῦ οργανισμοῦ.

Ὅσα ἀνεπτύχθησαν ἤδη τολμῶμεν νὰ πιστεύωμεν ὅτι εἶναι ἐπαρκῆ διὰ μίαν καλὴν ἂν ὄχι πλήρη γνωριμίαν μὲ τὸ σπουδαῖον τοῦτο θέμα.

Ο ΦΟΒΟΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Υπό ΦΙΛΙΠΠΟΥ Δ. ΚΟΛΟΒΟΥ, Δημ/λου

1. Τί είναι φόβος.

Πολλοί γονείς μεταχειρίζονται συχνά τὸ φόβο ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν. Ὁ ἀράκης ἢ ὁ μπόγιας ποὺ περνοῦν στὶς γειτονιὲς καὶ παίρνουν τὰ παιδιά, ὁ δράκος ποὺ τρώγει τὰ παιδιά ἢ ὁ τρομερὸς δάσκαλος, ποὺ θὰ τοὺς βάζει τιμωρία ὅταν θὰ φοιτήσουν στὸ σχολεῖο, καθὼς καὶ τόσα ἄλλα παρόμοια, ποὺ ἡ ἀχαλίνωτη φαντασία τῶν γονέων ἢ ἄλλων προσώπων τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ ἔχουν δημιουργήσει, ἀναγκάζουν τὸ παιδί ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς του νὰ ζῇ μέσα σὲ μιὰ κόλασι γεμάτη ἀπὸ στοιχεῖα, φαντάσματα, ἀράκηδες, κακοὺς ἀνθρώπους καὶ τόσα ἄλλα.

Ὅλοι οἱ παιδαγωγοὶ παραδέχτηκαν ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ποῖόν τῆς ζωῆς, ποὺ ἔκανε στὰ παιδικὰ του χρόνια. Εἶναι παραδεκτὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς παιδαγωγοὺς ὅτι τὰ χαρούμενα παιδικὰ χρόνια προετοιμαζοῦν χαρούμενα καὶ εὐχάριστα γεγράμματα. Ὁ ἰδρυτὴς τῶν νηπιαγωγείων Φρόντσελ εἶπε :

«Τέλειος ἄνδρας καὶ τέλεια γυναίκα θὰ γίνη ὁποῖος ὑπῆρξε τέλειο παιδί!»

Ὅ,τι ἀποκτήσαμε στὰ πρῶτα ἔξ χρόνια τῆς ζωῆς μας, καλὸ ἢ κακὸ, μένει κτῆμα σὲ ὅλη μας τὴ ζωή. Αἱ ἐντυπώσεις καὶ τὰ βιώματα αὐτῆς τῆς περιόδου μόνο ὡς ἓνα σημεῖο μποροῦν νὰ μεταβληθοῦν κατὰ τὴ σχολικὴ, ἐφηβικὴ καὶ ὀρμητικὴ ἡλικία. Ὅ,τι ἐξήσαμε κατὰ τὴ σπουδαία αὐτὴ περίοδο τῆς ζωῆς μας δὲν σβύνει ἀπόλυτα.

Ἐπομένως καὶ ὁ φόβος, ποὺ θ' ἀποκτήσῃ τὸ παιδί στὴν παιδικὴ ἡλικία θὰ ἀποβῇ ἐπικίνδυνος ρυθμιστὴς τῆς ζωῆς του.

Τί εἶναι φόβος καὶ ποιὲς εἶναι οἱ συνέπειές του ;

Φόβος εἶναι ἡ ἀντίδρασις τοῦ ὑποκειμένου πρὸ τοῦ κινδύνου ἢ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου εἰδοποιεῖται τὸ ὑποκείμενο ὅτι ἀπειλεῖται ἀπὸ κάποιο κίνδυνον.

Πολλοὶ ψυχολόγοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ φόβος εἶναι ἡ ἐπιβίωσις πρωτογόνων ἀναμνήσεων τοῦ τρόμου ποὺ ἐδοκίμασαν ὅλα τὰ ἐμψυχα ὄντα ὅταν ἐπάλευναν μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως.

Ὁ Ranke ὑποστηρίζει ὅτι τὸ συναίσθημα τοῦ φόβου τὸ δοκιμάζει γιὰ πρώτη φορὰ τὸ παιδί ἀπὸ τὴν πίεσι ποὺ ὑφίσταται τὸ ἐμβρυον, ὅταν ἐξέρχεται ἀπὸ τὴ μήτρα τῆς μητέρας. Ὁ Freud, θεωρεῖ ὡς τὴν σπουδαιότεραν αἰτίαν τοῦ φόβου τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο φύλων, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια τὸ περιέβαλε μὲ κάποιον μυστικισμό. Ἀλλοὶ πάλι ἔχουν διά-

φορη γνώμη ὥς πρὸς τὰ αἷτια πού προκαλοῦν τὸ φόβο. Συμφωνοῦν ὅμως ὅλοι ὅτι ὁ φόβος παρουσιάζεται ἀπὸ τὶς πρῶτες στιγμὲς τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ μεγαλώνει κατὰ τὴν διάρκεια τῆς ἀναπτύξεως τῆς σκέψεως καὶ τῆς φαντασίας του. Τὸ παιδί αἰσθάνεται ὅτι περιβάλλεται ἀπὸ κινδύνους, ὅτι καταδιώκεται ἀπὸ πολλοὺς ἐχθρούς.

Τὸ συναίσθημα αὐτὸ τῆς ἐλλείψεως ἀσφαλείας ὁδηγεῖ τὸ ἄτομο νὰ λάβῃ στάσι δυσπιστίας καὶ ἐπιφυλακτικῇ ἀπέναντι τοῦ περιβάλλοντός του, πού τὴν διατηρεῖ καὶ στὴν ὥριμη ἡλικία του.

Στὸ φόβο ἐκδηλώνεται ἰσχυρὸ δυσάρεστο συναίσθημα, πού συνοδεύεται μὲ μερικὲς κινήσεις. Οἱ σπουδαιότερες εἶναι: ἡ φυγὴ, χειρονομίαι γιὰ προστασία του, κραυγὴ, τρόμος μελῶν τοῦ σώματος, ὠχρότητα τοῦ προσώπου, ἀταξία ἢ στάσι τῆς ἀναπνοῆς, διαταραχὴ τοῦ σφυγμοῦ, δάκρυα, ἀκίνησία, ἀφασία καὶ συγκοπὴ ἀκόμη. Πολλὰ ἐγκλήματα ἀκόμη ἔχουν βάσι τους τὸ φόβο. Ἡ ζήλεια, οἱ θυμοί, ἡ πλεονεξία, τὸ ψέμμα, ἡ ἀπάτη κ.λ.π. ἂν τὰ ἀναλύσωμε θὰ βροῦμε στὸ βάθος τους κάποιο φόβο γιὰ κάτι πού βασανίζει τὸ ἄτομο.

Ὑπάρχουν διάφορα εἶδη φόβου καὶ ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἐξετάσωμε τὰ κυριώτερα ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ φυσιολογικὸ φόβο.

2. Ὁ φυσιολογικὸς φόβος.

Ἐνα εἶδος φόβου εἶναι ἐκεῖνος, πού ἡ ἐπιστήμη τὸν ὀνομάζει φυσιολογικὸ φόβο ἢ ἐνστικτώδη φόβο ἢ καὶ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντηγήσεως.

Εἶναι ὁ φόβος αὐτὸς φυσιολογικὸς καὶ μᾶς βοηθεῖ, μᾶς προστατεύει καὶ μᾶς ὁδηγεῖ στὴ ζωὴ μας. Εἶναι μιὰ λειτουργία ψυχολογικὴ καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ μᾶς διατηρήσῃ στὴ ζωή.

Ὁ φόβος αὐτὸς ἐμφανίζεται στὸ παιδί κατὰ τὸν ψυχολόγο Πρέγερ 25 ἡμέρες μετὰ τὴ γέννησι, καὶ κατὰ τὸν Οὐάτσον ἀμέσως μετὰ τὴ γέννησι. Ὁ φόβος αὐτὸς ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐνστικτα τοῦ ἀτόμου καὶ ἔχει σκοπὸ νὰ προφυλάξῃ τὸ παιδί ἀπὸ τοὺς κινδύνους, πού τὸ ἀπειλοῦν στὴ ζωὴ του. Τὸ φόβο αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸν παραμορφώσωμε. Εἶναι ἀνάγκη τὸ παιδί νὰ καταλάβῃ ὅτι τὸ σκύψιμο στὸ παράθυρο, τὸ ἠλεκτρικὸ σίδερο, τὸ ζεματισμένον νερό, τὸ τρέξιμο στὸ δρόμο πού περνοῦν αὐτοκίνητα, τὸ παίξιμο πλάϊ σὲ ἠλεκτροφόρα σύρματα, τὸ πλησίασμα τοῦ φιδιοῦ πού παραμονεύει, ἔχουν ὀλέθριες συνέπειες.

Αὐτὸς ὁ φόβος μᾶς ἀναγκάζει νὰ τραβιάσαστε αὐθόρμητα, ὅταν βρεθῶμε ξαφνικὰ μπροστὰ στὸ αὐτοκίνητο πού τρέχει μὲ ἱλιγγιώδη ταχύτητα ἢ νὰ κλείσωμε αὐθόρμητα τὸ μάτι μας, πού τὸ πλησιάζει κάποιο ἔντομο ἢ τὸ ἀπειλεῖ κάποιο ξένο καὶ βλαβερὸ σῶμα. Αὐτὸς ὁ φόβος εἶναι εὐεργετικὸς καὶ δὲν ἔχει καμμία σχέσι μὲ ἓνα ἄλλο εἶδος φόβου, τὸν **ἐκφοβισμό**, στὸν ὁποῖον τὰ ὁδηγεῖ τὰ παιδιὰ ἢ ἄγνοια μερικῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς ἀνατροφῆς των, ἀπὸ πολλοὺς γονεῖς.

3. Ἐκφοβισμός.

Τὰ παιδικὰ του χρόνια τὸ παιδί πρέπει νὰ τὰ ζήσῃ σ' ἓνα χαρούμενο περι-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

βάλλον για να εξελιχθῇ σωματικά και ψυχικά. Ἡ ἄγνοια ὅμως τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ πολλοὺς γονεῖς δημιουργεῖ φόβους στὰ παιδιά, μὲ συνέπειες τρομακτικές. Ὀλίγοι δυστυχῶς εἶναι οἱ φωτισμένοι γονεῖς ποὺ φροντίζουν νὰ δημιουργοῦν παιδιά ἀμόλυντα ἀπὸ φόβο. Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωσι αὐτῇ ἡ ὑπερέτρια ἢ κάποιοι συγγενεῖς θὰ σταλάξῃ στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ τὸ δηλητήριο τοῦ φόβου. Οἱ περισσότεροι γονεῖς βρίσκουν τὸ φόβο πρόχειρο μέσο γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τοὺς θορύβους καὶ τίς ἄλλες ἐνοχλήσεις τῶν παιδιῶν καὶ ἔτσι κερδίζουν τὴν ἡσυχίαν τους μεταβάλλοντας τὰ παιδιά τους σὲ πλάσματα ἀνίκανα γιὰ τίς ἀργότερα δοκιμασίες τῆς ζωῆς.

Ὅταν δὲν κοιμᾶται ἢ δὲν τρώγει τὸ παιδί, τὸ φοβερίζουμε γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε, ἀντὶ νὰ ἐρευνήσουμε καὶ νὰ εὑρῶμε τὴν αἰτία ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀϋπνία ἢ τὴν ἀνορεξία τοῦ παιδιοῦ. Καὶ ἂν μὲ τὸ φόβο τὸ ἀναγκάσουμε νὰ κοιμηθῇ ἢ νὰ φάγῃ, ἀσφαλῶς θὰ κοιμηθῇ ἔναν ὕπνο ταραγμένο, ἐφιαλτικό, ἀνήσυχο. Ἄν ὅμως καταπολεμήσουμε τὴν πραγματικὴ αἰτία, ποὺ προκαλεῖ τὴν ἀϋπνία ἢ τὴν ἀνορεξία καὶ τοῦ φερθοῦμε μὲ καλωσύνη, χωρὶς μαλώματα καὶ ἐκφοβισμούς θὰ τοῦ χαρίσῃμε ἔναν ὕπνο γεμάτο γαλήνη, ὠφέλιμο στὸ μικρὸ ἄγγελοῦδι. Γιὰ τὰ δλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ ἐκφοβισμοῦ στὰ παιδιά ἡ Ἀμερικανίδα παιδαγωγὸς *Ἑδελ Μοῦνάχαν* δίδει τίς ἀκόλουθες συμβουλές στοὺς γονεῖς: «... Δὲν πρέπει μὲ κανένα τρόπο νὰ φοβίζουμε τὰ παιδιά. Τὸ παιδί ποὺ ἀνατρέφεται μὲ τὸ φόβο, τὴ βία, τὸν ἔξαναγκασμό, ὅταν μεγαλώσῃ θὰ γίνῃ ὁ δειλὸς πολίτης, ὁ ἄτολμος, ὁ ἀναποφάσιτος, ὁ νευρωτικὸς, ὁ ἀπαισιόγος, ὁ δουλικὸς καὶ ποτὲ ὁ θαρραλὸς, ποὺ προχωρεῖ μὲ σταθερὸ βῆμα στὴ ζωὴ καὶ ξέρει νὰ παλεύῃ μὲ τοὺς πραγματικοὺς κινδύνους. Ἀπὸ τὸ πρωταρχικὸ συναίσθημα τοῦ φόβου, δημιουργοῦνται τὰ δευτερογενῆ συναισθήματα τῆς δειλίας, τῆς ὑπερευαισθησίας, τῆς ντροπῆς καὶ ἄλλα, ποὺ γίνονται οἱ δηλητηριασμένες ἐστίες, τὸ σαρὰκι τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν. Γιατὶ μόνον τὰ ἄφοβα καὶ θαρραλέα ἄτομα, ποὺ ἔχουν τὸ θάρρος τῆς γνώμης τους καὶ τὴν περηφάνειαν τοῦ ἐπεύθυνου, στήριζον καὶ προάγουν τὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν κοινωνία... ». Ποιὲς ὅμως εἶναι οἱ κυριώτερες αἰτίες ποὺ προκαλοῦν τὸ φόβο στὰ παιδιά;

4. Ὁ φόβος ἀπὸ τὸ σκοτάδι.

Μία σοβαρὴ αἰτία ποὺ προκαλεῖ φόβο στὰ παιδιά εἶναι τὸ *σκοτάδι*. Εἶναι τὸ πρῶτο εἶδος τοῦ φόβου καὶ ἐκδηλώνεται πολὺ ἔντονα στὸν ἄνθρωπο.

Πολλὲς μητέρες ἀπειλοῦν τὸ παιδί τους ὅτι θὰ κλείσουν στὸ σκοτεινὸ ὑπόγειο μὲ τοὺς μεγάλους ποντικούς ἂν κἀνῃ ἀταξίες. Ἔτσι στὸ παιδί αὐτὸ ριζώθηκε ὁ φόβος καὶ δὲν μπορεῖ πιά νὰ μείνῃ οὔτε στιγμὴ τὸ σκοτάδι. Ξέρω καὶ μεγάλους ἀκόμη ποὺ τρέμουν μόλις ἀντικρύσουν ποντίκι.

Παλαιότερα τὸν ἐκφοβισμό αὐτὸ μὲ τὸ σκοτάδι τὸν μεταχειρίζονταν καὶ πολλοὶ διδάσκαλοι γιὰ τοὺς ζωηροὺς καὶ ἁμελεῖς μαθητάς, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι τὸ νὰ ἀφίσωμε ἕνα παιδί νὰ βρεθῇ δλομόναχο στὸ σκοτάδι εἶναι ἔγκλημα, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὸ μεγαλύτερο κλονισμό σ' ἕνα εὐαίσθητο ἢ ἕνα νευ-

ρικό παιδί. Μάλιστα από την ξφεύρεσι τῶν μέσων, πού προξενοῦσαν τρόμο στὰ παιδιὰ ἐκρινόταν καὶ ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν δασκάλων στὰ παλιὰ χρόνια. Κάποτε, ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια, ρώτησα ἓνα χωρικό ἂν ἔχουν καλὸ δάσκαλο στὸ χωριό του. Καὶ ὁ χωρικός μου ἀπάντησε ; « Ἐμεῖς ἔχομε τὸν καλύτερο δάσκαλο, τὰ σακατεῦει στὸ ξύλο, τὸν τρέμουν τὰ παιδιὰ ». Ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Τώρα δὲν ὑπάρχουν τέτοιοι δάσκαλοι στὴ χώρα μας γιατί μορφώθηκε καὶ μορφώνεται κάθε μέρα ὁ σημερινὸς δάσκαλος, ἀλλὰ ἀναφέρω τὴν ἀπάντησι τοῦ χωρικοῦ γιὰ νὰ δικαιολογήσω τὴν ἄγνοια τῶν στοιχειωδῶν γνώσεων τῆς ἀγωγῆς ἀπὸ τὸ πλεῖστο τοῦ λαοῦ μας.

Ἄν τὸ παιδί ἐσυνήθισε ἀπὸ μωρὸ καὶ μπορεῖ νὰ κοιμηθῇ μόνο του σὲ σκοτεινὸ δωμάτιο κοντὰ στὸ δωμάτιο τῶν γονέων του, εἶναι πολὺ εὐχάριστο, γιατί συνηθίζει ἀπὸ μικρὸ νὰ θεωρῇ τὸ σκοτάδι ἀπαραίτητο στοιχεῖο τοῦ ὕπνου του. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ μὴν κάμετε λόγο ποτὲ γιὰ φόβους πού προκαλεῖ τὸ σκοτάδι. Μὴν ἀφίνετε τὴ γιὰγιά ἢ ἄλλο πρόσωπο τοῦ περιβάλλοντος τοῦ παιδιοῦ νὰ διηγηθῇ γιὰ τίς νεράιδες ἢ τὰ φαντάσματα πού βγαίνουν τὴ νύχτα. Κι ἂν ἀντιληφθῇτε ὅτι τὸ παιδάκι σας ὑποσιάζεται κινδύνους στὸ σκοτεινὸ του δωμάτιο μὴ θυμώνετε καὶ μὴν ἀγανακτῆτε, ἀλλὰ φροντίστε νὰ τὸ καθησυχάσετε κἀνοντιὰς τὸ νὰ νοιώσῃ ὅτι ἐσεῖς δὲν φοβάστε καὶ ὅτι εἰσθε πάντοτε κοντὰ του.

Καὶ πολλοὶ ἡλικιωμένοι ἀκόμη προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν τὸ σκοτάδι γιὰ τὸ ὅποιο αἰσθάνονται ἓναν ὑποσυνείδητο φόβο, πού τοὺς δημιουργήθηκε στὴν παιδική τους ἡλικία. Ἀλλὰ μήπως καὶ πολλὲς μητέρες δὲν φοβοῦνται νὰ περάσουν τὴ νύχτα ἀπὸ ἐρειπωμένα σπίτια, ἢ ἔρημους δρόμους ἢ ὅταν ἀκούσουν νυχτερινοὺς θορύβους ; Ἄν αὐτὸ τὸ ἀντιληφθῇ τὸ παιδί σας ἀσφαλῶς μολύνθηκε ἀπὸ τὸ δηλητήριο τοῦ φόβου.

Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ποτὲ νὰ δείχνωμε μπροστὰ στὸ παιδί μας ὅτι φοβόμαστε. Τὸ παράδειγμα τῶν θαρραλέων ἀνθρώπων ἐπιδρᾷ εὐεργετικὰ στὰ παιδιὰ.

5. Ἄλλες αἰτίες πού προκαλοῦν τὸ φόβο.

Ἄλλες αἰτίες πού προκαλοῦν τὸ φόβο εἶναι ὁ ξαφνικὸς κρότος, τὰ φοβερὰ παραμῦθια, ὁ βλαβερὸς κινηματογράφος, τὸ ἀκατάλληλο βιβλίον, τὰ διάφορα ζῶα, ἡ ἀφήγησι ἐγκλημάτων, δυστυχημάτων, ἀσθενειῶν, θανάτων καὶ ἄλλων ὁμοίων. Ἀκόμη τὸ μικρὸ παιδί δὲν πρέπει νὰ βλέπῃ τρομακτικὰς μορφάς, μασκαράδες, σκιᾶτρα κ.λ.π.

Ἕνας ἀπότομος καὶ ξαφνικὸς κρότος προκαλεῖ πάντοτε φόβους στὸ παιδί. Παράδειγμα τὸ πέσιμο μιᾶς καρέκλας, οἱ καταιγίδες, οἱ βροντὲς κ.λ.π. Τὰ βλαβερὰ παραμῦθια μὲ τοὺς δράκους καὶ τὰ φαντάσματα, πού γυρίζουν τὴ νύχτα καὶ ἀρπάζουν τὸ παιδί, δηλητηριάζουν τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ δημιουργοῦν φοβία.

Ὁ κινηματογράφος, ὅταν μάλιστα ξετυλίγονται στὴν ὁθόνη του ζοῦγκλες, γκάγκστερ, εἰκόνες μὲ βίαιες σκηνὲς ληστειῶν καὶ δολοφονιῶν ἀποτελεῖ φορικτὸ δηλητήριον γιὰ τὴν παιδικὴν ψυχὴ. Καὶ τὸ ἀκατάλληλον βιβλίον μὲ τίς ἀφηγήσεις

παρομοίων σκηνών προκαλεί στο μικρό αναγνώστη φρίκη και τρόμο μαζί.

Τὰ μικρά παιδιά αισθάνονται ακόμα φόβο και από τὰ ζῶα ἔως οὗτου τὰ συνηθίσουν. Κατὰ τοὺς ψυχολόγους ὁ φόβος τῶν ζώων εἶναι φυσικὸς γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Πρὸ πολλῶν ἑκατοντάδων ἐτῶν τὰ ζῶα ἀποτελοῦσαν φοβεροὺς ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄνθρωπος ἐπάλενε μὲ αὐτὰ ὅταν πεινασμένα καὶ ἄγρια ἔκαναν ἐπιθέσεις ἐναντίον του. Αὐτὸς μάλιστα ἦταν ὁ πρῶτος καὶ κυριώτερος λόγος ποὺ ἀνάγκασε τὸν ἄνθρωπο νὰ δημιουργήσῃ ὁμαδικὴ ζωὴ. Ἀκόμη καὶ ἡ ἀφήγησις τρομακτικῶν ἐγκλημάτων, ἡ περιγραφή δυστυχημάτων, ἀσθενειῶν, θανάτων, ἱστορίες γιὰ πεθαμένους ἢ τρελλοὺς, πολέμους, σεισμούς, βεστανιστήρια καὶ τὰ παρόμοια προκαλοῦν τρομεροὺς φόβους στὰ παιδιά.

Ἐπίσης προκαλεῖ φόβους καὶ ἡ ἀπειλή γιὰ τὴν τιμωρίαν ποὺ θὰ ἐπακολουθήσῃ ἂν δὲν ἐκτελέσουν τὰ παιδιά μιὰ ἐργασία ποὺ τοὺς ἀναθέσαμε. Ἀκόμα φόβους προκαλοῦν καὶ τὰ σχολεῖα καὶ μάλιστα τὰ ἀνώτερα, ποὺ τὸ σύστημά τους στηρίζεται ἀκόμη στὴ βία καὶ τὴν τιμωρίαν.

Ὑπάρχει τέλος καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος φόβου ἡ **ἀνθρωποφοβία**. Ὑπάρχουν δηλαδὴ παιδιά, ποὺ φοβοῦνται κάθε μεγαλύτερό του στὴν ἡλικία. Ὅταν ὁμιλοῦν μπροστὰ σὲ μεγαλύτερο κομπιάζουν καὶ τραυλίζουν τὰ λόγια. Ὅταν τὸ παιδί τὸ ἀφήσωμε ἐλεύθερο νὰ προσαρμολογήσῃ μὲ τὸ εὐρύτερο περιβάλλον, τότε τὸ κακὸ διορθώνεται καὶ τὸ παιδί παίρνει θάρρος καὶ συζητᾷ ἐλεύθερο μὲ ξένους καὶ μεγαλύτερους στὴν ἡλικία.

Αὐτὲς εἶναι οἱ αἰτίες ποὺ προκαλοῦν τὸ φόβο καὶ τώρα θὰ ἐξετάσωμε μὲ ποιὰ μέσα θὰ προλάβωμε ἢ καὶ πῶς θὰ θεραπεύσωμε τὸ φόβο τῶν παιδιῶν.

6. Πῶς θὰ προλάβωμε καὶ πῶς θὰ θεραπεύσωμε τὸν φόβο τῶν παιδιῶν.

Πρῶτὴ φροντίδα μας εἶναι νὰ προφυλάξωμε ὅσο μπορούμε τὰ παιδιά μας ἀπὸ τὴν ἐπικίνδυνον μόλυνσιν τοῦ φόβου. Καὶ θὰ τὸ ἐπιτύχωμε τοῦτο ἂν ἐφαρμόσωμε τὰ ἀκόλουθα :

1) Θὰ ἐμφυσήσωμε ἐμπιστοσύνην στὸ παιδί, γιὰ τὰ πρόσωπα ἢ τὰ ζῶα ποὺ τὸ περιβάλλουν, ἀπὸ τὴ μικρὴν του ἡλικίαν ἀκόμη. Θὰ τοῦ ἐξηγήσωμε ἀκόμη ἀπὸ ποῦ προέρχονται οἱ κρότοι τῶν διαφόρων ἀντικειμένων, οἱ θόρυβοι τῶν δρόμων, οἱ φωνὲς τῶν διαβατῶν, τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλων κ.λ.π. καὶ ἔτσι θὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί καὶ δὲν θὰ φοβᾶται μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἴδιων κρότων ἢ θορύβων.

2) Ἀποφεύγωμε νὰ διηγούμεθα στὰ παιδιά παραμύθια ποὺ μιλοῦν γιὰ φαντάσματα γιὰ δράκοντες, γιὰ κακὲς μάγισσες, γιὰ ἐγκλήματα καὶ τόσες ἄλλες τρομακτικὰς ἀνοησίες.

Μήπως ἐξαντλήθηκαν καὶ δὲν μᾶς ἐπαρκοῦν τὰ τόσα ἄλλα ἐλληνικὰ παραμύθια ποὺ μᾶς ἐχάρησαν οἱ πρόγονοί μας καὶ γεμίζουν τὴν πλούσια ἐλληνικὴ λαογραφία μας ; Δὲν μᾶς φθάνει ἡ ἐλληνικὴ αὐτὴ κληρονομία μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἐγαλούχησε ἡ γαλιὰ μας καὶ ὁ παππούς μας ; Ποῦ θὰ βροῦμε ὠραιότερα παραμύθια ἀπὸ τὰ ἐλληνικὰ, ποὺ μιλοῦν γιὰ βασιλοπούλες καὶ βασιλόπουλα γιὰ τὶς πεντάμορφες καὶ μὲ τίς τόσες προσωποποιήσεις ζώων ποὺ τόσο ταιριάζουν στὰ Ἑλ-

ληνόπουλα και μάλιστα τῆς μικρῆς ἡλικίας ; Εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφράζωμε ξένα παραμύθια και μάλιστα γεμάτα ἐγκλήματα και περιπέτειες τρομακτικῆς ;

3) Πρὶν νὰ δώσητε στὸ παιδί σας ἓνα βιβλίον, διαβάστε το και βεβαιωθῆτε ὅτι δὲν περιέχει τίποτε τὸ τρομακτικόν. Ὅταν τὸ παιδί σας διαβάξει βιβλία στὰ ὁποῖα περιγράφονται τρομακτικὲς σκηνές, μὴ ζητᾶτε νὰ βρῆτε ἄλλου τὴν αἰτία τῶν ἀϋπνιῶν του, τῶν ἐφιαλτῶν του και τῶν νυκτερινῶν του τρώμων.

4) Πρὶν νὰ ὀδηγήσητε τὸ παιδί σας στὸν κινηματογράφον νὰ βεβαιωθῆτε ἀπόλυτα γιὰ τὴν καταλληλότητά τοῦ ἔργου. Ἐνας διακεκριμένος μας νευρολόγος-ψυχίατρος βεβαιώνει σ' ἓνα σύγγραμμά του ὅτι ἓνα παιδάκι ἐννέα ἐτῶν τὸ ὠδήγησαν οἱ γονεῖς του κατ' ἐὺθεϊαν ἀπ' τὸν κινηματογράφον στὴν κλινικὴν του γιὰ τὸ παιδάκι σὲ κάποια στιγμή πού στὴν ὁθόνη ξετυλιγόταν μιὰ σκηνὴ τρομακτικῆς πυρκαϊᾶς, ἔπαθε παρόλυσιν τῶν κάτω ἄκρων.

5) Νὰ μὴ διηγούμεθα στὰ παιδιά τρομακτικὰς ἱστορίας. Ἐπίσης νὰ μὴ μιλοῦμε μπροστά του γιὰ τοὺς κινδύνους πού διατρέχει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἀρρώστειες, θανάτους κι ἄλλα δυστυχίματα.

6) Μὴν φοβερίζετε ποτὲ τὸ ἄτακτο παιδάκι σας ὅτι θὰ τὸ κλείσετε μέσα στὴ σκοτεινὴ ἀποθήκη ἢ σὲ σκοτεινὸ δωμάτιον, ἔστω και ἂν δὲν πραγματοποιήσετε ποτὲ τὴν ἀπειλὴ αὐτή, γιὰ τοῦ δημιουργεῖτε μιὰ προκατάληψιν ἐναντίον τοῦ σκοταδιοῦ ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας του.

7) Τέλος ὁ καλὸς πατέρας και ἡ καλὴ μητέρα πρέπει νὰ προφυλάττουν τὸ παιδί τους στὴ μικρὴ αὐτὴ ἡλικίᾳ ἀπὸ πράγματα πού μποροῦν νὰ τὸ φοβίσουν, και νὰ τὸ παρακολουθοῦν νὰ προλάβουν τὸν πιθανὸν φόβον ἀπὸ ἓνα σκυλάκι, ἀπὸ ἓνα κρότον, ἀπὸ σκυιάχτρα, τρομακτικὰς μορφὰς ἢ ἄλλα ἀντικείμενα πού μποροῦν νὰ προκαλέσουν φόβους στὸ παιδί. Αὐτὰ θὰ προσέξωμε γιὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν, δηλαδή, ὅταν τὸ παιδί δὲν ἔχει ἀκόμη ἀρχίσει νὰ φοβᾶται.

Ὑπάρχει ὅμως και ἡ δευτέρα περίπτωσις. Ὑπάρχει και τὸ παιδί πού φοβᾶται. Ἰσῶς θὰ τὸ ἀπαλλάξωμε ἀπὸ τὸ τρομερὸ μαρτύριον τοῦ φόβου ; Ἡ περίπτωση αὐτὴ εἶναι πῶς δύσκολη. Ἐδῶ ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ παιδιοῦ πρέπει νὰ ἀναδημιουργηθῇ. Πρέπει ὁ φόβος ν' ἀποβληθῇ ἀπ' τὴν ψυχὴν του και γιὰ νὰ πραγματοποιηθῇ αὐτὸ, χρειάζεται χρόνος και κάποια εἰδικότητα.

Πρέπει λοιπὸν νὰ γίνοντι τὰ ἀκόλουθα :

1) Ἐπειδὴ τὸ παιδί εὐκόλως παρουσιάζει φανταστικούς φόβους γιὰ ἀνύπαρκτα πράγματα, οἱ καλοὶ γονεῖς καταπραΰνουν τοὺς φανταστικούς αὐτοὺς φόβους και ἐξηγοῦν τὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ ὥστε νὰ μὴ φοβᾶται ἀπὸ φαντάσματα, στοιχειά, μπαμπούλες και τόσες ἄλλες δεισιδαιμονίες και προλήψεις πού δέρνουν τοὺς ἀμόρφωτους γονεῖς.

2) Συνηθίστε τὰ παιδιά σας ἀπὸ μικρὰ νὰ μὴ φοβοῦνται τὰ ζῶα. Πάρτε τὸ παιδάκι σας στὴν ἀγκαλιά σας και πλησιάζετε το στὸ ζῶον πού προκαλεσε τὸν φόβον. Κι ὅταν σᾶς βλέπῃ γελαστοὺς κοντὰ στὸ ζῶον, θ' ἀρχίσῃ νὰ καταλαβαίνει ὅτι τὸ ζῶον αὐτὸ δὲν εἶναι τόσο τρομερὸ ὅσο τοῦ φάνηκε στὴν ἀρχὴν κι ἔτσι σιγὰ σιγὰ θὰ συνηθίσῃ και δὲν θὰ φοβᾶται τὰ ζῶα.

3) Ὁδηγήστε τὸ παιδάκι σας και περπατήστε μαζί του τὴ νύκτα σὲ κάποιο

σκοτεινό μέρος για να πεισθῇ τὸ ἴδιο ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴν πραγματικότητα κανένας φόβος. Φέρτε το σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ φύσι για ν' ἀποκτήσῃ πολλές ἐμπειεῖς πού θὰ τὸ διδάξουν καὶ θὰ τὸ συμφιλιώσουν μὲ τὸ περιβάλλον του.

Κι ἂν ἀντιληφθῇτε ὅτι τὸ παιδάκι δὲν ἀποξενώθηκε ἀκόμη ἀπὸ τὸ δηλητήριο τῆς φοβίας, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ καταφύγετε σὲ ειδικούς γιατρούς, οἱ ὁποῖοι θὰ καθορίσουν τὴν κατάλληλη θεραπευτικὴ ἀγωγή καὶ θὰ τὸ ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸ φόβο. Στὰ τελευταία χρόνια ἡ ἐπιστήμη (ἡ ἱατροπαιδαγωγικὴ) ἔχει ἐπιτελέσει ἐξαιρετικὰ σημαντικὲς προόδους.

5) Τέλος, φερθῆτε μὲ ἐπιείκεια στὰ μικρὰ λάθη τοῦ παιδιοῦ σας, γιὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξετε ἀπὸ τοὺς φόβους γιὰ τὶς πράξεις του καὶ τὶς συνέπειές τους.

Δεῖξτε του ἀγάπη καὶ στοργή, ὥστε νὰ νοιώσῃ τὸν ἑαυτό του ἀσφαλισμένο μέσα στὴ ζεστασιά τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος. Θυμηθῆτε ὅτι ζοῦμε σὲ μιὰ ἐποχὴ πολὺ ταραγμένη. Θυμηθῆτε τὰ λόγια τοῦ ψυχιάτρου Μάγιο Γουίγκνιτ πού τόσο εὐγλωττα μᾶς δίδουν τὴν πραγματικότητα λέγοντας : «Ὁ φόβος ἔχει κυριεύσει τὴν ἐποχὴ μας. Χιλιάδες ἄνθρωποι βρῖσκουν τὴ ζωὴ χωρὶς καμμιὰ ἀξία, γιὰ τοὺς κυβερνᾶ ὁ φόβος καὶ παρ' ὅλες τὶς προσπάθειές τους, δὲν μποροῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ αὐτόν. . . » Θυμηθῆτε ἀκόμη ὅτι οἱ δειλοὶ ἄνθρωποι εἶναι οἱ ἀποτυχημένοι στὸ βίον τους, ἐνῶ οἱ τολμηροὶ καὶ θαρραλεοὶ πάντα νικοῦν στὴ ζωή.

024000028417

